

USTAVNI SUD NA METI POLITIČARA

VRBAS: POKAZIVANJE MIŠIĆA

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01164

VREME

broj 1189
17. oktobar 2013.

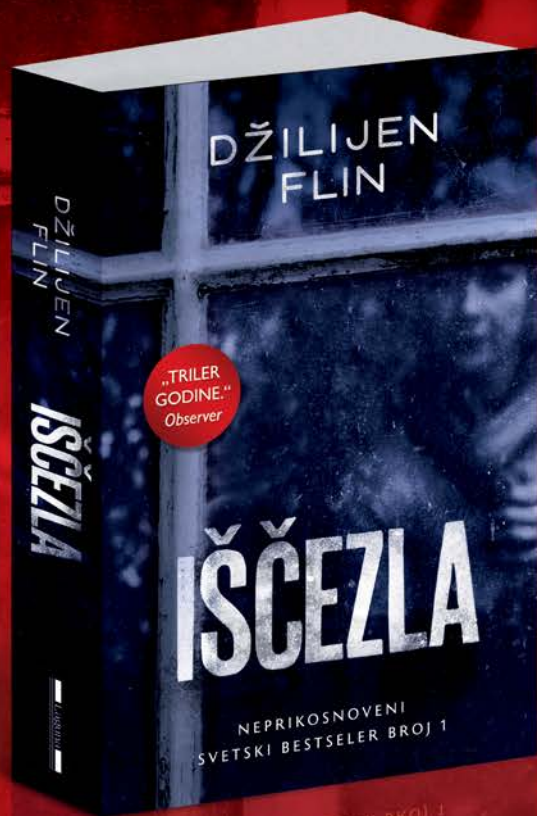

RUSKI GAS U SRBIJI

**KO SKREĆE
JUŽNI TOK**

NEDELJNA PREPORUKA

*Knjige o kojima
se priča*

Neprikosnoveni svetski bestseler broj 1.

Triler koji nećete
ispuštati iz ruku.

Priča koja ima sve – psihološku
oštrinu, humor, tempo koji ne
posustaje i više preokreta nego
što biste mogli zamisliti u
najzamršenijim snovima.

Harlan Koben Šest godina

Koben nas vodi na
napeto i uzbudljivo
književno putovanje na
kojem istražuje dubinu i
strast izgubljene ljubavi,
kao i tajne i laži u
njenoj srži.

Nelson de Mil Plameni udar

Ovaj uzbudljiv i
iznenađujuće realističan
triler iznosi jedan
mogući scenario, i to
toliko moguć da se
moramo podsećati da je
De Mil čitavu priču
izmislio. Ili možda i nije?

Džejms Paterson Londonski mostovi

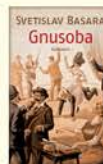
Dva najveća zlikovca
koja je smislio Džejms
Paterson sada u istoj
knjizi!

Aleksander Sederberj Andaluzijski prijatelj

Izvanredno napisan
triler sa upečatljivim
okruženjem, genijalnim
zapletom i iznenađujuće
uverljivim likovima.

Laguna PREPORUČUJE

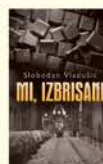
Svetislav Basara
GNUSOBA
Glavni junak romana je
nesmetano preterivanje.

Žoze Saramago
GODINA SMRTI
RIKARDA REIŠA
Od dobitnika
Nobelove nagrade.

Aleksandar Miletić
DŽEZ BASKET
Saznajte kako je
nastajala slavna škola
jugoslovenske košarke.

Slobodan Vladušić
MI, IZBRISANI
Za one koji se razlikuju.

Robert K. Mesi
KATARINA VELIKA
Priča o moći,
istrajnosti i strasti.

Stefani dez Or
PANTERKA
Roman o Žani Tusen,
juvelirki kraljeva.

Ivan Ivanji
KONSTANTIN
Životopis prvog
hrišćanskog cara.

Haled Hoseini
A PLANINE ODJEKNUŠE
Novi roman autora
besteslara *Lovac na zmajevе* i *Hiljadu čudesnih sunaca*.

Grupa autora
ŽIVOT JE UVEK U PRAVU
O umeću i lepoti življenja
govori 39 svetskih
pripovedača.

Pol Taf
TAJNA USPEŠNE DECE
Zbog čega pojedina deca
postizu uspeh, a druga
doživljavaju neuspeh?

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Čirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,
Aleksandar Andić (foto), Muharem
Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan
Bubnjević, Sonja Čirić, Zora Drčelić,
Jovan Dulović, Slobodan Georgijev,
Jovana Gligorijević, Nebojša
Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov,
Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić,
Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran
Majdin, Radmilo Marković, Saša
Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša
Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza,
Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov,
Dragan Todorović, Tanja Topić,
Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš
Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.),

Vesna Srbinić, Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;

korektori: Ana Čuk, Marija Halupka,

Stanica Milošević;

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje

www.vreme.com

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

**SAVET
ZA ŠTAMPU**
Brzo, besplatno, pravilno.

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 **Nedelja**

06 **Zoom:** Tako mladi, a već opasni

08 **Ustavni sud na meti političara:**

Slučaj do slučaja

12 **Izbori u Vrbasu:** „Otvaranje“ Vojvodine

14 **Energetska politika:**

Gasna groznica trese Srbiju

16 **Lični stav – Nenad Popović:** Interes i šansa

18 **Tržište električne energije:**

Početak kraja monopola

20 Slučaj Narodni front: Bitka za direktora

22 **Air Serbia pred poletanje:**

Od Arizone do Srbije i Abu Dabija

24 **Intervju:** Oliver Kajnrud, vođa projekta

„Jačanje struktura za osnaživanje i
participaciju mladih u Srbiji“

28 **Nuspojave:** Glas(am) za korupciju

29 **Kulturno mapiranje:**

Likovna umetnost na tlu Vojvodine

45 **Lisica i ždral:** Beleške kvariigre

46 **Ljudi i vreme**

KULTURA

48 Fenomen skandinavskog krimića:

Prljavi Hari sa dalekog severa

51 **29. beogradski džez festival:**

Uoči koncerta Lija Konica

52 **Intervju:** Kasandra Wilson

i Harijet Tabmen Trio

53 **Vaya Con Dios:** Brisel iz grla

55 **Lagunine knjige:** U susret Sajmu

59 **TV Manijak:** Ko se strahom hrani

SVET

60 Libija: Odmetnuta deca revolucije

64 **Irska:** Ateizam u školama

MOZAIK

66 **U Pranjanima, sa ekipom „Vreme filma“:**

Heroj 1914.

70 **Vreme uživanja:** Pop

Poništenjem volje Upravnog odbora
i postavljanjem svog kandidata,
Vlada je pokazala koliko ju je za
konkurse i procedure – baš briga

PIŠE: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Ključ uspeha celog serijala Jua Nesbea
o inspektoru Hariju Huleu krije se u
ličnosti glavnog junaka. Po mnogo
čemu Hari je klasični romantičarski
(anti)junak, autodestruktivac sa
sopstvenim osebnim sistemom
vrednosti. Već od prvog romana, čim
ga upoznamo, on je alkoholičar što
je namerio da prestane da pije

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Prošle godine je 11. septembra u Bengaziju
ubijen američki ambasador Kristofer
Stivens, u oktobru su borci iz Misrate
opsedali i razorili „Gadafijev“ Bani
Valid. Ovu jesen su, za sada, obeležili
napad na ambasadu Rusije u Tripoliju
i otmica premijera Alija Zejdana

PIŠE: MOMIR TURUDIĆ

Na naslovnoj strani: Vladimir Putin
foto: Grigori Dukor/ Reuters

Sudar vozača Katerhama Gida van der Gardena na trci formule 1 na stazi Suzuka u Japanu, 13. oktobra 2013. foto: Džef Roberson / AP Photo

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 17. 10. 2013 — 23. 10. 2013.

15/10/13 www.meteos.rs

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	9 ☁ 15	8 ☀ 18	9 ☀ 21	11 ☀ 22	12 ☀ 23	12 ☁ 20	10 ☀ 21
Vojvodina	7 ☁ 15	6 ☀ 18	6 ☀ 21	9 ☀ 22	10 ☀ 22	10 ☁ 19	7 ☀ 21
centralna i južna Srbija	8 ☁ 12	6 ☁ 17	6 ☀ 22	8 ☀ 23	9 ☀ 24	10 ☁ 22	8 ☀ 23

U većini dana povoljna biometeorološka situacija usloviće izostanak tegoba kod većine meteoropata. Blaže tegobe se mogu javiti početkom i krajem perioda.

Kisela jabuka

Šta Bosna i Hercegovina i Srbija imaju zajedničko, a pritom različito od svih ostalih zemalja na Balkanu, pa i šire u Evropi? To su jedine dve zemlje u okruženju, bolje rečeno u Evropi (sa izuzetkom Ukrajine i Belorusije), u kojima od 1. novembra neće biti dostupni novi ajfoni, 5s i 5c. Štaviše, lansiranje ovih uređaja pratiće i program zamene starog aparata za nov, uz doplatu, koji je već pokrenut u SAD poslednjeg dana avgusta. Aparati će se menjati samo u Eplovim prodavnicama koje, ako je za neku utehu, postoje tek u nekoliko najvećih zapadnoevropskih zemalja.

Ako i niste zaljubljenik u Eplove proizvode, ne možete da se ne zapitate zašto firma iz Kupertina Srbiju svrstava među poslednje zemlje Evrope, čak iza Albanije i Moldavije, koje obično uzimamo za primer onih ispred kojih smo ranije uvek bili. Epl je, pritom, najpoznatiji svetski brend, nešto što se podrazumeva, kao da živite u zemlji u kojoj se ne prodaje koka-kola. I nije važno da li je pijete ili prezirete, već da imate mogućnost da to sami birate.

Optimisti bi rekli da tako ne mora da ostane, a u prilog tome govore informacije da su svi veliki operateri u Srbiji u novim pregovorima sa Eplom. Tačnije, Telenor i VIP uobičajeno pregovaraju sa Eplom o novim aparatima i u okviru tih pregovora priča se trenutno i o Srbiji kao mogućem tržištu. Ne bih da podgreavam nadu, ali po prvi put "insajderi" tih razgovora ne odbacuju mogućnost da se Srbija uskoro uključi na Ajtjuns. Do sada su na to pitanje samo odmahivali rukom ukazujući na megalomanske zahteve Epla.

Ta priča o Srbiji kao zemlji sa dna nekih IT lestvica nekako ide uz mere Vlade da se podigne PDV za kompjutersku opremu. S jedne strane, i ta vest je dobra jer govori da vlast informacione tehnologije shvata toliko ozbiljno da veruje da se s povećanjem poreza na nju može zakrpati budžetska rupa ili makar jedan njen deo. Ali nije dobro to što će računari postati nedostupniji upravo onom sloju stanovništva kojem je svaki dinar važan, a koji najviše zaostaje u IT trci. Poskupljenje će možda usporiti i znavljanje opreme po firmama, sem ako prodavci delimično ne odustanu od marže. Što će voditi njihovom daljem iznurivanju.

Istovremeno, naveliko se reklamira "zdravstveni popis" koji se ovih dana obavlja u Srbiji, a koji bi bio potpuno nepotreban samo da smo pravovremeno uveli elektronske zdravstvene kartone. Jer za razliku od nekih zemalja koje imaju te ajfone, Srbija ima pristupačan zdravstveni sistem, ljudi rado idu kod lekara te bi podaci o bolestima i zdravstvenim navikama već bili u sistemu i to masovno.

A da odnos države ne mora da bude takav, pokazuje nam primer Norveške u kojoj su pre mesec dana održani parlamentarni izbori, a jedna od najradikalnijih mera nove vlade tiče se baš IT sektora. Done-ta je odluku da svakom Norvežaninu mora biti dostupan internet brzine 100 megabita u sekundi umesto dosadašnja dva! U to ime promenio se i propis po kome se za optičke kablove morao kopati dubok rov, što im je preskupo. Sada se to relaksira kako bi se državni novac trošio na ono što je suština (kompjuterska oprema) umesto na rovokopanje, koji bi pojeli dve trećine dodeljenog budžeta. No, lako je njima, oni imaju od čega da štede.

ZORAN STANOJEVIĆ

Šlihtanje

Povodom dodeljivanja plakete počasnog građanina Leskovca koordinatoru službi i PPV Vučiću, Pavle Radić u tekstu pod naslovom "Novi prilozi školi udvorništa: Bedan paraživot podanika" na portalu građanske Vojvodine "Autonomija" piše da je slučaj Leskovca samo indikator političkog i moralnog stanja Srbije (takvu su tamo dodelili i Slobodanu Miloševiću, PPV-u su dali i plaketu "14. oktobar" iz Kruševca) i da udvorice iz strahopoštovanja slave one koji imaju moć, a preziru one koji nemaju moć iz frustracije zbog straha pred moćnicima. Kaže da je o filistarskom duhu sjajno pisao Gogolj, ne samo u *Revizoru*, a da je Nušić filistarski duh u srpskom društvu doveo do groteske. "Filistri žive u hroničnom strahu od moćnika i ruke moćnika koja bahato upire čas ovamo, čas onamo... Zbog toga pribegavaju ritualima slavljenja moćnika..."

Mirko Đorđević na istom portalu pod naslovom "Ližisahani" piše kako je neko duhovito komentarisao izjavu uglednog prvaka LSV-a Nenada Čanka, reču – čankoliz. "Tu smo negde, ali to vuče malo na uvredu i poigravanje sa prezimenom N. Čanka, koji se o Gospodaru Vučić-Weberu izrazio laskavo... Istina je, postoji izraz čankoliz od čanak ili zdela koju neki vole da ližu naročito kada drugi plaća. Ali ovde je izraz uvredljiv, i mi ćemo stoga malo uporedne lingvistike", piše Đorđević, nabrajajući da čankoliza ima u latinskom, u grčkom, da Francuzi za to koriste mnoštvo izraza, među kojima i *lèche-cul*, "ali to je već bezobrazan izraz i znači – izvinjavamo se – dupelizac", a i izraz *lèche-botte*, to su oni koji ljube i ližu čizme vladarima i moćnicima, da u Bosni upotrebljavaju izraz turskog porekla ližisahani, jer sahan je isto što i čanak ili časa, da Rusi imaju odličan izraz i mnogo ga koriste – bljudoljiz...

Na raširenost udvoričkog mentaliteta kod nas govori toliko sinonima da izgleda kao da na tu temu nije uvezena nijedna tuđica, osim vazelina! I izraz urbane mladeži šlihtanje, koji liči na nemačku reč *schlicht* (jednostavno), koja bi po značenju trebalo da je daleko od ulizice... Da li je to postmoderni jezikotvorac poručio da je jednostavno biti uvlačkač, uvle, šojka, laskavac, uskočica, udvorica, skutonoša, skutodržica!? Ko će dokučiti tajne duha vremena...

MILAN MILOŠEVIĆ

Tako mladi, a već opasni: Kako je za pet godina Srpska napredna stranka od radikalskih zgubidana dospela do apsolutnog pobednika u svim političkim disciplinama

Ima li neke posebne tajne u uspehu ovog petogodišnjaka? Nema, rekao bih. Oni su produkt vremena u kome je narodu dogorelo do nokata i tu okolnost koriste na gotovo brutalan način. U iole mirnijim vremenima bili bi negde oko cenzusa, ako bi ga i prešli. Ali, pošto su narod prešli svi koji su do sada upravljali, autsajderima se ukazala šansa koju su maestralno iskoristili

VEŠANJE NA TERAZIJAMA: POLITIKA I USUD

U ponedjeljak 21. oktobra Aleksandar Vučić će da ugasi pet svećica na rođendanskoj torti Srpske napredne stranke. To-liko je, naime, prošlo od formiranja ove partije i za tih pola decenije narasli su u silu koja se iznenada pojavljuje i rešava stvar.

Ovih dana Mlađan Dinkić je izjavio da bi bio obešen na Terazijama da je on predložio ekonomske mere koje predlaže ova vlada, a nešto pre toga svi su se složili da bi ista sudbina dočekala Borisa Tadića da je kojim slučajem on potpisao i odobrio Briselski sporazum kojim je, suštinski, Kosovo ispisano sa srpske državne i geopolitičke karte i iz svakog drugog relevantnog aranžmana, osim onog u ustavnoj preambuli koje se, kao pijan plota, drži jedino još Koštunjić DSS.

Vučić potvrđuje da ništa ne uspeva kao uspeh i on je te-
snu pobjedu na izborima pretvorio u ubedljiv trijumf. Po-
digao je stranački i lični rejting do visina koje je imao 2008
kada je suštinski uličnim protestima došao do vlasti. Ta
stranka je od radikalskih zgubidana narasla do uzdani-
ce srpske reforme, a nije više pitanje da li će da pobjedi na
izborima, već je pitanje s koliko razlike će da pobjedi. Eto
vam primera Vrbasa o čemu možete naći opširniji tekst na
stranicama koje slede u ovom broju "Vremena."

Ima li neke posebne tajne u uspehu ovog petogodišnjaka? Nema, rekao bih. Oni su produkt vremena u kome je narodu dogorelo do nokata i tu okolnost koriste na gotovo brutalan način. U iole mirnijim vremenima bili bi negde oko cenzusa, ako bi ga i prešli. Ali, pošto su narod prešli svi koji su do sada upravljali, autsajderima se ukazala šansa koju su maestralno iskoristili.

Oni dokazuju, neprestano, da je svaki oblik vlasti koji nije direktno u njihovim rukama (Beograd, Vojvodina...)

neligitiman u smislu novostečene narodne volje i da ga treba menjati uz sve manju pomoć koalicionih prijatelja. Srpska napredna stranka je postala toliko dominantna da bih ja, da sam kojim slučajem tamo, bio dobrano uplašen od pominjanih Terazija, jednog dana kad se izduva ovolika halabuka oko Vučića, jedinog realno prepoznatljivog lika u toj stranci. Osim onog Cvijana, poslednjih dana.

S druge strane, njihov legitimitet je najsporniji. Ako uporedite njihovu predizbornu retoriku i politiku s onim što sada rade, videćete ogromnu razliku i zaokret koji gotovo ošamućuje.

ČOVEK SA MISIJOM: PRE MENE PUSTOŠ

U predvečerje proslave petog rođendana Aleksandar Vučić je u Informatoru SNS-a napisao:

"Svedoci ste svakodnevnih napada opozicije, koja je, dok je bila na vlasti, opustošila zemlju i zbog koje danas i moramo da donosimo ove teške mere, kao i besmislenih anketi o tome da li su građani 'za' ili 'protiv' mera Vlade, kritike 'stručnjaka', koji su, u TV emisijama, odbacili mere i pre nego što su donete, pre nego što su uopšte saznali koje su. Već sam vam govorio o negativističkom pristupu, cinizmu, sarkazmu, o tome da su neki ljudi uvek protiv svega, makar i ne znali protiv čega. Ali su protiv. Velika je neverica u promene i u želju da se nešto napravi.

Veoma smo pazili da nove mere ne dodiruju privatni sektor, koji je najzdraviji deo društva, već da budu usmerene na nedozvoljeni deo potrošnje. Penzioneri će, takođe, ostati netaknuti, kao i ljudi koji primaju manje od 60.000 dinara. Nove mere neće biti ni udar na srednju klasu, kako to zlonamernici kažu, jer će neko ko prima 70.000 dinara minimalno izdvajati od svoje plate. S druge strane, ne može

Foto: AP

se reći da onaj ko prima 120.000 dinara mesečno pripada srednjoj klasi.

Trudili smo se da mere najviše pogode političare, ljude postavljene na različite visoke funkcije, direktore javnih preduzeća, pomoćnike ministara, koji svakako nisu srednja klasa. Srednja klasa su privatnici koji vuku zemlju napred.

U Srbiji mora da se stvori logika zdravog biznisa, da ljudi razumeju da smo završili sa samoupravljanjem, i da moramo da trošimo samo onoliko koliko smo zaradili. Setimo se samo kako je prethodna vlast upropaštavala i svesno žrtvovala zdrave firme, da bi održavala u životu one bolesne, a sve to marketinški prikazivala kao brigu za privredu. Vreme je da dokažemo da može drugačije i bolje da se upravlja zemljom, da se vrednije radi, kako bi se sutra bolje živelo. Naša misija je da nastavimo dalje.”

Ne znam koliko je ovaj Informator SNS-a čitan među kao kvasac naraslom članstvu stranke, ali ako ovaj partijski materijal dobro prorade po odborima, shvate da su u misiji protiv cinične opozicije i ostalih sila koje ometaju ispravan put nije nemoguće da sledeći put ne glasaju za Vučića.

SUDIJE PIŠU JAVNOSTI: TUŽIĆU TE VUČIĆU!

Nije danas, pisao sam već pre neki dan, lako biti sudija. Ne mislim, pritom, na sudije Ustavnog suda Srbije koji su ovih dana mogli da osele ljutnju Aleksandra Vučića, mada on, kao zakleti legalista, neće navodno da se meša u rad sudova, osim kad u njihovim postupcima otkrije spregu tajkuna i Demokratske stranke.

Ne, u ovom tekstu je reč o “ljudima u crnom” kako sportski novinari ponekad opisuju fudbalske sudije. Elem ovi su seli, presavili tabak i uputili pismo javnosti. Ukazali su na ljude koji im prete imenima predsednika Vlade Srbije Ivice Dačića i potpredsednika Aleksandra Vučića sa tvrdnjama da ti čelnici Srbije stoje iza njih.

U pismu se nabrajaju uvrede, poniženja i sve ostalo što ide uz taj poziv. Uostalom zar im i s tribina oduvek ne psuju oca i majku i uzvikuju da sudija nema pišu.

Drugi deo je “društveno zanimljiviji”. Uostalom, evo tog drugog dela saopštenja:

“Želimo da vam skrenemo pažnju na još jedan detalj, koji najviše zabrinjava naše kolege. Pojedinci iz klubova prilikom pretnji i pritisaka koje smo pomenuli često se pozivaju na predsednika i prvog potpredsednika Vlade Republike Srbije, tvrdeći da imaju njihovu podršku i da će njih obavestiti ukoliko, po njihovom mišljenju, suđenje ne bude zadovoljavajuće.”

Sudije su još naglasile da u slučaju da se takav vid pritiska nastavi, neće obavljati dužnost u nekom narednom kolu, kao i da Fudbalski savez Srbije onda pronađe arbitre iz inostranstva.

To mu nekako dođe kao kad građani nezadovoljni suđenjem i presudom potraže pomoć u Strazburu. Nek nam stranci dele pravdu kad ovi naši nemaju pišu.

Verujem da je ova sudijska ispovest autentična i da u Srbiji zbilja mešetare ljudi koji iz stvarne ili navodne bliskosti sa dva pomenuta funkcionera veruju da mogu da isteraju ono što im se prohte. Eh, lako bi bilo da je samo fudbal u pitanju.

Nema mnogo svrhe politička rasprava da li zemlja ulazi u fazu diktature oličene u kultu ličnosti. O takvim opasnim trendovima ovo pismo bolje svedoči od bilo kakve naučne rasprave. Ljudi veruju da su Vučić i Dačić sposobni da svojim autoritetom utiču na svaku stvar u Srbiji, pa i na fudbalsko suđenje.

Možete zamisliti šta tek misle o drugim suđenjima. ¶

SLUČAJ DO

Zabrinjavajuće je to što neformalno najmoćniji političar u zemlji sebi daje pravo da pljuje po instituciji koja ne pripada izvršnoj vlasti. Kao potpredsednik vlade ne poštuje presumpciju nevinosti; kao da pojma nema da postoje predmeti pred Ustavnim, kao i pred sudovima redovne nadležnosti, koji su naprosto – poput pritvorskih – hitniji od nekih drugih predmeta

I ma nekoliko dana tome da je prvi potpredsjednik vlade Aleksandar Vučić, uoči prošlonedjeljnih lokalnih izbora u Vrbasu, izjavio: da se ne miješa, niti će se miješati u odluke Ustavnog suda Srbije. Da je na tome ostalo, bilo bi odlično, mogli bi bar na trenutak vidjeti svjetlo oni što sa lupom tragaju za pravnom državom i vladavinom prava u Srbiji!

No, ta mitingaška izjava Vučićeva bila je izrečena u sasvim suprotnom kontekstu, u kojem se on upravo na najgrublji mogući način, osiono i u civiliziranim društvima i državama sasvim nedopustivo umiješao upravo u rad spomenutog suda. Naime, konstatirao je: "Ponovo

se kriminalci i tajkuni i pojedini političari ujedinjuju", optužujući Demokratsku stranku da je stala na stranu Miroslava Miškovića, koji je bio podnio ustavnu žalbu, da bi Ustavni sud ocijenio da mu je u krivičnom postupku pred Specijalnim sudom za borbu protiv organiziranog kriminala neustavno produžavan pritvor.

Tu je svemoćni Vučić udario na Ustavni sud, koji – reče on – ima 13.000 ustavnih žalbi koje nije riješio, a Miškovićevu od prije par mjeseci jeste, i to po hitnom postupku. Da li je to slučajno, upitao je, nakon čega sam sebi skače u usta s već navedenim niti se miješa, niti će se miješati u sudske postupke.

Potom slijedi bombastična izjava

upućena političkim protivnicima: "Znamo koliko novca imate i kako ste ga stekli. Znamo sve što imate, mnogo veliku moć, novac, svega imate", a potom i onim biračima koji "ne uključuju mozak" da nemaju čega da se plaše i da "neće ni Mišković, ni Đilas pobediti Srbiju". Bio je to nastavak velike misli koju je istoga dana nešto ranije izrekao, reagirajući na izjavu Vladimira Todorića iz DS-a da bi vlasti trebale brinuti o šteti koju će država trpjeti zbog "neustavnih pritvora kojima je zloupotrebljena borba protiv korupcije u posljednjih godinu dana" – da mu je drago što je DS otvoreno podržao Miškovića, "jer sada su mu mnogo jasnije neke odluke određenih organa, kao i pojedini

SLUČAJA

PREDSEDNİK USTAVNOG SUDA:
Dragiša Slijepčević

napisi u medijima”.

ŠTEDNJA, PRAVDA, POLITIKA

Dakle, Vučić samo u jednom danu napada na nezavisnost pravosudnog sistema zemlje, praktično tvrdeći da Ustavni sud Srbije radi nešto navodno prekorodno zbog toga što valjda voli njegovog političkog protivnika Dragana Đilasa, kojega stavlja u poziciju jednog optuženika protiv kojega se vodi postupak; to su ti “kriminalci i tajkuni” koji se (ponovo!) ujedinjuju s “pojednim političarima”, pri čemu se Vučiću prosvijetlilo, pa su mu “jasnije neke odluke određenih organa”..., ali i pojedinih tekstova u medijima koji valjda ne spadaju u grupaciju njegovog “neformalnog službenog glasnika”...

Zabrinjavajuće u svemu je to što si, pa makar i neformalno najmoćniji političar u zemlji, daje pravo na to da pljuje po instituciji koja ne pripada njegovoj izvršnoj vlasti (a nije mu to prvi puta, malo-malo pa najavljuje koga će nadležni organi, kojima nije nadređen, uhapsiti), da kao potpredsjednik vlade ne poštuje presumpciju nevinosti, da uz sve to kao da pojma nema da postoje predmeti pred Ustavnim, kao i pred sudovima redovne nadležnosti, koji su naprosto hitniji od nekih drugih predmeta – konkretno, pritvorski predmeti su uvijek prioritetni; tako piše u zakonima krivične materije, a tako piše i u zakonima i poslovnici koji reguliraju rad Ustavnog suda Srbije.

Cijela se priča, inače, naslanja i na čuvene mjere štednje koje su nam obznani prije nekoliko dana: država Srbija se (ne samo) zbog neosnovanog (neustavnog) pritvora suočava s brojnim tužbama pred Evropskim sudom za ljudska

prava. Sve to, na kraju krajeva, košta porzne obveznike, građane Srbije: naši sudovi krše ljudska prava, građani kao posljednju instancu za dobijanje kakve-takve pravde vide sud u Strasburu, taj sud i njegove odluke su obavezujuće za državne organe u Srbiji...

Na stranu to što država Srbija ne izvršava čak niti odluke tog međunarodnog suda, na stranu što su građani čak i sa presudom iz Strasbura nemoćni pred osionošću vlastite države, ali činjenice su: ako Ustavni sud Srbije ne reagira, još više će predmeta završavati pred Evropskim sudom (odatle i puno veća ažurnost tog suda, koji je – za razliku od izvršne vlasti – shvatio da mu je i to u opisu dužnosti), taj sud – kao i ostali sudovi – mora reagirati po hitnosti predmeta, a na kraju, što nije nimalo nevažnije, ova odluka glede neustavnog produžavanja pritvora Miroslavu Miškoviću nije nikako prva i nikako nije skandalozna s pravog stajališta, kao što to tvrdi prvi potpredsjednik vlade Srbije.

EVROPSKI SUD

Krenimo od Evropskog suda za ljudska prava, na primjer, od slučaja S. M. i njegove tužbe podnesene 2005. i riješene četiri godine kasnije. On je uhapšen 20. januara 2005, šest godina nakon što je protiv njega (u decembru 1999) otvorena istraga zbog više krivičnih djela teške krađe. Nadležni ga nisu uspijevali pronaći na adresi koju je imao sud, pa je još u januaru 2000. godine istražni sudac Petog općinskog suda u Beogradu donio rješenje o određivanju pritvora i raspisivanju potjernice; rješenje je aktivirano nakon pet godina, kad je uhapšen. Tjedan

dana nakon hapšenja, 27. januara 2005, u prisustvu branioca po službenoj dužnosti ispitao ga je istražni sudac; tad se odrekao prava na žalbu na odluku o pritvoru, nadajući se što bržem početku suđenja. Optužnica je podignuta 3. februara 2005. godine, a idućega dana mu je krivično vijeće Petog općinskog suda produžilo pritvor za novih 30 dana – ne saslušavši ni optuženoga, niti njegovog advokata (iako to nije obaveza sudske vijeća koje odlučuje o pritvoru).

Na to rješenje žalio se njegov advokat, s argumentom da njegov branjenik nije bio hitno izveden pred suca, pozivajući se na član 5. stav 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali je Okružni sud – opet bez prisustva optuženog i njegovog advokata – žalbu odbio. U pritvoru je ostao sve do kraja prvostepenog postupka, maja 2005, kad je osuđen na godinu i dva mjeseca zatvora i pušten iz pritvora do pravomoćnosti sudske odluke. Uslijedila je njegova žalba, pa ukidanje presude i ponovljeno suđenje, koje je završeno u februaru 2007, kad je osuđen na osam mjeseci zatvora.

U cijeloj toj stvari problem je to što istražni sudac, koji je prvi nakon hapšenja (u roku od sedam dana) saslušao uhapšenoga, nije imao ovlaštenja odlučiti o pritvoru (ukidanju ili produženju), već je to jedino moglo učiniti krivično vijeće nadležnog suda; ono je to i učinilo, ali tek 41 dan nakon što je S. M. uhapšen.

Vlada Srbije odbacila je sve argumente iz tužbe, ali član 5. Konvencije o ljudskim pravima, po kojem je osuđena država Srbija, bio je jači: država je povrijedila pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. A taj član kaže:

POD PRITISKOM: Zasedanje Ustavnog suda

“1. Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom: ...

2. u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupređilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju;...

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1c. ovog člana mora bez odlaganja biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.”

Evropski sud za ljudska prava je, inače, našao irelevantnom činjenicu da su – kako je to tvrdila država Srbija pred sudom – državni policijski, javnotužilački i pravosudni organi postupali u zakonskom okviru: riječ je o sistemskoj grešci u zakonodavstvu i njegovoj primjeni! Naime, 41 dan u konkretnom slučaju je neprimjereno dug period za objavljivanje okrivljenog pred sucem koji je ovlašten odlučiti o pritvoru. Ne može biti opravdanje to što se postupa prema zakonskim pravilima, jer je Konvencija u

svakom slučaju povrijeđena, konstatira taj sud, koji je svojom presudom tužiocu dosudio naknadu nematerijalne štete u iznosu od 3000 eura, kao i 500 eura naknade troškova postupka.

NAŠ USTAVNI SUD

A evo što o pritvoru kaže naš ustav i zakonodavstvo, kojim se rukovodi i Ustavni sud Srbije:

“Trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, imajući u vidu razloge pritvora. Pritvor određen odlukom prvostepenog suda traje u istrazi najduže tri meseca, a viši sud ga može, u skladu sa zakonom, produžiti na još tri meseca. Ako do isteka ovog vremena ne bude podignuta optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu.

Posle podizanja optužnice trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, u skladu sa zakonom.

Pritvorenik se pušta da se brani sa slobode čim prestanu razlozi zbog kojih je pritvor bio određen.”

Jedna druga odluka, donesena pri je nekoliko meseci, govori to da Ustavni sud Srbije nije danas kriv za ono za što ga optužuje Vučić; tad se nije uopće izjašnjavao, jer ključno ime nije bio sverprisutni Mišković. Naime, odluka Ustavnog suda objavljena u “Službenom glasniku” od 24. jula kaže da je vlasniku konzultantske kuće “Ces Mekon” Zvonimiru Nikeziću, optuženom za zloupotrebe u aferi “Azotara”, povrijeđeno ustavno pravo na ograničeno trajanje pritvora, zajamčeno Ustavom Srbije. Pritom, Nikezić nije tražio naknadu nematerijalne štete (ni Mišković, kako je izjavio, neće tražiti odštetu

od države), pa je sve završeno objavljivanjem presude u državnom glasilu.

U toj se odluci, inače, kaže da se tek nakon ocjene svih bitnih i za konkretan slučaj specifičnih okolnosti može, ili potvrditi postojanje opasnosti od bijega i opravdati pritvaranje, ili opovrgnuti postojanje te okolnosti i razloga za određivanje pritvora po tom zakonskom osnovu, a odluka se poziva i na jednu raniju presudu protiv francuskog suda iz 1992. godine.

U ovom kontekstu se, prema oceni Ustavnog suda naročito moraju uzeti u obzir sledeće okolnosti – karakter okrivljenog, njegovo imovno stanje, mesto u kome živi njegova porodica i gde se nalazi centar njegovih životnih aktivnosti, njegove poslovne veze u zemlji u kojoj živi i u inostranstvu i slično. Tek svestrana ocena svih navedenih, kao i drugih osobenih činjenica i okolnosti, može ukazivati na to da li postoji razumno opravdanje za određivanje i produženje mere pritvora, a time i za ograničenje lične slobode okrivljenog, smatra u toj odluci naš ustavni sud.

Nikezić je, inače, optužen – uz ostale suoptužene – “kao rukovodilac i koordinator konsultantskog tima HIP-a ‘Azotara’ u restrukturiranju, za produženo krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica u podstrekavanju, a u vezi s prodajom regresiranih mineralnih đubriva u ‘Azotari’ Pančevo od jula 2009. do avgusta 2011. godine, suprotno Uredbama Vlade Srbije”.

Ako odemo još dalje u prošlost, naći ćemo i slučaj G. M., optuženoga za trocifreni broj krivičnih djela (zločinačko udruživanje, prevare, zloupotreba položaja...). Kako god, G. M. je do podnošenja ustavne žalbe u januaru 2012. godine u pritvoru bio skoro tri godine, nakon što je poslije šestomesečne istrage sredinom 2009. godine protiv njega podignuta optužnica. U pritvoru je bio usprkos i tome što je, nakon stupanja optužnice na pravnu snagu, glavna rasprava zakazivana 27 puta.

“U tom smislu, Ustavni sud ocenjuje da se ni prvostepeni niti drugostepeni sud u osporenim rešenjima nisu ni osvrnuli na to da li je trajanje pritvora, imajući u vidu tok postupka i okolnosti konkretnog slučaja, opravdano. Po oceni Ustavnog suda, neophodno je bilo da sudovi

navedene okolnosti uzmu u obzir prilikom donošenja osporenih rešenja i to su bili dužni da učine, te potom podrobno obrazlože razloge na kojima svoju odluku zasnivaju", kaže u svojoj odluci Ustavni sud, nastavljajući, da je "polazeći od iznetog", ocijenio da "nadležni sudovi u osporenim rešenjima nisu dali relevantne i dovoljne razloge za dalje zadržavanje podnosioca ustavne žalbe u pritvoru i da je produženje pritvora u osporenim rešenjima jasno potvrdilo nedovoljno brižljiv odnos nadležnih sudova prema pritvoru podnosioca ustavne žalbe, koji je bio automatski produžen. U tom smislu, Ustavni sud ukazuje i da je svrha pritvora nesmetano vođenje krivičnog postupka, a da je nesmetano vođenje krivičnog postupka uslovljeno efikasnim sprovođenjem dokaznog postupka." Činjenicu da je, do dana zakazivanja glavne rasprave (27 radnih dana) optuženi – podnosilac ustavne žalbe – u pritvoru bio "1090 dana", Ustavni sud je ocijenio ovako: da su nadležni sudovi bili dužni da s osobitom pažnjom ispituju opravdanost daljnjeg trajanja mjere pritvora i navedu ustavnopravno prihvatljive

razloge koji ukazuju na "postojanje osobitih okolnosti koje ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu ponoviti krivično delo".

NAŠA NEEVROPSKA TRULEŽ

Ustavni sud je, inače, u ovim fragmentima istrgnutim iz dugačkog i kompliciranog pravnog obrazloženja, ukazao da "sklonost" ka vršenju krivičnih djela, kao razlog za produženje mjere pritvora prema podnosiocu ustavne žalbe, nema uporište u zakonu. Sud nadležan za pritvor, naime, nije tu mogućnost valjano obrazložio, a kako i bi: kako netko tko je u pritvoru godinu, dvije, tri ... može ostvariti svoju "sklonost" ka vršenju krivičnih djela na slobodi; u zatvoru su mogućnosti prilično velike.

U reakcijama (i vidljivim pritiscima na sudstvo i tužilaštvo u Srbiji) moćnih ljudi, kako se jasno vidi iz ove tri simbolično navedene presude – različiti slučajevi, ali princip je isti – dakle, nije važan bilo koji mišković ili bilo čiji inicijali, već politika i podjarmljivanje institucija ličnoj političkoj moći.

Zbog svega toga je sasvim začudna

činjenica da se gotovo nitko nije oglašio u smislu zaštite davno narušene, ili nikad uspostavljene, nezavisnosti sudskih vlasti: uz sve što smo gledali prošlih više od dva desetljeća – uništavanja sudstva u doba Slobodana Miloševića, promašene reforme u doba bivše vlasti, cementiranja tih promašaja za ovih godinu i nešto aktualne vlasti – kao da smo danas svi "isključili mozak" dok nam isti koji su toliko toga uništili pokušavaju oduzeti i zadnju iluziju da ima pravde u bilo čemu osim hapšenju nekog miškovića i kriminalizaciji nekog *đilasa*.

Od svega, na kraju, nije ostalo ništa osim posve narušenog pravosuđa, pokušaja rijetkih – kao ovih hvale vrijednih odluka Ustavnog suda, ma kakve probleme i u njemu prepoznavali (a ima ih onoliko) – da ipak zadrže privid pravne države, a na sve to će prvi potpredsjednik i njegovi trabanti izhraknuti žestoko i – nikome ništa.

Svašta je trulo u državi Srbiji, u sudstvu mnogo toga, ali u izvršnoj vlasti koja ni taj minimum preostalog morala i pravde ne poštuje, još više.

TATJANA TAGIROV

Astrum Education predstavlja grupaciju tri vodeće privatne obrazovne institucije u Londonu - Chelsea Independent College u poznatoj londonskoj četvrti Čelzi, Lansdowne college u Noting Hill-u i Duff Miller college u četvrti Južni Kensington.

Svi koledži nude pre-univerzitetske programe kao što su GCSE i A-Level; većina učenika potiče iz Velike Britanije, dok su sve druge nacije veoma dobrodošle i prihvaćene na najvišem nivou. Ovi koledži su

Astrum Education želi da proširi korpus međunarodnih polaznika kroz prijem visoko motivisanih i ambicioznih učenika iz Srbije. Zbog toga smo, pored standardnih uslova upisa, sada u mogućnosti da Vam

priznati po dugoj tradiciji istaknutih akademskih uspeha, jer od 1952. njihovi učenici redovno nastavljaju obrazovanje po najzahtevnijim programima vodećih univerziteta u Velikoj Britaniji, kao što su Oxford, Cambridge, London School of Economics, Imperial College i UCL.

Naši koledži nude specijalističke programe za učenike čija je želja da ostvare najviše ambicije u svojim budućim karijerama, među kojima su medicina, finansije, pravo, umetnost, dizajn, inženjerstvo...

ponudimo i izvestan broj parcijalnih studenstkih stipendija. Prijave će se ocenjivati putem ispita, intervju a i dosadašnjeg akademskog uspeha.

Za sve dodatne informacije, molimo Vas da se obratite na sledeće kontakt adrese/brojeve:

Arjald Gordani
arjald.gordani@astrumeducation.com,

Tel. +44 7841 764470
www.astrumeducation.com

Ostvarite vaše ambicije uz vrhunsko britansko obrazovanje u najboljem gradu na svetu!

Chelsea Independent College
Chelsea, London

Duff Miller College
Kensington, London

Lansdowne College
Notting Hill, London

“Otvaranje” Vojvodine

“Srpskoj naprednoj stranci i Vučiću je važno da na lokalnim izborima u Vojvodini pokazuju mišiće Demokratskoj stranci i Bojanu Pajtiću. Cilj ovih izbora je bio da se Pajtiću isporuči još jedan dokaz, argument da bi morao da raspiše vanredne izbore na pokrajinskom nivou”

Vest da su naprednjaci porazili “žute” u vrbaskom selu Zmajevu, rodnom mestu Dušana Elezovića, predsednika 10 DS-a, i to za 530 glasova (859:329) pokazuje da je taktika SNS-a prepoznatljiva u svojoj jednostavnosti: politički spržena zemlja. Što se kaže: zatiranje semena, opet političkog, razume se. I to je legitimna taktika. Tezu je u jednom naprednjačkom tabloidu izrekao neimenovani izvor: “Koliko treba da budete nepopularni, kad za vas neće da glasaju ni u rodnom mestu?”

Drugo je, međutim, pitanje: Koliko je stvarno stabilna popularnost Srpske napredne stranke kad je za taj rezultat u Zmajevu i onaj u celom Vrbasu od 40,24% (i to u koaliciji sa SDPS-om, SPO-om, NS-om i Rusinima), bila potrebna celokupna stranačka infrastruktura plus teška artiljerija poput Crvene zvezde, predsednika Srbije i Ace Lukasa? Ili lider naprednjaka Aleksandar Vučić ništa ne prepušta slučaju kao da je svestan činjenice da bi svaki ma koliko dobar rezultat ukoliko nije ubedljivi trijumf sa 20 odsto razlike mogao da deluje kao – poraz u najavi? I zato izgleda da naprednjaci svaku, i najmanju političku utakmicu igraju kao da je finale fudbalske Lige šampiona. A kad pomenu-smo fudbal, u samom predizbornom finišu, u Vrbasu je nekoliko dana pred izbore dovedena Crvena zvezda (rezervni tim, preciznije, ali ko mari) da igra sa ekipom FK Vrbas. *Narodni predsednik* Tomislav Nikolić je u danu pred početak izborne tišine posetio gazdinstvo jednog uspešnog poljoprivrednika nadomak Vrbasa, a posle završnog mitinga SNS-a Vrbasani su počašćeni i koncertom Ace Lukasa. Još se naprednjacima zgodno namestilo i to što je Cesid, samo dan pred izbore u Vrbasu, u subotu 12. oktobra, na konferenciji za novinare prezentovao rezultate istraživanja s kraja septembra po kojima je SNS “stabilizovao” svoje biračko telo sa 42 odsto podrške (49 odsto podrške, po ovom istraživanju uživa Aleksandar Vučić), a slede

koalicija SPS-PUPS-JS sa 16 odsto i DS sa 11 odsto podrške građana Srbije. Zgodno se namestilo Cesidovo istraživanje, neopredeljenima u Vrbasu – malo fali. “Nas Vrbasane još od vremena Titovog Vrbasa i jogurt revolucije bije glas da pečemo vola za svaku vlast i prosto volimo da glasamo za pobednike”, za “Vreme” reče jedan netipični Vrbasani, glasač koalicije LDP-LSV koja na ovim izborima nije prošla cenzus (3,47). Cenzus nisu prošle ni ostale liste koje su učestvovala na ovim izborima: Grupa građana “Svi Zajedno” – Socijaldemokratski savez – Branislav Petrović (3,97), Demokratska stranka Srbije – Asocijacija mladih Vrbas – dr Vojislav Koštunica (2,67), Srpska radikalna stranka – dr Vojislav Šešelj (4,46), GG Dveri – Za život Vrbasa – Ivan B. Kostić (2,68 odsto).

ZVEZDA, NIKOLIĆ, LUKAS

Sve je, dakle, u nedelju u Vrbasu, ličilo na generalnu probu vanrednih pokrajinskih izbora. Dok su tabloidi izveštavali o “udaru na Vučića iznutra” spominjući tajkune koji u sprezi s “lošim momcima” iz SNS-a “lome vrat” šefu stranke i najznačajnijem čoveku u zemlji, DS je tražio zaštitu za svoje aktiviste koje su “premlačivali batinaši iz SNS-a” i upozoravao na kupovinu glasova.

Dosad su naprednjaci prizivali vanredne izbore u Vojvodini dok je prvi među njima ćutao, ali je sad i on, u izbornoj noći – progovorio. Vučić je, podsetivši da je Vrbas peta u nizu ubedljiva pobeda u Vojvodini, upitao sve one koji su govorili o legitimitetu na republičkom nivou “da li su razmišljali o promeni legitimiteta na pokrajinskom nivou”. Jer, pored Vrbasa i Kovina, Vučić je računao i dopunske izbore po većinskom sistemu za pokrajinski parlament u Srbobranu, Zrenjaninu (gde su pobedili kandidati SNS-a) i Apatinu (u kojem je pobedio kandidat SPS-a). Tome treba dodati da su demokrate od prošlogodišnjih izbora do sada, kako je primetila “Politika”, što prekomponovanjem vlasti, što na izborima,

izgubili vlast u Novom Sadu, Kuli, Bečeju, Novom Bečeju, Malom Idošu, Novoj Crnji, Šidu, Kovinu i sada – Vrbasu. Slede izbori u Odžacima, početkom iduće godine.

ČUDNA MATEMATIKA

Pre četiri godine u Vrbasu najviše glasova osvojila je lista “Za evropski Vrbas” (demokrate sa 36,97 odsto), druga je bila koalicija SPS-PUPS-JS (19,36), treći SNS sa 14,15 odsto glasova. Zanimljivo je da su demokrate tada nastupale zajedno sa više partija (u okviru jedinstvene liste) kao što su to na ovim izborima u Vrbasu učinili naprednjaci (Izborna lista Aleksandar Vučić – Srpska napredna stranka (Srpska napredna stranka, Nova Srbija, Pokret socijalista, Socijaldemokratska partija Srbije, Srpski pokret obnove, Rusinska demokratska partija). Naprednjaci su 2009. izašli samostalno, a 2013. to čine demokrate. Otud tolika razlika kada se uporede rezultati naprednjaka 2009 (14,15 odsto) i 2013 (40,24 odsto) i rezultati demokrata danas (18,26 odsto) i pre četiri godine (36,97 odsto). Koalicija SPS-PUPS-JS sada

se pojavila sa Savezom vođanskih Mađara i Udruženjem Krajišnika i osvojila 24,26 odsto što je za oko pet procenata više nego 2009, kada je na izbore u Vrbasu izašla samo koalicija oko socijalista.

Cvijetin Milivojević, direktor agencije Pragma, kaže za "Vreme" da je matematika o kojoj govorimo – vrlo čudna: "Svi

Raspored snaga bio bi drugačiji da je neka od drugih lista vodila ozbiljniju kampanju. "SNS-u i Vučiću je važno da na lokalnim izborima u Vojvodini pokazuju mišiće DS-u i Bojanu Pajtiću. Cilj ovih izbora je bio da se Pajtiću isporuči još jedan dokaz, argument da bi morao da raspiše vanredne izbore na pokrajinskom nivou", smatra Milivojević.

POBEDNIČKI ZANOS:
Slavlje naprednjaka
i drugova

mediji preuzimaju tu vrstu računanja da je SNS osvojio 40 odsto, ili tačno polovinu od 36 mandata – 18. I da naprednjacima treba jedan mandat da formiraju vlast. Takav je, nažalost, izborni sistem kod nas. Međutim, stranke desnice koje su izašle u tri kolone (SRS 4,46, Dveri 2,68 i DSS 2,67) zajedno imaju 11 odsto glasača. Bez ikakve kampanje. Štaviše, došlo je do preleta iz DSS-a u SNS. I to u mestu gde živi značajan broj kolonista, ljudi poreklom iz Crne Gore, BiH, Hrvatske, koji po prirodi stvari inkliniraju SPS-u, odnosno toj demagoškoj stranci leve, i SNS-u, demagoškoj desnici." Milivojević podseća da je SNS išao na ovim izborima sa strankom Rasima Ljajića, koja bi, da je išla sama, sigurno uzela tri ili četiri posto: "To niko ne primećuje. Čak je i Grupa građana 'Svi zajedno' uzela četiri odsto. Kampanja u kojoj su svi resursi naprednjaka upregnuti, 'nestranački' Tomislav Nikolić, sva logistika, centrala stranke u pogonu na lokalnim izborima u nekom tamo Vrbasu jeste zapravo porodila činjenicu da SNS osvoji 40 odsto glasova. Realno gledajući, to nije nekakav uspeh.

SETVA, ŽETVA I NADUVANA TIŠINA

Nije Tomislavu Nikoliću, narodnom predsedniku, prvi put da se uključi u predizbornu kampanju. Ovog puta u Vrbasu, mada je novinarima objasnio da je tu zato što pred setvu i žetvu često svrati na selo, najavio je da će poljoprivrednicima uskoro biti ponuđeni krediti za uvođenje sistema za navodnjavanje. I da će problem navodnjavanja biti rešen zahvaljujući aranžmanu sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima. A onda se družio s mladima u centru Vrbasa.

Vladimir Goati, predsednik "Transparentnosti Srbija", primećuje da je razočaravajuć potez predsednika koji je obećavao, mada mu to niko nije tražio, da će se odvojiti od partijske pristrasnosti. Vuković (Cesid) kaže da Nikolić nije drugačiji u odnosu na ono što smo imali ranije: "Kada god su se održavali pojedinačni lokalni izbori po opštinama u Srbiji imali smo tu vrstu angažmana političara, svaka je stranka ulagala maksimum napora da ostvari što bolji rezultat. Kroz te izborne cikluse stranke pokazuju svoju jedinu

svrhu u Srbiji. One se bave osvajanjem vlasti, one to jedino i znaju. Otud toliki angažman. A kad se dođe do izvršne vlasti, taj se prostor izmešta izvan političkih stranaka. Dovedeni su ljudi iz ekspertskih i profesionalnih krugova. To je nevolja političkog sveta u Srbiji. Nemam problem sa tim što je jedan broj ljudi ušao u egzekutivu u Srbiji, međutim bio bih jako srećan da su ti ljudi bili u strankama, da su predlagali programe."

O Cesidovom istraživanju o rejtinzi- ma stranaka i političara, objavljenom u subotu 12. oktobra, dan pre izbora u Vrbasu, što je moglo biti protumačeno kao remećenje izborne tišine, Vuković kaže: "Povod za prezentovanje našeg istraživanja nisu bili izbori u Vrbasu, nego činjenica da su delovi našeg istraživanja već objavljeni dan ranije kako je kome odgovaralo shodno različitim koncepcijama i bliskostima sa ovim i onim strankama." S druge strane, Vladimir Goati u razgovoru za "Vreme" reče da se ne može isključiti da je i ovo Cesidovo predstavljanje istraživanja javnog mnjenja uticalo na rezultate izbora: "Poznato je da ljudi vole pobednike... Izborna prognoza čitave teritorije samo za naivne i neznalice nema nikakve veze sa jednim delom te teritorije. Zakon nije prekršen, ali u ovom slučaju prezentovanje rezultata istraživanja dan pre izbora ne deluje dobro, ne deluje prihvatljivo."

Kad je reč o samim rejtinzima, Cvijetin Milivojević tvrdi da je biračko telo SNS-a stabilizovano, "ali ne na procentima od 42 ili 45 odsto kako spinuju dve najjače istraživačke agencije u Srbiji, nego otprilike desetak procenata manje, što nije nimalo za potcenjivanje. Verujem da je biračko telo SNS-a u čitavoj Srbiji stabilizovano na procentu 35 odsto, to nije sporno. Potreba da se stvari naduvavaju je prirodna potreba svake stranke, ali sporno je što su u tome pristale da učestvuju agencije za istraživanje javnog mnjenja i najmanje desetak tzv. političkih analitičara, ljudi koji se profesionalno bave spinovanjem i propagandom, oni isti koji su do pre godinu i po, do maja prošle godine besprizorno podržavali Demokratsku stranku i Borisa Tadića."

Možda će imati priliku, sad kad je Tadić najavio svoj povratak na srpsku političku scenu, ponovo da ga "podrže".

ZORA DRČELIĆ

Gasna groznica trese Srbiju

Da li će afera Srbijagas zajaziti Južni tok u Srbiji? Ima li taj projekat protivnika u srpskoj vladi? Hoće li ministarka energetike Zorana Mihajlović uspostaviti kontrolu nad projektom koji je osporavala? Da li će Rusi graditi gasovod kroz Srbiju i po koju cenu

U Nemanjinoj 11, po rečima premijera, vlada sloga i saradnja, napoju svi vide otvoreni rat između ministarke energetike Zorane Mihajlović i direktora Srbijagasa Dušana Bajatovića. Najavljuje se čak i bankrot Srbijagasa. Nije jasno ima li para za gas u sledećoj grejnoj sezoni, a jasno je da Srbija nema para za svoj deo gasovoda Južni tok, koji je najavljivan kao istorijski, a čija bi gradnja kroz Srbiju trebalo da počne u decembru 2013. ili u januaru 2014.

Predsednik Upravnog odbora Gasprom-a Aleksej Miler je 2. oktobra izjavio da je Gasprom spreman da finansira celokupnu izgradnju dela gasovoda kroz Srbiju, vrednu 1,7 milijardi dolara, a da srpska strana svoj deo investicije otplati od tranzitne takse kad potekne gas, što liči na neku vrstu pretvaranja zajedničkog ulaganja u koncesiju. U domaćim medijima kratkog pamćenja to je s olakšanjem najavljeno kao ruska ponuda, mada je ta solucija pominjana još u maju 2013. u izjavi direktora Srbijagasa Dušana Bajatovića da će Južni tok kroz Srbiju u potpunosti finansirati ruske banke ili Gasprom... O detaljima kao što su kamate u javnosti nije bilo reči.

I savetnik premijera Srbije za energetiku, bivši ministar Petar Škundrić, izjavio je početkom oktobra da je ono što je trebalo da se obezbedi za početak radova na Južnom toku srpska strana obezbedila, a da će ukupno finansiranje biti ugovoreno i finansijska konstrukcija utvrđena u dogovoru sa generalnim nosiocem ovog projekta, Gaspromom.

SPORAZUM I NEPRIJATELJI: U Moskvi 2008; u Srbiji, danas: ministarka protiv direktora

foto: Reuters

Miler je 2. oktobra u Parizu prisustvovao sastanku Upravnog odbora *South Stream Transport B.V.*, na kome je usvojen detaljan plan izgradnje, odobren dugoročni budžet i nagovešteno puštanje u rad prve od četiri linije morskog dela gasovoda Južni tok do kraja 2015.

NEKO KOČI

Početak radova u srpskom delu tog gasovoda bio je najavljivan još onda kada je 7. decembra 2012. predsednik Rusije Vladimir Putin otvorio u ruskom gradu Anapa, na kompresorskoj stanici Ruskaja u krasnodarskom kraju, na jugu Rusije, radove na izgradnji podmorskog dela međunarodnog gasovoda Južni tok vrednog 16,5 milijardi evra.

Početak 2013. godine s ruske strane došlo je nekoliko izjava o tome da se neki u srpskoj vladi protive izgradnji Južnog toka. Neki su u tome prepoznali G17 (URS), zbog protivljenja gasno-naftnom aranžmanu s Rusijom, mada je ta partija kasnije glasala za Južni tok.

Dok je PPV Vučić izjavljivao da će izbaciti iz vlade svakoga ko ruši energetski sporazum s Rusijom, po nekim medijima su kao protivnika prepoznavali

ministarku energetike, razvoja i životne sredine Zoranu Mihajlović i podsećali na to da je ona nekada, kad nije bila naprednjak, a bila članica G17 i član savetodavnog odbora organizacije *East West Bridge* (zamrznuła funkciju dok je u Vladi), protiv rusko-srpskog energetskog aranžmana pisala izveštaje za NVO Centar za međunarodne i bezbednosne poslove ISAC fond i davala mnoge izjave o prednosti projekta "Nabuko" – koji je u međuvremenu zamrznut.

Ona je na sumnjičenja odgovorila 11. jula na skupu "Južni tok – evolucija gasovoda": "Iako zli jezici pokušavaju da ovu vladu predstave kao neuspešnu, mene kao ministra koji ne voli Ruse, ili koji lobira za sve samo ne za Ruse, podsećam da smo upravo mi, na moj predlog, doneli zakon o eksproprijaciji, pravilnike bez kojih ne bismo mogli govoriti o izgradnji Južnog toka, i obezbedili sredstva u budžetu."

Međutim, njene izjave novijeg datuma u emisiji "Insajder" tv B92 o Južnom toku, registraciji srpsko-ruske firme u Švajcarskoj, u Evropi, a van Evropske unije, posrednicima u trgovini gasom (Jugorosgaz) i Srbijagasu, u delu medija su podgrejale stare sumnje.

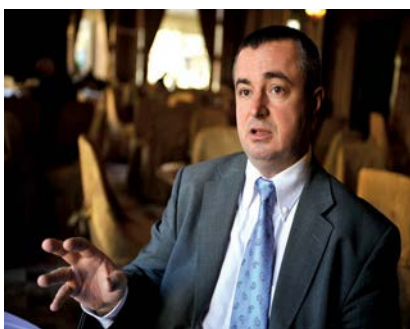

foto: M. Milenković

Glas Rusije na srpskom 2. oktobra objavljuje tekst Branka Žujovića pod naslovom "Gospođa ministarka o kojoj Nušić ni sanjao nije":

"U znamenitom komadu Branislava Nušića, Živka Popović pokušava da preuda svoju već udatu ćerku Daru za kožarskog trgovca Ristu Todorovića, počasnog konzula Nikaragve, na sličan način kao što danas nova gospođa ministarka Insajderom pokušava da preuda Srbiju za energetske interese EU. Povod za to sumnjičenje da ministarka radi protiv glavnog projekta u svom resoru bio je i sporazum o gasovodu (interkonekciji radi diversifikacije snabdevanja) Niš-Sofija s Bugarskom koja, inače, 87 odsto gasa uvozi iz Rusije, a čiji funkcioneri agenciji Blumberg izjavljuju da razmišljaju o energetskim alternativama, koje su inicijalno finansirane iz evropskih fondova.

Prema pisanju Milana Mišića u "Politici", na nedavnom skupu u Vašingtonu kao uspeh američke diplomatije pominjan je takozvani Južni koridor, koji bi u Evropu, zaobilazeći Rusiju, doveo gas iz Kaspijskog regiona. Pod tim nazivom postoji jedan gasovod u Rusiji, reč

je verovatno o opisnom imenu za sistem gasovoda u koji spada i Transjadranski (Transadriatic pipeline – ТАП, koji je registrovan u mestu Baar, u kantonu Cug, u Švajcarskoj, a čiji su akcionari švajcarski Axpo, norveški Statoil i nemački E.ON Ruhrgas). Taj gasovod koji se krčka od 2003. trebalo bi da ide od Turske preko Grčke i Albanije ispod Jadranskog mora do juga Italije.

Severna varijanta (Bugarska, Makedonija, Albanija) odbačena je i Bugarska je ostala samo potencijalni krajnji (ne i tranzitni) korisnik oko milijardu kubnih metara gasa godišnje, koji bi bio transportovan iz azerbejdžanskog gasnog polja Šah Deniz, blizu Bakua, na Kaspijskom jezeru, za čiju eksploataciju je formiran konzorcijom (*Shah Deniz Consortium*) koji čine BP, azerbejdžanski SOCAR i francuska multinacionalka Total S.A. Aktiviranje polja Šah Deniz II projektovano je za 2018. Taj konzorcijum ima ugovor sa Anadoljskim gasovodom (*Trans-Anatolian gas pipeline*) u izgradnji, na koji valjda treba da se nasloni Transjadranski gasovod...

CENA BESPLATNOG RUČKA

O "bugarskoj vezi" "Novi standard" objavljuje tekst Zorana Radojičića pod naslovom "Gasna veza Srbije i Bugarske je priprema za konačan napad na Južni tok": "Ova gasna veza je potpuno nepotrebna i nelogična za Srbiju ukoliko se pođe od činjenice da iz pravca Bugarske treba da stigne magistralni gasovod. Bočnu i rezervnu gasnu vezu ima svrhe graditi tek nakon završetka magistralnog gasovoda Južni tok i to sigurno ne u pravcu prema Bugarskoj. Izjave gospođe ministarke o gasnoj vezi Srbije i Bugarske ukazuju na to da ona želi da relativizuje značaj Južnog toka, a da gasnu vezu sa Bugarskom predstavi kao jednako važnu. Štaviše, ona želi da izgradnju te veze i ubrza tj. da prioritet njene izgradnje stavi ispred Južnog toka tobože zarad postizanja gasne nezavisnosti u ova teška vremena. To je klasična zamena teza i bezočno spinovanje javnosti..."

Interkonekciju s Bugarskom trebalo bi da finansira Evropska banka za obnovu i

razvoj, a po nekim tvrdnjama njen uslov je transformacija Srbijagasa... U nekoliko elektronskih medija objavljene su sumnje da ministarka preko raspirivanja aфере u Srbijagasu zapravo minira Južni tok, a uključivanjem Evropske banke u Srbijagas rizikuje da naljuti Ruse. "U svakom slučaju, čak i ako pokušaj miniranja Južnog toka na kraju ne uspe, autorima 'Insajdera' i njihovim rukovodiocima se zaista neće moći zameriti da nisu 'sve pokušali'", piše Đorđe Vukadinović u tekstu "Kosovo je odrađeno, neka se pripremi Južni tok" na sajtu NSPM u petak 27. septembra 2013.

Ministarka energetike izjavljuje da je država garant posla s Rusima na gasovodu, te da realizacija Južnog toka ne može biti dovedena u pitanje, već da ga može dovesti kriza u Srbijagasu jer, po njenim rečima, ako se to preduzeće ne reformiše – neće ga biti. Srbijagas je, po njenoj oceni, pred bankrotom. U skladu s tendencijom da se ujedine sektori policije, energetike i privrede i u skladu s oprobanom formulom "drž'te lopova", tamo je posle državnog revizora (koji je podneo prekršajne prijave) poslata i policija i tužilaštvo vodi pretrkivičnu istragu zbog gubitka od oko 450 miliona evra.

Generalni direktor Srbijagasa Dušan Bajatović, koji se 8. oktobra sastao sa ministarkom energetike Zoranom Mihajlović i ministrima privrede Sašom Radulovićem i finansija Lazarom Krstićem, izjavljuje da je osnovno razmimoilaženje Srbijagasa i Ministarstva energetike bilo u različitim viđenjima kako restrukturirati Srbijagas. Najavljujući plan restrukturiranja Srbijagasa, on tvrdi da u Srbijagasu nisu spremni na neku vrstu razbijanja tog preduzeća, nego da bi trebalo da bude napravljen holding na koji bi država trebalo da ima upliva u narednih nekoliko godina, jer bi bilo loše ako bi se sve prepustilo tržištu.

Kaže da bi cena gasa morala da postane realna, a da bi korisnici morali da plate isporučeni gas... Kaže i da će tog energenta biti dovoljno – ukoliko za to budu obezbeđena sredstva...

MILAN MILOŠEVIĆ
Dokumentacioni centar "Vremena"

Interes i šansa

Što se gasovoda Južni tok tiče, Srbija treba da vodi računa pre svega o sopstvenim interesima, a njen interes je da osigura ekonomsku i energetska bezbednost za svoje građane i privredu, kao i veći uticaj na političke procese i odluke koji se tiču njene sudbine

Piše: **dr Nenad Popović**

Bivša američka državna sekretarka Hilari Klinton zatražila je pre tačno godinu dana od Srbije da "pronađe alternativu ruskom gasu" predlažući novi projekat, "Južni koridor", kojim bi se prirodni gas transportovao od Kaspijskog mora i centralne Azije do Evrope. Polemiku koja se danas u Srbiji vodi oko gasovoda Južni tok treba posmatrati u tom svetlu, odnosno kao nastavak pokušaja da Srbija napusti Južni tok i postane deo nekog drugog, nepostojećeg projekta. Ipak, bez obzira na motive iz kojih je ova polemika pokrenuta, kao čovek demokratske orijentacije, smatram da je svaka javna rasprava o najvažnijim društvenim i ekonomskim pitanjima dobrodošla. Ali takve rasprave treba da budu ozbiljne, zasnovane na relevantnim činjenicama i argumentima, a ne da ih karakteriše bilo koja vrsta političke ili ideološke ostracnosti. Ovaj dijalog posebno ne sme da se vodi na osnovu predrasuda određenih društvenih grupacija da je sve što dolazi iz Rusije loše, a sve što dolazi sa Zapada dobro. Da drugi tako razmišljaju, Rusija nikada ne bi bila najveći ekonomski partner Zapada, pre svega Nemačke, sa kojom je prošle godine ostvarila rekordan obim robne razmene od preko 80 milijardi evra, niti bi ove dve zemlje zajednički učestvovala u izgradnji strateškog gasovoda Severni tok. Ako je partnerstvo sa Rusijom dobro za jednu Nemačku, ne vidim razlog zašto ono ne bi bilo dobro i za Srbiju?

Polemika koja se danas u Srbiji vodi oko Južnog toka samo je nastavak ranije polemike koja se vodila oko kupovine Naftne industrije Srbije (NIS) od strane ruskog državnog naftnog giganta Gasproma. Ali kao što kaže jedna izreka, "od svih kritičara najveći je, najgenijalniji i najnepogrešiviji – vreme". Za pet godina koliko Gasprom upravlja NIS-om ova kompanija je od gubitaka kojeg su plaćali građani Srbije postala jedna od najvećih i najuspešnijih kompanija u jugoistočnoj Evropi koja je samo prošle godine na ime poreza u budžet Srbije uplatila skoro milijardu evra. To je gotovo 15 odsto celokupnog budžeta Srbije za 2013. godinu. Udeo ove kompanije u našem BDP je čak 8,3 odsto, kao cele srpske poljoprivrede. Pored toga NIS je isplatio 12,4 milijarde dinara na ime dividendi, što je najviše u istoriji Srbije, pri čemu je republički budžet prihodovao oko 4,6 milijardi dinara. U sledeće tri godine NIS će u Srbiju uložiti dodatnih 1,5 milijardi evra što će biti snažan razvojni impuls za celokupnu privredu Srbije imajući u vidu da stotine malih i

foto: A. Andić

srednjih preduzeća rade kao dobavljači za NIS.

Korist koju naši građani i privreda sada osećaju od prodaje NIS-a Gaspromu biće još veća posle izgradnje Južnog toka na teritoriji Srbije. U vremenu kada energenti, a posebno gas, postaju najvrednija roba na globalnom tržištu, učešćem u ovom projektu Srbija obezbeđuje stabilno snabdevanje gasom od Ruske Federacije koja u ovom trenutku poseduje najveće rezerve prirodnog gasa na svetu. Ukupne svetske rezerve gasa iznose 193 triliona kubnih metara, od čega Gasprom poseduje 35 triliona kubnih metara. Koliko je važno imati Rusiju za strateškog partnera u snabdevanju gasom govore i rezultati istraživanja Američkog instituta za istraživanje nafte i gasa da će do 2050. gas iza sebe ostaviti naftu i postati glavni energent na svetu. To je i logično jer gas ima sve preduslove da bude gorivo budućnosti: savremene tehnologije za eksploataciju i na zemlji i u moru, visoku efikasnost, relativno nisku cenu i značajne ekološke prednosti. Devetnaesti vek je bio vek uglja, 20. vek je bio vek nafte, a 21. vek je vek prirodnog gasa.

Gasovod Južni tok je zajedno sa gasovodom Severni tok, koji zajednički grade Rusija i Nemačka na Severnom moru, najveći gasovod na svetu, koji treba da obezbedi dugoročnu stabilnost u snabdevanju gasom čitave Evrope. Srbija je deo ovog projekta zahvaljujući energetske sporazumu koje su vlade Srbije i Rusije potpisale u Moskvi u januaru 2008, a koji je u srpskom parlamentu usvojen u septembru iste godine ubedljivom većinom od 214 glasova narodnih poslanika. Strateška odluka da gasovod Južni tok prolazi kroz Srbiju nije doneta na lak način, budući da su sve procene – političke, bezbednosne i ekonomske – ukazivale na to da trasa gasovoda treba da prolazi kroz Rumuniju. Akcionari Južnog toka vršili su ogroman pritisak

na Rusiju da trasa gasovoda prolazi kroz Rumuniju iz dva razloga: prvi razlog je ekonomski, budući da je trasa gasovoda kroz Srbiju duža i skuplja; dok je drugi razlog bio politički i bezbednosni, a to je da se ne dopusti da gasovod prolazi kroz jedinu zemlju učesnicu ovog projekta koja nije članica Evropske unije i koja je i ranije bila poprište političkih nestabilnosti. Međutim, zahvaljujući tadašnjem političkom vrhu Srbije, kao i predsedniku Rusije Vladimiru Putinu, koji je uvideo značaj izgradnje gasovoda za dalji razvoj prijateljskih odnosa dve ze-

■ **Nisam siguran da li je Hilari Klinton zahtevala od Angele Merkel da Nemačka “pronađe alternative ruskom gasu”, ali sam i te kako siguran kakav bi bio odgovor Nemačke na taj zahtev**

mlje, postignut je dogovor da Srbija učestvuje u ovom važnom geostrateškom projektu. Drugi akcionari nisu gledali blagonaklono na ovu odluku, ali nisu mogli da utiču da se on promeni.

U Srbiji je stvoren pogrešan utisak da je preduzeće Južni tok isključivo u ruskom vlasništvu. Najveći akcionar preduzeća Južnog toka je ruski Gasprom koji ima polovinu vlasništva u zajedničkom preduzeću, ali drugu polovinu poseduju italijanski ENI (20 odsto), francuski EDF (15 odsto) i nemački BASF (15 odsto). Sedište Južnog toka, čiji su vlasnici iz Rusije, Nemačke, Francuske i Italije nalazi se u toliko pominjanom švajcarskom gradu Cugu. U istom gradu gde je osnovano i zajedničko preduzeće Gasproma i Srbijagasa.

Južni tok će se od kompresorske stanice Ruskaja, na obali Crnog mora, prostirati morskim dnom dužinom od 925 kilometara, na dubini većoj od dve hiljade metara, do bugarske obale, a potom kopnenim putem u ukupnoj dužini od 1453 kilometra. Gasovod će imati četiri linije, kapaciteta od po 15,57 milijardi kubnih metara godišnje. Izgradnja gasovoda započeta je u decembru prošle godine na Crnom moru, a završetak izgradnje i dostizanje punog kapaciteta od 63 milijardi kubnih metara godišnje očekuje se u 2018. godini. Alternativa gasovodima Južni i Severni tok ne postoji budući da je projekat gasovoda Nabuko na kojem su insistirale određene zapadne zemlje obustavljen zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Prema akcionom planu početak izgradnje gasovoda Južni tok u Srbiji planiran je za januar 2014. godine, a završetak radova i početak isporuke gasa očekuje se do kraja 2016. Dužina trase gasovoda kroz Srbiju iznosiće 411 kilometar, dok je očekivani kapacitet 40,5 milijardi kubnih metara prirodnog gasa godišnje. Posmatrano sa ekonomskog aspekta, izgradnja gasovoda

Južni tok u Srbiji doprineće povećanju zaposlenosti i ukupne privredne aktivnosti u zemlji. U trenutku kada se u Srbiji vode polemike o nedostatku podsticajnih sredstava za pokretanje privredne aktivnosti i otvaranje novih radnih mesta, izgradnja gasovoda može da obezbedi investicije od preko dve milijarde evra i da uposli direktno dve hiljade ljudi. Indirektno može da zaposli i nekoliko puta više budući da će samu izgradnju gasovoda pratiti mnoštvo drugih delatnosti koje će takođe izvoditi srpske kompanije. S druge strane, postojanje gasovoda na duži rok omogućiće stabilan i održiv razvoj privrede, a posebno proizvodne industrije koja koristi gas kao energent ili sirovinu u proizvodnji. To znači da će Južni tok posredno dovesti do većeg investiranja u Srbiju i srpsku proizvodnju, i to ne samo ruskih kompanija. Pored toga, kao učesnica Južnog toka, Srbija ima mogućnost skladištenja gasa u Banatskom dvoru i drugim potencijalnim skladištima gasa, što s jedne strane osigurava energetska bezbednost građana i privrede, dok s druge strane pruža mogućnost da se gas skladišti onda kada se najmanje koristi, u letnjim mesecima, a prodaje na tržištu onda kada je njegova cena najviša, u zimskim mesecima. Učešćem u projektu Južni tok Srbija će samo od godišnjih taksi na promet gasa zarađivati 200 miliona evra godišnje.

U političkom smislu, sa ovim gasovodom Srbija postaje važno evropsko geostrateško čvorište iz kojeg može da crpi i ekonomski i politički uticaj s obzirom na sve veće potrebe za energentima u EU. Kao jedina zemlja učesnica ovog sporazuma koja nije članica EU Srbija će od strane Brisela biti tretirana sa više pažnje, a njeni interesi sa više uvažavanja. Južni tok će ojačati međuzavisnost aktera koji učestvuju u tom projektu i doprineti povećanju stepena nacionalne bezbednosti – tako da nikome neće biti u interesu da se na ovom prostoru stvaraju sukobi i nestabilnosti koje bi mogle da rezultiraju prekidom snabdevanja gasa. Drugim rečima, NATO nikada ne bi bombardovao Srbiju da je ona 1999. godine imala Južni tok.

Srbija treba da vodi računa pre svega o sopstvenim interesima, a njen interes je da osigura ekonomsku i energetska bezbednost za svoje građane i privredu, kao i veći uticaj na političke procese i odluke koje se tiču njene sudbine. Ispunjenje tog interesa joj garantuje učešće u projektu gasovoda Južni tok. Istim motivima se vodila i Nemačka kada je donela odluku o izgradnji gasovoda Severni tok sa Rusijom. Nisam siguran da li je Hilari Klinton zahtevala od Angele Merkel da Nemačka “pronađe alternative ruskom gasu”, ali sam i te kako siguran kakav bi bio odgovor Nemačke na taj zahtev. Nemačka se u međunarodnim odnosima vodi isključivo sopstvenim političkim i ekonomskim interesima, što je i pokazala izgradnjom Severnog toka i razvojem najboljih ekonomskih odnosa sa Rusijom. Isto tako treba da se ponaša i Srbija, koja ima istorijsku šansu da kroz učešće u Južnom toku osigura ekonomsku, političku i energetska budućnost za svoje građane. Tu šansu ne smemo da odbacimo. ¶

(Autor je potpredsednik Narodne skupštine Republike Srbije i predsednik parlamentarne grupe prijateljstva sa Rusijom)

Početak kraja monopola

Da bi slobodno tržište električne energije funkcionisalo, mora da funkcionise i pravna država, naročito u poštovanju ugovora i rokova plaćanja. "Biće veliki proces da se učini tako jednostavna stvar: da se ugovor poštuje, da se plaća na vreme, odnosno da postoji mehanizam koji uređuje odnose između poverioca i dužnika. Veliki pomak će biti ostvaren kad se to postigne"

Otvaranje tržišta ne podrazumeva samo trgovinu električnom energijom već i proizvodnju: za očekivati je da će se u skorijoj budućnosti pojaviti novi, nezavisni proizvođači, naročito kad bude izgrađen Južni tok pa elektrane na prirodni gas budu isplative, kad jednog dana počne eksploatacija uljnih škriljaca, ili se neko najzad seti da termoelektrane mogu kao gorivo da koriste žetvene ostatke. Uspostavljanje slobodnog tržišta – proizvodnje i trgovine, uspostaviće i konkurenciju koja će neminovno dovesti i do zatvaranja neproaktivnih, nerentabilnih elektrana, uzgred i ozbiljnih zagađivača, poput onih najstarijih u Kolubarskom basenu.

Biće organizovana svojevrsna berza električne energije kroz koju će se obavljati celokupna trgovina. Sistem je, u stvari, jednostavan: kupci daju ponudu za kupovinu, prodavci za prodaju, a cena se određuje u odnosu na mesto gde se krije ponude i potražnje ukrštaju, što je najtransparentniji način određivanja cene u datom trenutku.

Za razliku od snabdevanja gasom, u kome postoji samo jedno mesto gde gas ulazi, odnosno može i da izađe iz Srbije, sve dok Južni tok ne bude završen, mada ni započet nije, Srbija je dalekovodima dobro povezana sa susedima: kapacitet dalekovoda je veći od trećine ukupne proizvodnje, tako da svaki trgovac lako može da dopremi, odnosno otpremi električnu energiju. Takođe, za razliku od prirodnog gasa, gde postoji samo jedan snabdevač, Srbijagas, u Srbiji je licencirano 65, a aktivno tridesetak trgovaca strujom: svi oni su potencijalni snabdevači na budućem tržištu.

Od početka ove godine, po slovu Zakona o energetici, svi potrošači na visokom naponu, oni najveći dakle, "skinuti" su sa snabdevanja strujom po regulisanim

DEFINICIJA KUPCA: Dragan Vlasić, direktor Direkcije EPS-a za trgovinu električnom energijom
fotografije: M. Milenković

Čudo neviđeno

Od pristupanja Evropskoj uniji, u Hrvatskoj je tržište električnom energijom liberalizovano: svako može da izabere snabdevača, kojih je na desetine, od malog pa do najvećeg potrošača. Nedugo zatim, dogodilo se nešto nezabeleženo u ovom delu sveta, od kako je prva sijalica zasijala: pritisnuta konkurencijom kompanija iz Slovenije i Nemačke, Hrvatska elektroprivreda je snizila cene električne energije za 10 odsto, jer u svega nekoliko meseci HEP je napustilo više od 12.000 potrošača. Robert Golob, predsednik slovenačke kompanije GEN-I, kaže da se ta firma trudi da uvek ima 10 odsto niže cene od Hrvatske elektroprivrede, a Zoran Miliša, direktor nemačkog preduzeća RVE energija, tvrdi da će njihova cena uvek biti povoljnija za kupca od one koju ponudi HEP. Lepo, zar ne?

cenama i upućeni na tržište. Bilo je tu malo povuci-potegni, jer po običaju nisu svi bili spremni mada su imali dovoljno vremena za to, no tržište je ipak uspostavljeno. To je negde oko 10 odsto od ukupne potrošnje.

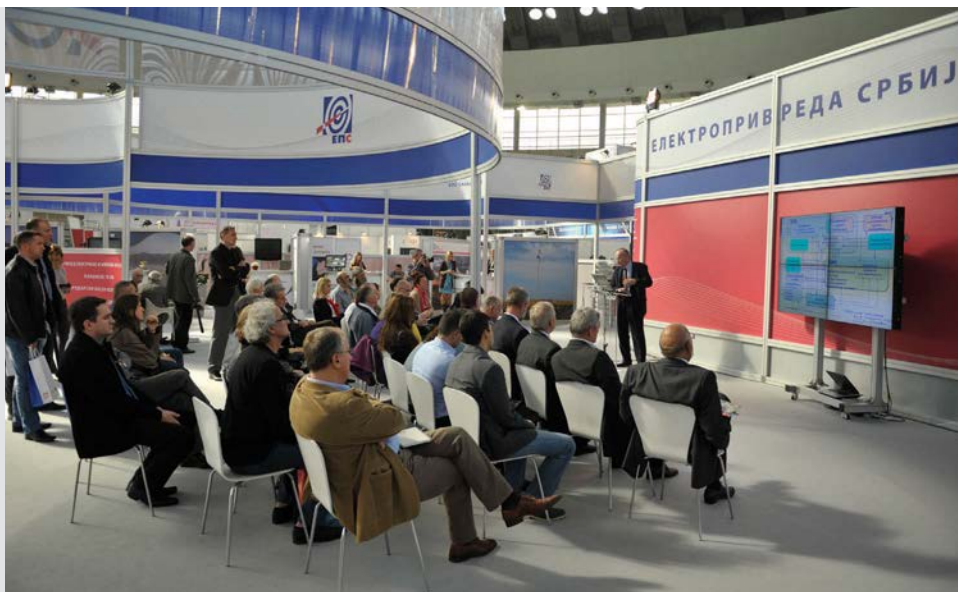
Od 1. januara sledeće godine, opet po slovu zakona, na tržištu će se snabdevati svi potrošači na srednjem naponu, što je dodatnih 40 odsto ukupne potrošnje, a od 2015. godine tržište električne energije će biti u potpunosti otvoreno za slobodnu trgovinu, s tim da će i dalje "mali kupci" – domaćinstva, mala preduzeća, zanatlije, vlasnici "prodavnica na čošku" – imati prava da struju kupuju od javnog snabdevača po cenama koje određuje Agencija za energetiku, nižim od tržišnih. Moći će, ali neće i morati, već će se shodno ponudi slobodno opredeljavati od koga će struju da kupuju. Javni snabdevač je (za sad) EPS, verovatno će to i ostati, ali ne mora da znači.

Međutim, da bi tržište električne energije funkcionisalo, mora da (pro)

Reorganizacija

Po sadašnjoj organizaciji u okviru sistema Elektroprivrede Srbije, JP EPS nema ovlašćenja da organizuje rad unutar svojih zavisnih privrednih društava, pa ni kada je reč o odnosima s javnošću i broju zaposlenih u tim organizacionim celinama. Svako zavisan preduzeće je organizovano prema svom osnivačkom aktu, a ti akti ne prepoznaju EPS kao jednu celinu, već kao skup sasvim nezavisnih privrednih subjekata! Zbog toga, u ukupnom zbiru, postoji neracionalno velik broj zaposlenih na nivou celog EPS-a, i kada se svi individualni budžeti saberu, neracionalno trošenje novca za PR usluge.

Nažalost, tu se neracionalnosti ne završavaju. Elektroprivredu Srbije čine JP EPS i 13 zavisnih privrednih društava, a prema zakonima Republike Srbije to je 14 samostalnih privrednih subjekata i svako od njih ima svoje nezavisne finansije, pravnu službu, ljudske resurse, nabavke, informacione tehnologije.

To znači da, na primer, umesto jednog direktora finansija, EPS ih ima 14, umesto jednog direktora pravne službe postoji ih 14, a na to treba još dodati veliki broj sektora, službi i budžeta koji su korišćeni u radu svakog preduzeća ponasob u okviru EPS-a. Procena je da kao rezultat ovakvog načina organizovanja EPS troši "neracionalno" oko 30 miliona

evra godišnje, odnosno skoro tri miliona evra mesečno.

Poslovodstvo EPS-a je spremno da sprovede reorganizaciju kako bi kompanija u najkraćem roku bila što bolje pozicionirana na otvorenom tržištu električne energije i ispunila strateške ciljeve Elektroprivrede Srbije, a samim tim i Vlade Republike Srbije.

funkcioniše i pravna država, naročito u poštovanju ugovora i rokova plaćanja. "U tom smislu naše ukupno tržište je apsolutno neuređeno – kontaminirano je ogromnim neplaćanjem", kaže za "Vreme" Dragan Vlasisavljević, direktor Direkcije EPS-a za trgovinu električnom energijom. "Biće veliki proces da se učini tako jednostavna stvar: da se ugovor poštuje, da se plaća na vreme, odnosno da postoji mehanizam koji uređuje odnose između poverioca i dužnika. Veliki pomak će biti ostvaren kad se to postigne."

Biće potrebno, veli, da se izmeni i Zakon o energetici, da se regulatornom telu, Agenciji za energetiku, daju veća ovlašćenja, ne samo da posmatra i opominje već da može i da kazni prekršiocije pravila.

Gotovo je sigurno da će biti izmenjena definicija "malog kupca" u Zakonu o energetici: sad je granica postavljena tamo gde i u zemljama Evropske unije – do 50 zaposlenih i/ili godišnji promet do 50 miliona evra. "Nesumnjivo je da će to

morati da se menja", rezonuje Vlasisavljević. "Kod nas preduzeće sa prometom većim od 50 miliona evra ni u kom slučaju ne može da se nazove malim."

Trenutno, pored EPS-a, električnu energiju u Srbiji proizvode "povlašćeni proizvođači" od kojih EPS, kao javni snabdevač mora da otkupljuje svu proizvedenu struju i to po znatno višim cenama od onih po kojima je prodaje. Reč je o malim elektranama koje proizvode električnu energiju iz obnovljivih izvora – vetra, vode, sunca, bio-mase... Uostalom, i ovi sad povlašćeni proizvođači će kad im istekne ugovor o povlastici koju uživaju, postati nezavisni, sa ravnopravnim tretmanom na tržištu.

Povlašćena proizvođačka cena električne energije dobijene iz obnovljivih izvora, naročito sunca i vetra, logična je jer te elektrane, gledano prema instaliranoj snazi, inicijalno koštaju mnogo više nego konvencionalne, a potrebne su jer reka ima samo koliko ih ima, uglja je sve manje koliko god se gomila činila

velikom, nuklearna energija nije baš omiljena, dok sunce ne pokazuje nameru da prestane da sija, niti vetar da prestane da duva, dakle izbora nema mnogo. Zbog toga su i ustanovljene *fid-in* tarife, e da bi se potencijalni investitori u ovaj poduhvat i upuštali.

Sa druge strane, nevolja sa vetrom i suncem je što nisu stalni, što vetar duva i ne duva, a sunca ima samo danju i kad nije oblačno, a proizvodnja i potrošnja električne energije moraju da budu u stalnom balansu – koliko se proizvede, toliko mora da se i potroši, pa kad vetar dune i pokrenu se vetrenjače, koliko se struje tu proizvede, za toliko negde drugo proizvodnja mora da se smanji. "Tako, naše komšije Rumuni, kad dune košava, isključuju svoju polovinu elektrane "Đerdap" i tako najjeftiniju struju zamenjuju najskupljom", objašnjava Dragan Vlasisavljević, direktor Direkcije EPS-a za trgovinu električnom energijom.

ZORAN MAJDIN

Bitka za direktora

Poništenjem volje Upravnog odbora i postavljanjem svog kandidata, Vlada je pokazala koliko ju je za konkurse i procedure – baš briga

Sve je završeno, kako je ministarka zdravlja i obećala, veoma brzo: odlukom Vlade Srbije razrešen je dužnosti dosadašnji direktor GAK "Narodni front" prof. dr Dušan Stanojević, a umesto njega postavljen je vršilac dužnosti po volji resorne stranke. Samo nedelju dana ranije, za dr Stanojevića kao direktora glasao je Upravni odbor te klinike, i to jednoglasno, a pomenutog v.d.-a jednoglasno odbio. Da je neke sreće u ovoj zemlji, Vlada bi morala sročiti bar neko objašnjenje, bolje reći opravdanje za to što se oglušila o konkurs i odluku Upravnog odbora, takoreći o čitavu zakonsku proceduru.

Sve je počelo, kako smo i pisali u prošlom broju "Vremena", sa istekom mandata dr Dušana Stanojevića, visoko cenjenog među stručnjacima, i raspisivanjem konkursa za novog direktora. Prijavila su se tri kandidata: prof. dr Dušan Stanojević, prof. dr Snežana Rakić i prof. dr Branka Nikolić, svi iz iste kuće. Pred samu sednicu uo na kojoj je trebalo izabrati direktora, dr Nikolić je naprasno odustala od kandidature. Moglo bi se čak reći kao da je znala da će predsednica Upravnog odbora i još jedan član, kako stoji u zapisniku, doći i pred svima reći da nose direktivu sa najvišeg vrha, od ministarke Slavice Đukić Dejanović i potpredsednika Vlade Aleksandra Vučića, da se konkurs koji je sproveden sasvim po zakonu poništi i da se izabere vršilac dužnosti, a to je dr Snežana Rakić. Kada je to čuo, dr Stanojević se na početku sednice obratio kolegama: "Povodom ovog što sam upravo čuo i saznao, želeo bih samo da se kratko obratim članovima uo iz redova zaposlenih i da ih zamolim da ne učestvuju u bilo čemu što bi kasnije moglo da ima negativne posledice po njih, u smislu nekih pretnji ili osvete bilo kakve vrste. Ne bih voleo da glasanjem za mene dovedu sebe u bilo kakvu nezgodnu situaciju." I svi su oni glasali za njega, tačnije, protiv poništavanja konkursa i protiv nametanja partijski podobnog v.d.-a.

IZBORNE KASKADE

Međutim, ono što je celu situaciju dovelo do usijanja jeste raspad političke četvorke, onog većinskog dela svakog upravnog odbora koji po pravilu glasa za direktivu. Dvoje od četvoro koji su došli sa direktivom za nju su i glasali, a drugo dvoje protiv. Direktiva vlasti je sa pet prema dva glasa odbijena i kako je skandal pukao po medijima, kako je taj antipartijski talas u javnosti počeo da nailazi na odobravanje, trebalo je brže-bolje vraćati čast i ugled vlasti, te reći kako ništa nije istina iako sve piše u zapisniku, te pucati iz svih oružja i po klinici i po Upravnom odboru i po dr Stanojeviću.

Dok se na toj prvoj sednici glasalo samo o direktivi, na drugoj, održanoj nedelju dana kasnije, jednoglasno je za direktora izabran dr Stanojević i ta odluka je predložena Vladi na razmatranje. Za dr Stanojevića je ovoga puta glasao i onaj član koji je prethodno bio došao sa direktivom, a što je na lokalnu u koaliciji

ГИНЕКОЛОШКО АКУШЕРСКА КЛИНИКА
«НАРОДНИ ФРОНТ»
Београд, Народног фронта 62.
Број: 1100/4-2
Датум: 07.10.2013. год.

На основу члана 136. став 1. тачка 8. а у вези члана 132. став 3. здравственој заштити ("Сл. гласник РС" бр. 107/2005, 72/2009 – др. закон, 99/2010, 57/2011, 119/2012 и 45/2013 – др. закон), члана 25. став 1. тачка 1. "Гинеколошко акушерске клинике "Народни фронт" ("Сл. гласник РС" бр. 89/09), на основу Одлуке бр. 1100/3-2 од 05.09.2013. године о расписивању конкурса за избор кандидата за обављање функције директора, Управног Гинеколошко акушерске клинике "Народни фронт", на седници одржаној 07.10.2013. године, доноси следећу

ОДЛУКУ

За директора Гинеколошко акушерске клинике "Народни фронт"
Проф. др Душан Станојевић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Управни одбор ГАК "Народни фронт" је донео Одлуку бр. 1100/3-2 од 05.09.2013. године о расписивању јавног конкурса за избор и именовање директора ГАК "Народни фронт". Конкурс је објављен у дневном листу "Време" на територију целе Србије, дана 09.09.2013. године. Закључно са датумом објаве конкурса, пријаве и то:

- Проф. др Душан Станојевић,
- Проф. др Снежана Ракчић

Пријављени кандидати испуњавају услове за обављање функције директора Гинеколошко акушерске клинике "Народни фронт" утврђене Законом о здравственој заштити и Статутом ГАК.

Након спроведеног поступка избора Управни одбор је јединогласно "за" предложеног кандидата, донео одлуку као у диспозитиву.

**STRUKA NEMOĆNA
PRED POLITIKOM:
Dr Dušan Stanojević
i faksimil odluke
Upravnog odbora**

Foto: Željko Šafar/Blic

sa naprednjacima. Ta jednoglasna odluka izgleda da je bila isuviše oštra žaoka u mesu političkih nameštaljki, posle koje su krenuli napadi i optužbe iz vlasti. Izdvaja se i ona da je dr Stanojeviću ostalo godina dana do penzije a da konkuriše za petogodišnji mandat, što kao zabran nigde ne postoji jer bi se verovatno vodilo kao diskriminacija po starosti. Ili, insistiranje na njegovom sukobu sa predloženim v.d.-om dr Rakić zato što je bila predsednik komisije unutrašnjeg nadzora za istraživanje slučaja mrtve bebe. Kao argument, to može biti mač sa dve oštrice, s obzirom na to da kod nas postoje dve vrste afera, one koje su medijski eksplodirale i one koje su zataškane, i da čak ni dr Rakić, ako bismo na taj nivo svodili stvari, nije izuzeta iz sličnih slučajeva.

Od zamerki na neregularnost Upravnog odbora, Ministarstvo je pred javnošću isticalo "krnji" sastav koji je izabrao dr Stanojevića, pa onda da je sednicu sazvaio dr Stanojević lično, da je bolnica

Закон о
он, 88/2010,
на 8. Статута
"бр. 33/07 и
ивању
авни одбор
жаној дана

"предлаже се

/3-2 од
меновање директора
"политика" за
24.09.2013. године

ције директора
"Народни фронт".
гласно са пет гласова
тиву.

ПРЕДСЕДНИКА
ОДБОРА
Др Драган Јореван

U RUKAMA VLASTI: GAK "Narodni front"

Foto: Aleksandar Andjic

ali ostalih pet članova Upravnog odbora od ukupno sedam jeste kvorum. Nije reč o "krnjem" upravnom odboru i nije reč o četiri člana koja su glasala, kako se moglo čuti iz Ministarstva, već o pet. Kad je reč o regularnosti, osim tih pet članova, prisutni su bili i predstavnici klinike, među kojima i načelnica pravnog sektora i pravni referent. Sednica je nastavljena tamo gde je prošlog puta stala: na dnevnom redu bio je izbor direktora. Birajući između dva kandidata, dr Stanojevića i dr Rakić, svih pet članova uo glasalo je za dr Stanojevića. Sve to lepo piše u zapisniku za koji su pojedini, s one druge strane, tvrdili da nije ni vođen.

Događaj u "Narodnom frontu" je izuzetak od rutinske političke prakse zbog neočekivane neposlušnosti odozdo, neposlušnosti dela Upravnog odbora koji je odbio direktivu vrha. Usledilo je poništenje te odluke i naknadno imenovanje direktora po volji vlasti.

Nazdravlje.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

maltene u vanrednom stanju jer već mesec dana nema direktora, i još toga. Mašinerija utabavanja terena za postavljanje planiranog rukovodstva nije štedela ni na rečima ni na zubima. Gledano sa druge strane, sednicu nije zakazao dr Stanojević, već je na dopis Sindikata lekara i farmaceuta Srbije koji je upućen Upravnom odboru, a u kome stoji da je

situaciju oko izbora direktora potrebno što pre razrešiti, sednicu sazvaio, kako i jeste po zakonu, zamenik predsednika uo. Sama predsednica uo, koja je prethodno došla sa direktivom, povukla se iz daljeg rada i podnela ostavku na to mesto. Zakonski je dozvoljeno da na Upravnom odboru ne sede svi, pa na ovoj sednici nije bilo predsednice i još jednog člana,

SAVRŠENA UŠTEDA UZ BEKO AQUAFUSION TEHNOLOGIJU

Kupite Beko mašinu za pranje veša i dobićete usisivač na poklon.

31.⁹⁹⁹ RSD

POKLON

7kg

% ŠTEDI
10
ENERGIJU
PRI PRANJU

WM8 71032 PTM
1000 RPM

NEPTUN

www.beko.com

BEKO
SMART GENERATION

Od Arizone do Srbije i Abu

Entuzijastični prvi potpredsednik Vučić očigledno veruje partnerima iz Emirata toliko da na televiziji sa nacionalnom frekvencijom izjavi kako će "Er Srbija uzeti poslove mnogim svetskim avio-kompanijama, pa i nemačkim, i biće najjača kompanija u regionu"

Prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić, čovek koji se u celom poslu pronalaženja strateškog partnera za srpsku nacionalnu avio-kompaniju očigledno veoma zalagao i još više pitao, najavio je početkom meseca prvi let Er Srbije (Air Serbia) za 26. oktobar, na liniji Beograd – Abu Dabi, što je kasnije potvrdio i avio-prevoznik koji se za sada oglašava pod prelaznim nazivom Air Serbia (trenutno Jat Airways), uz pojašnjenje da će se nova, odnosno "rebrandirana" avio-kompanija predstaviti domaćoj i svetskoj javnosti dan ranije, kako je bilo i planirano kada je 1. avgusta potpisan sporazum o strateškom partnerstvu emiratske avio-kompanije Etihad (Etihad Airways) i Vlade Srbije. Podsetimo, Etihad treba da postane manjinski vlasnik (49 odsto akcija) srpskog nacionalnog avio-prevoznika, uz menadžerski ugovor na pet godina.

Tranzicija Jat ervejza u Er Srbiju traje čini se duže nego što je vladalo prvobitno uverenje o brzopoteznom pravljenju uspešne avio-kompanije: na glamurnom *eventu* 1. avgusta, kada je Aleksandar Vučić izrazio uverenje da će srpski nacionalni avio-prevoznik posloovati sa profitom već za dve godine, direktor Etihada Hogan mu je dodao ceduljicu na kojoj je pisalo da je potrebno "godinu dana". Proces transformacije Jat ervejza u Er Srbiju odvija se bez preteranog uznemiravanja javnosti objašnjenjima šta i kako, osim da su novi vlasnik (iz Emirata) i stari (Vlada Srbije) rešeni da u Srbiju donesu ono što je nazvano "novi proizvod" koji će biti svetski. A naš, naravno.

Prvog oktobra, koji je bio očekivan kao datum kada će Etihad preuzeti upravljanje Jat ervejzom odnosno Er Srbijom nije

se desilo ništa epohalno. Portparol Er Srbije izjavio je da je "proces određivanja prave strukture i obima kompanije Er Srbija u toku" i da će biti završen do kraja oktobra. U međuvremenu je Vlada Srbije preporučila, a Skupština Jat Ervejza donela odluku da razreši dužnosti v.d. direktora Velibora Vukašinovića i za novog prvog čoveka avio-kompanije imenuje Daneta Kondića.

AVIONI

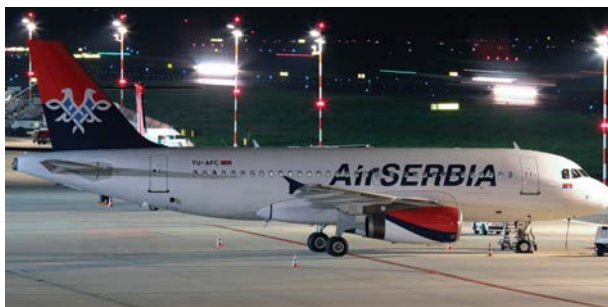
Kako je ranije najavljeno, za Er Srbiju će biti iznajmljeno ukupno 10 aviona "erbas", po svemu sudeći osam manjih A319 i dva nešto veća A320, a početkom oktobra rečeno je "prvih pet do kraja godine", što je u skladu sa ranijim procenama da će određeni broj "boinga 737" ostati u saobraćaju najmanje do početka letnje sezone.

U nedostatku zvaničnih informacija, nije sasvim jasno da li prve avione, za koje se bivši ministar Milutin Mrkonjić pohvalio da je "izdvojen depozit od

Etihad Airways / Air Serbia

dana mladi. Inače, zbog povoljnih atmosferskih uslova (malo padavina, niska vlažnost) u pustinjskim predelima, Arizona je poznata po skladištenju na duži period kako putničkih tako i vojnih letelica. Druga dva aviona su nešto novija, jedan (MSN 2621) proizveden je krajem 2005. i leteo je za indijski Kingfišer do ove godine kada je "parkiran" u Dablinu, dok će četvrti (MSN 2277) prema informacijama objavljenim na često dobro informisanom exyuaviation.blogspot.com biti letelica u vlasništvu CIT lizinga (CIT Leasing Corporation) koja je prošle godine letela za potrebe albanskog Bel era, a pre toga za engleski Independent er i jermensku Arma-viju. Peti je takođe CIT-ov avion, kao i prva dva iz Volarisa (MSN 3252), proizveden u drugoj polovini 2007. Svi avioni imaju IAE V2500 motore ("erbasi" A319 se isporučuju ili sa IAE ili sa CFM motorima, po izboru), kao i Etihadovi. Vazduhoplovni entuzijasti snimili su prvi avion sa srpskom (YU-) registarskom oznakom i zastavom kako poleće iz Dablina 8. oktobra za Diseldorf gde mu, kao i ostalim avionima Er Srbije, sledi ugradnja novih, u odnosu na "gusto pakovanje" kod prethodnih vlasnika, prilično komotnijih sedišta (120 u ekonomskoj i 8 u poslovnoj klasi) i kompletno preuređenje enterijera na koji su u Er Srbiji posebno ponosni.

Markus Altmann / AKSaviation

750.000 dolara" iznajmljuju direktno Er Srbija ili Etihad pa ih daje u podakup srpskoj kompaniji: za bar dva aviona se navode registarske oznake Emirata (A6-SAA i SAB). Bilo kako bilo, prva dva vazduhoplova su nabavljena iz skladišta pod vedrim nebom (*open air storage*) u Arizoni (SAD) i ranije su leteli za meksičku niskotarifnu avio-kompaniju Volaris. Jedan od njih je proizveden 1999. i leteo je do 2006. godine kada je uskladišten, a drugi je godinu

Dabija

Proslava završetka obuke

AMBICIJE

Entuzijastični prvi potpredsednik Vučić očigledno veruje partnerima iz Emirata toliko da na televiziji sa nacionalnom frekvencijom izjavi kako će "Er Srbija uzeti poslove mnogim svetskim avio-kompanijama, pa i nemačkim, i biće najjača kompanija u regionu". U očekivanju zvanične promocije, moglo se saznati da je za očekivati da usluga i putnička kabina budu u dobroj meri usklađene sa Etihadovim, za koje važi da su među najboljim i najkomfortnijim na tržištu putničkog avio-saobraćaja; Etihadovi ljudi u Beogradu usklađuju menije za obroke u avionima, drže obuku u servisu/usluzi, velikim Etihadovim "erbasom A330" su, kako "Vreme" saznaje, u prošli ponedeljak dopremljene iz Abu Dabija između ostalog i nove uniforme za posade. Istim A330 u Dubai je otputovala druga grupa stjuarda i stjuardesa Er Srbije na obuku u Etihadovoj akademiji; prva grupa od tri stjuarda i sedam stjuardesa je početkom oktobra završila petonedeljnu obuku za opsluživanje putnika i aviona tipa "erbas 319" pri čemu je "teorijska i praktična nastava obuhvatala obuku iz opšte bezbednosti, hendlovanja opasnih tereta, učinka ljudskog faktora u vazduhoplovstvu, rangiranja svih vrsta vazduhoplova, pružanja usluga u ekonomskoj i premijum klasi, uz osvrt na stil i imidž i poseban modul za unapređenje liderskih veština", navode iz

Naša i evropska briga

Beogradski mediji u utorak su objavili da ministar privrede Saša Radulović "nije želeo da potpiše garancije za dolazak kompanije Etihad iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, jer je smatrao da pojedini ljudi iz tima koji je zajedno sa Aleksandrom Vučićem ugovarao ovaj posao, nisu celokupnu proceduru sproveli po zakonu". Prema nezvaničnim informacijama, ugovor je zato bio pod znakom pitanja, nakon čega je prvi potpredsednik Vlade navodno zatražio od Radulovića da koverтира ostavku ukoliko je to tačno.

Direktorat za saobraćaj Evropske komisije uputio je 2. avgusta dopis Milanu Živanoviću, v.d. direktora nacionalnog Direktorata civilnog vazduhoplovstva u kom traži potvrdu "informacija iz medija koje su im privukle pažnju" o partnerstvu Jat ervejza i Etihada i, iako potvrđuje da je preuzimanje 49 odsto srpske avio-kompanije od Etihada u skladu sa evropskom zakonskom regulativom odnosno ECAA sporazumom, smatra da je "situacija u kojoj je efektivna kontrola u rukama države koja nije članica ECAA u suprotnosti sa ovim sporazumom". Pre dve godine, očekujući privatizaciju srpske avio-kompanije, Evropska komisija dala je preporuke po kojima osim što je potrebno da Jat ervejz ostane u većinskom vlasništvu kompanije iz neke države potpisnice ECAA, isti slučaj treba da bude i sa "efektivnim upravljanjem" avio-kompanijom. Potpisnice ECAA sporazuma, nazivanog i "otvoreno nebo", o liberalizaciji vazdušnog saobraćaja su skoro sve države EU, sama EU kao zajednica, Norveška, Island, Hrvatska, Slovenija, BiH, Albanija, Kosovo (UNMIK), Crna Gora i Srbija, koja je sporazum potpisala 2006.

avio-kompanije. Er Srbija je imala nekoliko kastinga za novo kabinsko osoblje, od kojih je prvi bio blago rečeno začuđujuće iznenađan; dan pre nego što se trebalo lično pojaviti u beogradskom hotelu Metropol i ostaviti svoju biografiju, poziv je objavljen na društvenim mrežama. Posle je usledilo i još nekoliko kastinga, objavljeni su oglasi i za pilote i kopilote, kao i za instruktore na "erbasu" i ATR (za "predloženu dinamičnu kompaniju u Srbiji"), avio-mehaničare, kuvare...

Za razliku od novoprimitljenih koji će biti obučavani po meri nove kompanije od početka, sadašnji zaposleni u Jatu koji postaje Er Srbija, ukoliko žele da ostanu (više od 300 se odlučilo za socijalni program čiji je prvi krug okončan i po kome im za napuštanje posla sledi otpremnina od oko 300 evra po godini staža), moraću da prođu svojevrсну proveru, odnosno evaluaciju sposobnosti, što je uostalom i najavljeno prilikom predstavljanja strateškog partnerstva u avgustu, upakovano u frazu "odlučne mere". Upravo to ocenjivanje, formalizovano u "pravilniku o proveru i ocenjivanju stručnih znanja, sposobnosti i veština zaposlenih" koje je doneo, u 13 tačaka, odbor direktora 2. oktobra i izmene u sadašnjem Pravilniku o radu izazvali su, blago rečeno, što zabrinutost što nedoumice dela zaposlenih u Jat erveju i prilično obimnu prepisku predstavnika sindikata, rukovodstva kompanije odnosno

odbora direktora i predstavnika Vlade Srbije. I sam Sporazum o strateškom partnerstvu (bio) je predmet raznih prepisivanja, uključujući i pisma povereniku za informacije Rodoljubu Šabiću, ali taj sporazum nije do sada objavljen. Portal *avio-karta.net* preneo je da im je savetnica za medije prvog potpredsednika Vlade Srbije usmeno potvrdila da su određeni delovi sporazuma sa Etihadom zaštićeni klauzulom o poverljivosti na zahtev stranog partnera i da zbog toga ovaj sporazum ne može u javnost.

Dok se prvi srpski "erbasi" prefarbavaju i ugrađuje im se enterijer, posade se školuju kako da budu ljubazne na Etihadov način, menadžeri reorganizuju kompaniju da bi mogla da podrži proizvod sa naglašenim atributom izvrsnosti i usput se usaglašavaju – ili bore, kako se uzme – sa lokalnim što zakonima i propisima, što navikama. Er Srbija (još pod imenom Jat Airways) nudi karte po promotivnim cenama, uključujući i one za pet novih ili bar "obnovljenih" destinacija na koje počinje da leti u poslednjem kvartalu ove godine: Abu Dabi (od 26. oktobra), Banjaluku, Prag (od 1. decembra), Bukurešt i Ljubljanu (od 10. decembra), po prilično povoljnim cenama – Banjaluka od 79 evra, Abu Dabi od 393 – za one koji su još u septembru bili uvereni u srpsko-arapske vazdušne priče i tada kupili karte.

IGOR SALINGER

**Intervju: Oliver Kainrad, vođa projekta
"Jačanje struktura za osnaživanje i
participaciju mladih u Srbiji"**

Verujemo u mlade

"Ubeđen sam da bi svaka mlada osoba ostala u svojoj zemlji i pomogla joj da se razvije, ukoliko bi joj bila pružena mogućnost da radi. Cilj ovog projekta je da im u tome pomognemo"

Kako to obično biva, mediji i država Srbija se za neki fenomen/problem/populaciju naročito zainteresuju kada taj fenomen/problem/populacija obeležava svoj dan ili zasluži prostor u rubrici "hronika". Od takvog trenda nisu pošteđeni ni mladi, "najveća razvojna šansa Srbije", kako političari često ističu. Poslednjih meseci često čitamo i slušamo o raznim slučajevima maloletničkog nasilja, uz obavezan zaključak da odgovornost za takvo ponašanje, osim vinovnika tih incidenata, snose i njihovi roditelji i škole, ali i ceo sistem. Logično. Sa druge strane, postavlja se pitanje kako mladi u Srbiji provode slobodno vreme i kako vide svoju budućnost.

Sudeći po rezultatima ankete koju je sproveo Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, srednjoškolci pet sati dnevno uglavnom provode gledajući televiziju, slušajući muziku i sedeći za kompjuterom. Na sličan način slobodno vreme troše i studenti. Čak 80 odsto njih nikada ili retko kad posećuje muzeje, 75 odsto ne ide u galerije, ali zato dve trećine studentske populacije redovno ide u noćne klubove. Sajt za zapošljavanje Infostud je u avgustu sproveo anketu s pitanjem "Da li planirate da pronađete honorarni posao preko leta?" U anketi je učestvovalo oko 1000 ispitanika i tek je trećina bila spremna da radi, pod uslovom da dobije konkretnu poslovnu ponudu, ali posao ipak nisu aktivno tražili. Četvrtina ispitanika rekla je da su bili u potrazi za poslom, ali ga nisu našli, dok je svaki peti izjavio da o poslu ni ne razmišlja.

Zato dijagnoza "pasivni, nemaju viziju

i energiju", koju je psiholog Žarko Trebješanin postavio mladima povodom obeležavanja njihovog međunarodnog praznika, ne čudi, ali i te kako zabrinjava. Kakva budućnost čeka Srbiju, ako je njena "najveća razvojna šansa" apatična?

"Mladi su u srpskom društvu osetljiva grupa, između ostalog i zato što nemaju opciju da participiraju u političkom životu kao odrasli. Oni žele da učestvuju, ali trebalo bi da budu informisani o svojim mogućnostima. Veoma je važno da mladi vide da se njihove aktivnosti realizuju. Njihova motivacija u tom smislu mora sistemski da se razvija i učini konstantom. To, naravno, zavisi od političke volje i budžeta u zemlji", kaže u intervjuu za "Vreme" Oliver Kainrad, vođa projekta "Jačanje struktura za osnaživanje i participaciju mladih u Srbiji". Ovaj projekat pokrenut je 2005. godine sa ciljem da se mladi ljudi osposobe da sami odlučuju o svojoj budućnosti, da sukobe rešavaju mirnim putem i da učestvuju u društvenom i političkom životu na svim nivoima – nacionalnom, regionalnom i lokalnom. Sprovodi ga Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), po nalogu nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ), a u partnerstvu sa Ministarstvom omladine i sporta Republike Srbije (detaljnije u okviru "O projektu").

"VREME": Kako biste definisali društvenu i političku poziciju mladih u Srbiji danas? Koliko je važno da sami kreiraju svoju budućnost?

OLIVER KAINRAD: Kada uporedim mlade u Srbiji i u Nemačkoj, na primer,

Foto: Milenkovic Milovan

moram da primetim da je srpska omladina malo pasivnija. Jednostavno, vaspitani su drugačije. U školi dobijaju jasne direktive i ne postoji objektivna mogućnost da se sami razviju u posebne individue. Njihov trenutni položaj je društveni problem i svi bi trebalo da se uključe u njegovo rešavanje – i škole i druge institucije. Samo vaspitanje bi se moralo promeniti u tom smislu i mladima bi trebalo dati mogućnost da učestvuju u društvenim sferama i odlukama bez konkretnih direktiva. Pročitao sam nedavno članak o tome šta mladi u Srbiji studiraju i tu sam video da oni najčešće ne donose sami odluku o tome, već se okreću iskustvima svojih prijatelja

ili slušaju ono što im roditelji savetuju da upišu. Nisu dovoljno informisani o mogućnostima koje im se nude i mislim da je to veliki problem.

Radi bolje informisanosti mladih o mogućnostima školovanja u Srbiji 2010. godine pokrenut je još jedan GIZ-ov projekat, "Profesionalna orijentacija mladih". Sarađujete li s njima?

Model za profesionalnu orijentaciju i karijerno vođenje razvili smo u saradnji sa kolegama iz sektora za obrazovanje, uspešno je razrađen i testiran u školama i preko lokalnih kancelarija za mlade. Ovaj model se danas implementira širom zemlje zahvaljujući drugom

GIZ-ovom projektu koji se bavi profesionalnom orijentacijom.

Koliko se, po vašem mišljenju, poklanja pažnja mladima van školskog sistema?

Nedovoljno, rekao bih. Posebno u ruralnim sredinama. Mladima se ne nude aktivnosti i sadržaji kojima bi kvalitetno ispunili svoje slobodno vreme, a opet naučili još nešto i bili od pomoći društvu. Volontiranje, kao jedna od takvih aktivnosti, u ovoj regiji nažalost ima negativnu sliku. Možda je to posledica višedecenijskog socijalizma koji je volontiranje davao drugačiju konotaciju. Mlade ne bi trebalo kriviti. Kada vide da je volontiranje pozitivna stvar oni su motivisani

da se time i bave, ali da bi do toga došlo potrebno im je nešto ponuditi. U suprotnom, ne treba se čuditi što se okreću kompjuterskim igricama i kladionicama.

U decembru prošle godine osnovana je Nacionalna asocijacija lokalnih kancelarija za mlade. Kako funkcioniše njen rad?

Ova asocijacija je jako važna, jer je njen zadatak da očuva standarde rada kancelarija za mlade i kompetencije koordinatora, odnosno da vodi računa o kvalitetu rada kancelarija za mlade i da taj kvalitet bude održiv i dobar. Tokom političkih promena koje su nažalost prisutne, često se dešava da se i na administrativnom polju promene ljudi. Pošto su kancelarije

■ **Mladima se ne nude aktivnosti i sadržaji kojima bi kvalitetno ispunili svoje slobodno vreme, a opet naučili još nešto i bili od pomoći društvu. Volontiranje, kao jedna od takvih aktivnosti, u ovoj regiji nažalost ima negativnu sliku. Možda je to posledica višedecenijskog socijalizma koji je volontiranje davao drugačiju konotaciju.**

za mlade deo lokalne samouprave, te su i strukture unutar kancelarije, poput pozicije koordinatora, podložne političkim promenama. Funkcije, po mom mišljenju, ne bi trebalo deliti po partijskoj pripadnosti, već po ličnim kvalitetima. Mi kroz ovaj projekat vodimo računa o tome da napravimo standarde koji će garantovati da taj kvalitet u svim kancelarijama bude ako ne isti, a onda bar podjednako dobar. Standardi rada kancelarije i ličnih kvaliteta njihovih koordinatora moraju da postoje, tako da kad dođe do promene koordinatora postoji i neka metodika koju će nova osoba preuzeti. Veoma je važno da se kvalitet ljudi ne menja i da se biraju

dobri kadrovi. Osnivanje Asocijacije ima za cilj da se podrže izgradnja kapaciteta koordinatora, umrežavanje i razmena znanja i iskustava među kancelarijama za mlade.

Koliku podršku projekat “Jačanje struktura za osnaživanje i participaciju mladih u Srbiji” pruža mladima koji pripadaju LGBT populaciji?

U fokusu našeg projekta je svakako i taj deo populacije, kao posebno ranjiva grupa stanovništva. Još prilikom organizovanja prve Parade ponosa u Beogradu 2010. godine, zaključili smo da bi bilo dobro da se malo više orijentišemo na LGBT populaciju i mlade, te smo gledali

da preko kancelarija za mlade u lokalnim samoupravama osnažujemo tu temu, da osvestimo društvo o potrebama LGBT populacije i da afirmišemo mlade iz kancelarija da rade na tome.

U kontekstu održavanja Parade ponosa u Srbiji nemoguće je ne dotaći se problema nasilja. Koliko se slika maloletničkog nasilja u Srbiji razlikuje od situacije u zemljama Evropske unije?

U Nemačkoj se o ovoj temi često priča. Imam informaciju da se tamo stopa nasilja smanjila, ali da je način na koji se ono manifestuje mnogo brutalniji. Nasilje u Srbiji ima dublje probleme – socijalizam,

Foto: Aleksandar Andjic

devedesete, tešku ekonomsku situaciju, modele ponašanja u porodici... Ova zemlja ima konzervativnu tradicionalnu strukturu, pogotovo kada je reč o dečacima. Oni se od malih nogu uče da budu alfa muškarci. Nasilje među mladima je uvek dobrodošla tema za medije i uvek je prisutna, ali to je veoma osetljiva tema i važno je da je društvo rešava.

Na koji način ovaj program omogućava edukovanje mladih u pogledu transformacije sukoba i pruža li im konkretna znanja za rešavanje konfliktnih situacija?

Mi propagiramo program vršnjačke edukacije i, po mom mišljenju, ona bi trebalo da bude prisutna u svim školama. Naši programi vezani za ovu temu su akreditovani, tako da se škole ne obraćaju nama za pomoć, već organizacijama

O projektu

Na čiju inicijativu je pokrenut projekat "Jačanje struktura za osnaživanje i participaciju mladih u Srbiji"?

GIZ se na unapređenju prava mladih u Srbiji angažovao, praktično dve godine pre nego što je osnovano Ministarstvo omladine i sporta. U fokusu projekta u početku je bila transformacija konflikta, pre svega zbog posledica koje su na društvo ostavile devedesete godine i zbog tada naročito goruće tematike Kosova i Metohije.

Inicijativu za pisanje i sprovođenje ovog projekta dala je Vlada Srbije, to je, uostalom, jedan od principa na kome se zasniva pomoć Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju. Vlada Srbije se obraća Nemačkoj za pomoć u određenom političkom polju. GIZ izrađuje i implementira projekat koji podržava srpsku vladu u tom specifičnom polju. Kao što je slučaj i sa ostalim GIZ-ovim projektima, partner projektne jedinice je najčešće ministarstvo u čijoj je nadležnosti problem koji bi trebalo rešiti. Naš partner je Ministarstvo omladine i sporta, ali mi, takođe, sarađujemo sa Ministarstvom prosvete nauke i tehnološkog razvoja, kao i sa organizacijama civilnog društva koje rade na unapređenju prava mladih i sa opštinama i lokalnim samoupravama. Dakle, mi smo u ovom slučaju bilateralni partner – imamo konsultativnu ulogu i pre svega o svom radu odgovaramo nemačkom Saveznom ministarstvu (BMZ) koje sarađuje sa srpskom vladom. Nemačka vlada je u ovaj projekat od njegovog početka do danas uložila 6,5 miliona evra.

koje imaju akreditaciju da program sprovede, a to je na primer Pedagoško društvo u Srbiji. Jedinica za prevenciju nasilja koja je u okviru Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je prvi i pravi korak da se radi na ovom problemu. Potrebno je da se radi sa školama i sa školskim mrežama. Zanimljivo je da su u kontekstu školske/vršnjačke medijacije aktivnije devojčice. To ne čudi, s obzirom na to da su, kada je u pitanju verbalna komunikacija, one jače od dečaka, ali nama je cilj da integrišemo više dečaka u naše programe i planiramo da sledeće godine više radimo na ovoj temi. Pokrenućemo pilot-projekat koji će u fokusu imati rad sa dečacima kroz sport i prevenciju nasilja. Ova metoda je već realizovana u drugim GIZ-ovim projektima, kao što je na primer program u Južnoj Africi. Tu su u fokusu podsticanje fer-pleja i rad na tome da se učesnici sportskih aktivnosti ne udaraju, vređaju, rugaju međusobno, već da prihvataju druge i sebe onakvima kakvi jesu.

Projekat ističe sledeće godine. Da li ste zadovoljni postignutim rezultatima i koliko je još posla pred vama?

Ohrabreni smo činjenicom da su opštine podržane od strane projekta implementirale 100 odsto aktivnosti planiranih lokalnim akcionim planovima (LAP). Istraživanje sprovedeno u aprilu prošle godine svedoči, između ostalog, i o tome da je razvoj LAP-a imao za rezultat veću vidljivost mladih u zajednici. Uspešno su implementirani: pilot-projekat na temu antidiskriminacije, koja podrazumeva podizanje svesti mladih aktivista organizovanjem nekoliko javnih, medijski praćenih događaja i model vršnjačke edukacije, izrađen i testiran u Beogradu, koji će u budućnosti biti implementiran u radu novih kancelarija za mlade i organizacijama civilnog društva. Pred nama je, ipak, još godinu dana posla. U pogledu transformacije konflikta verujem da je održivost sigurna. Naši programi, akreditovani od strane Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja, implementirani su u školama. Cilj nam je da i omladinsku politiku implementiramo u svim gradovima, ali to nije samo naša, već i uloga našeg partnera, to jest Ministarstva omladine i sporta. Ja sam optimista.

JASMINA LAZIC

Dodatak "Jačanje struktura za osnaživanje i participaciju mladih u Srbiji" podržala je Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. GIZ je javno preduzeće Vlade Savezne Republike Nemačke, koje u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podržava Srbiju kroz mnogobrojne bilateralne i regionalne projekte. GIZ je aktivan u 130 zemalja sveta, a pored nemačke vlade radi i za druge aktere kao što su, na primer, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svetska banka.

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Glas(am) za korupciju

Otkad smo se oslobodili raznih zlih i nenarodnih režima, a naročito onog poslednjeg, najzlijeg i najnenarodnijeg, toliko smo procvetali da nas je sve teže prepoznati (da prostitute, ne ličimo ni na šta). Dobro de, sa ekonomskim standardom još nije baš sve u najboljem redu, ali radi se i na tome, ima i to da bude regulisano – ako pre toga ne bankrotiramo. Ali smo zato u svakom drugom pogledu preporođeni, od demokratije pa do sveopšteg poštenja koje je zavladao svugde oko nas otkad nam Mudro Rukovodstvo na čelu sa prvim potpredsednikom danonočno *raskršćava* sa korupcijom, tim najvećim zlom u kosmosu. Mislite da ironišem? Taman posla, nisam lud, preopasno je! Doduše, javno izrečena sumnja u taj sveprisutni „antikorupcijski“ narativ nije još postala krivično delo, ali izgleda da je to samo pitanje dana. U međuvremenu, ne bih nikome savetovao da izaziva sreću na tu temu.

Sasvim ozbiljno govoreći, stvari odavno nisu smešne. „Antikorupcijska borba“, i gde je stvarno ima i gde je nema nego se fingira, i gde ima protiv čega i gde nema protiv čega da se bori nego se zgodno i prigodno markiranim ljudima – najčešće prepoznatljivog javnog i političkog profila – napa-

moja, baš krenuh da glasam za korupciju, ja mnooogo volim korupciju, recite mi ko je od ovih najkorumpiraniji, da glasam za njega... Nije? Pa, nije da se čudim – da li biste im vi rekli nešto takvo? Ta mani, nikad ne znaš koliko je tim narandžastima kratak fitilj.

Ne, ne tvrdim da se ovakvim zvizdarijama mogu potpuno ili pretežno objasniti rezultati lokalnih izbora, i u Vrbasu i pre Vrbasa; i to jeste faktor, ali sveukupno, bez sumnje, komplikovanje je od toga. Ali jedno se ponavlja od jednih do drugih lokalnih izbora u postdemokratskoj Srbiji: svugde se s koca i konopca pojavljuju neki čudni, nabildovani „aktivisti“, svugde dođe do nekakvog nasilja, stvori se naelektrisana atmosfera, neko dobije batine, neko drugi (više njih) ovakve ili onakve pretnje, nekoga malko otmu pa ga vozaču i bubecaju, a iznad svega zalebdi svojevrсна moralno-egzistencijalna ucena: ta, nećete valjda, kukala vam majka, da ne podržite Borbu Protiv Korupcije... I svugde je to delatno ili preteće nasilje dolazeće iz istog, prepoznatljivog izvora. Tako polako ali sigurno, kapilarnim širenjem na sve pore društva, nastaje poredak čiji je „desni“ (više metodološki nego ideološki) uzor

Postaje ne baš zabranjeno, ali nekako sve bliže nelegitimnom pomisliti da bi aktuelna vlast mogla imati kredibilnu alternativu

met i arbitrarno toware „gresi“ jer je to nečija politička potreba (a obično ljudsko poštenje i elementarni obziri mu ne stoje na putu) postala je univerzalno primenjiva politička batina. Obratite pažnju: *politička*. Dakle, ne batina protiv lopova i muljatora svih boja, nego toljaga za glajhšaltovanje srpske političke, a onda i ukupne javne scene. Gledano iz visokoplafonskih prestoničkih salona – gde se ipak igra u rukavicama – to se možda još i ne vidi tako jasno, ali „na terenu“ su stvari već sasvim ogoljene.

Građanin Krčmar Darko iz Bačkog Dobrog Polja, opština Vrbas, AP Vojvodina, svedoči (v. „Blic“, 14. 10. 2013) o atmosferi uoči nedeljnih izbora u opštini da su mnoge građane, njega takođe, pred izbore učestalom pozivima uznemiravali nepoznati „anketari“, pitajući ih između ostalog i ovo: „Da li će članovi vašeg domaćinstva 13. oktobra na lokalnim izborima podržati borbu protiv korupcije Aleksandra Vučića?“. Pa ti, brajko moj i odgovorni članu svog domaćinstva i šire društvene zajednice, čik ne podrži „borbu protiv korupcije Aleksandra Vučića“, za kojeg sve do tih poziva nisi ni znao da se natječe na lokalnim izborima daleko od grada u kojem živi... A zašto jednostavno nisu napravili čoravu kutiju kao ono komunisti 1945, bilo bi nekako iskrenije i otvorenije, bez ovog odvratnog prenemaganja?! Dopisnik „Blica“ svedoči i da su na dan izbora „mladići s narandžastim kačketicima presretali meštane s pitanjima da li će izaći na izbore i za koga će glasati“, pitam se da li im je iko rekao: evo, čeljadi

Viktor Orban, a „levi“ Ugo Čavez: malo nacionalne i ostale patetike, malo busanja u prsa i mnogo, mnogo priče o sopstvenom poštenju, požrtvovanju i ljubavi za narod kontra tuđoj iskvarenosti, tj. *korupciji*, u najširem smislu reči. Tako se stvara svojevrсна „bezalternativna“ atmosfera, ne samo u političkom životu, nego i u društvu uopšte: postaje ne baš zabranjeno, ali nekako sve bliže *nelegitimnom* da se misli da aktuelna vlast ne stvara najbolji od svih mogućih svetova, i da bi uopšte mogla imati nekakvu kredibilnu alternativu. Ako neko i digne glavu i kaže nešto kritički, treba ga odmah klepiti po njoj i preventivno ga naružiti da je sigurno i sam prljav i korumpiran – jer da nije, kako bi uopšte mogao ne obožavati Prvog Potpredsednika i sve što ovaj (otprilike od juče prepodne) simbolizuje?! Takve ćemo „na lokalnu“ naplašivati raznim „anketarima“ i „momcima sa narandžastim kapićima“, dok ćemo na one poznatije puštati nadraženu medijsku služinčad, jedinice za brze kroz-govna-provlačeće intervencije pod prekaljenim komandantima u rasponu od Dmitrovića (blaži slučajevi) preko Vučićevića i onog drugog, a istog (teži), do Vučelića i Lukovića (nepopravljivi, recidivisti).

I koliko ovo može ovako da tera? Ne bojte se, može jako dugo, i jako gadno, dok se celo društvo ne usmrdi i uštavi. Nego, znate šta ja sve nešto mislim: kanda je i ta korupcija izašla na malo preterano rđav glas. Dajte nam, bre malo te korupcije, da se mere dihat, pocrkacemo načisto pod ovom knutom samozaljubljenog, patološkog poštenja. ¶

Kulturno mapiranje Vojvodine (2)

Teško je poznati život, a slikati je lako

Likovna umetnost na tlu Vojvodine

Hristofor Žefarović, *Bogorodica živonosni istočnik*, 1745.

Paja Jovanović, *Ukrotitelj zmija*, 1887

Uvod

Vojvođanski umetnički prostor

Na početku ovog pregleda umetnosti Vojvodine treba reći ono čime Ješa Denegri počinje tekst *Vojvođanski umetnički prostor*: "Korišćenje i zagovaranje pojmova poput 'vojvođanska umetnost', 'umetnost u Vojvodini', 'vojvođanska umetnička scena', 'vojvođanski umetnički prostor', 'vojvođanski likovni prostor' i sl. nema dnevno-političke konotacije, pogotovo ne one sa pozicija 'autonomije' ili 'secesije' u odnosu na srpsku ili beogradsku umetničku situaciju, niti je pak posredi relacija 'margine' naspram 'centra' od kojega ta navodna margina nastoji da se otrgne i odvoji. Savremena pluralistički zasnovana istorija moderne umetnosti rado raspravlja o 'uporednim istorijama', 'paralelnim pričama', 'zasebnim svetovima', 'ravnopravnim pojavama', od kojih svaka (istorija, priča, svet, pojava) u takvom sklopu poseduje sopstvena i specifična svojstva. Ništa drugo i ništa više ne traži se ni od umetničke problematike i umetničke produkcije nastale u geografskom i kulturnom ambijentu Vojvodine, osim da one budu prepoznate i cenjene – od sebe i od drugih – kao jedna svojevrsna, neponovljiva, nepodudarna, dakle kao samostalna i sa svima ostalima u principu i u polazištu punopravna umetnička situacija unutar današnjeg najšireg

mogućeg globalnog i multikulturnog konteksta."

Likovna umetnost na prostoru Vojvodine datira još iz 3. i 4. veka naše ere. Iz tog antičkog doba, najveću umetničku vrednost imaju fragmenti mozaika i fresaka pronađeni u ostacima grada Sirmijuma. Dokazi artificijelnosti umetnosti srednjeg veka jesu freske nastale od 13. do 18. veka, koje se nalaze u Fruškogorskim manastirima.

Srbi su, u Velikim seobama 1690. i 1739. godine na teritoriju Austrougarske doneli tradiciju srpske srednjovekovne umetnosti, koja je poštovala okvire istočne pravoslavne ikonografije, da bi zatim primali i nove uticaje. Na taj način, tokom 18. i 19. veka umetnost na tlu Vojvodine se razvija od zografskog slikarstva do stvaralaštva sa svim obeležjima tadašnjih tokova evropske umetnosti. Na tom putu evropeizacije srpske umetnosti, prednjačili su grafičari i slikari ikonopisci. Zidno slikarstvo zadržalo je nešto duže duh tradicionalne vizantijske ikonografije, a prva barokizacija viđena je na freskama u manastiru Bođani u Bačkoj, krajem prve polovine 19. veka.

Od sredine 18. veka, osim sakralnih tema dominantnih u srpskom slikarstvu, javlja se i građanski portret. U poslednjoj

Tokom ove godine nedeljnik „Vreme“ će u okviru projekta „Vreme Vojvodine“, u nekoliko nastavaka i kroz seriju tekstova, dati jedan mogući predlog za kulturno mapiranje Vojvodine. Tema ovog broja tiče se likovnih umetnosti na tlu Vojvodine. Projekat „Vreme Vojvodine“ podržala je Vlada autonomne pokrajine Vojvodine i Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje u okviru „Konkursa za sufinansiranje projekata podsticanja informativnih sadržaja medija“.

Urednik: Nebojša Grujić, Fotografija na naslovnoj strani: M. Milenković

Petar Dobrović, *Baranjski vinogradi*, 1915

Milan Konjović, *Autoportret*, 1978

Martin Jonaš, *Moja Kovačica*, 48×68, 1969

Tibor Bada (Dada Bada), *Braun BADA*, 1986

četvrtini veka, pojavljuje se prva generacija školovanih slikara, učenika Bečke akademije, koji prihvataju savremene umetničke tokove i postaju nosioci dalje evropeizacije umetnosti u 19. veku i novih stilskih tendencija sve do sedamdesetih godina 19. veka kada Minhén postaje novi centar obrazovanja slikara sa ovih prostora. Ovo razdoblje nosi i tri velike slikarske epohe: klasicizam – bidermajer, romantizam i realizam.

Početak 19. veka je u duhu klasicizma, bidermajer u svojim najboljim delima portretnog žanra dostiže evropski nivo, da bi u romantizmu najzastupljeniji bio portret. Poslednja četvrtina 19. veka je period realizma, kada Minhén postaje značajniji centar od Beča što daje veliki podsticaj našim slikarima u razvoju akademskog realizma.

U prvim decenijama 20. veka slikari su zaokupljeni problemom fenomena svetlosti i boje. Širok je raspon pravaca, od produženog akademizma, preko plenerizma, impresionizma, jugendstila i simbolizma do ekspresionizma. Drugi period, vreme između dva svetska rata, bavi se pretežno istraživanjem fenomena forme likovnog dela, a pravci su: dadaizam, sezanimizam i postkubizam, ekspresionizam forme i boje, poetski realizam, nadrealizam i socijalna umetnost.

U prvim godinama posle Drugog svetskog rata umetnost i na tlu Vojvodine karakteriše dezorijentisanost, nesnalaženje i

dosta nevešto prilagođavanje idejama socijalističkog realizma što je srećom, kao posledica proklamovanih umetničkih sloboda, napušteno posle 1950. godine prihvatanjem novih i savremenih likovnih ideja.

Vojvođanski tekstualizam i konceptualizam, odnosno – nova umetnost sedamdesetih, pojava koja na vojvođanskoj umetničkoj sceni čini odlučni otklon i od lokalnog umerenog modernizma i od domaćeg enformela, koji su bili dominantni u prethodnom periodu, da bi od osamdesetih godina naovamo na umetničkoj sceni delovao širok dijapazon programskih i stilskih opredeljenja, raznovidnih jezika, medija, postupaka, zasebnih autorskih poetika i pozicija.

18. vek

Umetnost 18. veka na tlu Vojvodine obeležili su prožimanja i smene baroknog i prosvetiteljskog kulturnog modela

Blagovesti, 16 vek.

Hristofor Žefarović, Sv. Dimitrije, oko 1740

Vremenske granice umetnosti 18. veka u Vojvodini su Velika seoba 1690. godine i Berlinski kongres 1815. godine, a teritorijalne – centralne oblasti Karlovačke mitropolije. Bila je to epoha prožimanja i smene baroknog i prosvetiteljskog kulturnog modela.

Branka Kulić, istoričarka umetnosti i jedan od najvećih znalaca umetnosti 18. veka, kaže da se u tom periodu na tlu Vojvodine desila značajna transformacija srpske umetnosti koja je napustila vizantijsku tradiciju, prihvatila je zapadno-evropske uticaje, znači estetske, umetničke i vizuelne vrednosti baroka, i polako se pripremila za 19. vek i njegove promene. Usaglašavanje nacionalne umetnosti sa estetskim načelima evropske umetničke scene iznela je Karlovačka mitropolija, a izveli su ga brojni graditelji, slikari, grafičari, drvorezbari i drugi stvaraoci.

ZBIRKA MATICE SRPSKE

U Galeriji Matice srpske u Novom Sadu, u jednom od najbogatijih umetničkih muzeja u zemlji, čuva se oko 7000

Teodor Kračun, Bogorodica živonosni istočnik, oko 1780.

dela nastalih od 16. veka do danas, a po značaju i celovitosti izdvaja se zbirka srpske umetnosti 18. veka.

Prvi darodavac Galerije bio je Sava Tekelija, veliki dobrotvor i prvi doživotni predsednik Matice srpske, koji je Matici

zaveštao nekretnine, biblioteku, dragocenosti, a među njima i jedanaest porodičnih portreta – jezgro sadašnje Galerije. Sledili su ga drugi darodavci, "rodoljubivi građani", kako su ih oslovili osnivači Muzeja Matice srpske, preteče današnje

Približiti baštinu

“Teritorija današnje Vojvodine je mesto gde je u poslednja tri veka umetnost išla u korak sa evropskim trendovima. Znači da je specifičnost vojvođanske umetnosti u evropskom kontinuitetu, u potrebi i mogućnosti slikara da se ukllope u evropske tokove, stilove i teme”

Zaharija Orfelin, *Sv. Lazar knez srpski*, 1773

Galerije, u novinskom oglasu 1847. godine s molbom da “novoosnovanom Muzeumu poklanjaju ili poveravaju na čuvanje sve one predmete koji doprinose obogaćivanju narodnog duha i služe njegovom kulturnom napretku”.

ZOGRAFI

Najstarija ikona koju čuva Matičina galerija jesu *Blagovesti*, nepoznatog ikonopisca 16. veka. Milan Kašanin ju je ocenio kao “jednu od najlepših ikona koje su kod nas naslikane posle srednjeg veka” Sledеća po starini je ikona *Usekovanje deset kritskih mučenika* iz 1694. godine, delo grčkog ikonopisca Viktora, koja ilustruje početke promene srpske likovne umetnosti od tradicionalne srednjovekovne ka modernoj, baroknoj likovnoj kulturi 18. veka.

Na početku tog puta je zografsko slikarstvo. “Oslonjeni i stalno upućeni na Karlovačku mitropoliju, Srbi su na početku 18. veka potrebu za slikom rešavali oslanjajući se na putujuće slikare-zografe, koji su poznavali srednjovekovnu ikonu i njenu ikonografiju. Njihova

“VREME”: Šta je specifičnost slikarstva Vojvodine?

TIJANA PALKOVLEVIĆ: Teritorija današnje Vojvodine je bila mesto gde se u 17. i 18. veku rodila srpska umetnost novijeg doba – to je očigledna specifičnost. Naime, srpsko stanovništvo koje je nakon Seobe naselilo Austrougarsku, pokrenulo je razvoj umetnosti novog doba transformišući tradicionalnu srednjovekovnu umetnost u barok. Takođe, teritorija današnje Vojvodine je mesto gde je umetnost išla u korak sa evropskim trendovima zahvaljujući umetnicima koji su se školovali u Beču, Minhenu i Parizu. Znači da je specifičnost vojvođanske umetnosti u evropskom kontinuitetu, u potrebi i mogućnosti slikara da se ukllope u evropske tokove, stilove i teme.

Po čemu se – osim, naravno, po jedinstvenoj kolekciji, Galerija Matice srpske izdvaja od sličnih institucija?

Poštujući tradiciju, mi stvaramo tradiciju. To je naš lajt motiv i tako mi vidimo i vodimo našu galeriju. Trudimo se da unapredimo nasleđe koje nam je ostavljeno: da obogaćujemo kolekciju, da unapređujemo saznanja o srpskoj nacionalnoj umetnosti kroz izložbe i publikacije, da dela sačuvamo za buduće generacije.

Da li uspevate da obogatite nasleđenu zbirku?

Fond naše galerije je zasnovan, pre

svega, na tradiciji Matice srpske. Mi je s dužnom pažnjom sledimo. Isto kao što je udruženje građana 1847. godine osnovalo Muzej Matice srpske iz kog je nastala naša galerija, i bogatilo ga svojim poklonima, tako su i danas pokloni najčešći način kako se uvećava fond Galerije. Današnju kolekciju čini jedna trećina poklona. Prošle godine smo priredili izložbu akvizicija koje su poslednjih 10 godina postale deo naše kolekcije. Naravno, trudimo se i da otkupimo dela koja bi dopunila našu zbirku, uz pomoć Ministarstva kulture Srbije.

Kako eksponati 18. i 19. veka komuniciraju sa savremenom publikom?

Težimo da delujemo u skladu sa savremenim trenutkom, da javnosti i publici pružimo ono što se od nas, kao jednog od najstarijih i najbogatijih nacionalnih muzeja, očekuje. I upravo tu su najveće mogućnosti za inovativnost: u modelima prezentacije i komunikacije, korišćenju savremene tehnologije i medija, radu sa najmlađima, kreiranju Kluba prijatelja. Naš cilj je da negovanjem visokih profesionalnih standarda i stalnim praćenjem aktuelne muzejske prakse, nekadašnji Muzej, a današnju Galeriju Matice srpske, učinimo primernom institucijom kulture. Težimo da se potvrdimo kao mesto čuvanja, proučavanja i prezentacije nacionalne umetnosti, mesto edukacije i estetskog užitka.

s. č.

ikona dobija obeležje simbola nacionalnog identiteta, pa samim tim i jasnu profanu funkciju. Njihovo slikarstvo označava početak osvetovljenja likovnog iskustva", objašnjava Branka Kulić. Ona ističe poetiku Hristofora Žefarovića, Georgija Stojanovića, Stanoja Popovića i Rafajla Miloradovića, smatrajući da njihova dela spadaju u remek-dela srpskog slikarstva prve polovine 18. veka.

BAROK

U vojvođanskom slikarstvu ranog baroka vidljiva su dva uticaja – italijanske renesansne umetnosti i ruskih umetnika, koje su doneli pridošli majstori. Taj period Branka Kulić definiše kao osobenost barokne umetnosti pravoslavnog sveta.

Arsenije Četvrti Šakabenta je 1743. godine zabranio rad zografima, "neiskusnim bogomazima" kako ih je nazvao, i preporučio im da, ako žele da ostanu u umetničkom poslu, odu na školovanje u Sremske Karlovce kod slikara Jova Vasilijevića, koga je Šakabenta pozvao iz Rusije. Tako je, nehotice, pomogao evropeizaciju srpske umetnosti. Najznačajniji slikari te grupe su Janko Halkozović, Vasilije Ostojić i Dimitrije Bačević, a među slikarima koji su došli iz zapadnoevropskih centara umetnosti i koji stvaraju u duhu levantskog baroka, ističu se drvorezbar Jovan Četirević Grabovan i Janko Halkozović. Oni se pod uticajem italijanskog baroka oslanjaju na vizantijsku tradiciju i tako stvaraju osoben model barokne ikone.

Generaciju slikara "visokog" baroka, koja stvara početkom sedme decenije 18. veka, zanima Beč, odnosno promene koje su izazvale reforme Marije Terezije. U delima Teodora Kračuna i Jovana Popovića vidljiv je iskorak ka tada aktuelnim srednjoevropskim shvatanjima. Scene se smeštaju u realan svet, a Hrist i Bogorodica slikani su prema pravilima profane vladarske ikonografije i oslanjaju se na predloške iz ilustrovanih Biblija. Kračun je radio ikonostase po crkvama Karlovačke mitropolije – izdvaja se onaj u Sabornoj crkvi u Sremskim Karlovcima. Slikao je i portrete, najpoznatiji njegovi portreti su hopovskog arhimandrita Jovana Jovanovića i karlovačkog mitropolita Pavla Nenadovića.

Poslednjih decenija 18. veka razvilo se kasnobarokno slikarstvo u okvirima

tadašnjih evropskih kulturno-političkih promena. Među umetnicima koji su u srpsko slikarstvo doneli kasni barok, ističu se Jakov Orfelin i Teodor Ilić Češljar, vodeći predstavnik rokoka. Češljar je slikao ikone, autor je ikonostasa i zidnih slika u crkvama u Mokrinu, Velikoj Kikindi, Velikom Varadu, Staroj Kanjiži, u Bačkom Petrovom Selu, i portreta. Primer njegovog zrelog slikarstva je *Vizija Sv. Jovana Jevanđeliste*, ulje na platnu složene kompozicije, iz 1790. godine.

GRAFIKA

Zbirka grafika 18. veka Galerije Matice srpske, u kojoj je preko 2000 otisaka, govori da je ovaj vid umetnosti bio izuzetno popularan. Grafiku treba posmatrati kao prvu masovnu proizvodnju umetnosti. Ozbiljnija produkcija grafike, drvoreza i bakroreza, počinje odmah nakon Seobe Srba u Habzburšku monarhiju. Ta pojava vezana je za bakroreze Hristofora Žefarovića i Zaharija Orfelina. Bakrorez na papiru *Sv. Sava sa srpskim svetiteljima doma Nemanjina* verovatno je najatraktivnija Žefarovićeve grafika, štampana 1741. godine. Poručilac, a po svoj prilici i idejni tvorac bakropisa, bio je patrijarh Šakabenta. Branka Kulić kaže da delo "predstavlja glorifikaciju srpske prošlosti. Pomoću njega je patrijarh Arsenije Četvrti, sa dubokim političkim razlozima, podsećao caricu Mariju Tereziju na 'svetlost slave doma Nemanjina' i na 'ilirsko' carstvo."

Zaharije Orfelin je bez sumnje najveći srpski bakrorezac. U 18. veku ostvario je veliki grafički opus režući antiminse, sinđelije, ikone, gramate, geografske karte, knjige, ilustracije za knjige, izrađivao je udžbenike, bavio se književnošću. Osnovao je tipografiju u Sremskim Karlovcima 1757. godine. Primljen je za člana bečke Bakrorezačke akademije, pa je na bakrorezu *Sv. Đorđe sa izgledom manastira Sen Đurđa* iz 1767. godine potpisan kao akademski graver. Tokom stvaralački najplodnijih godina, između 1770. i 1775, između ostalog je izrezao u bakru i *Bogorodicu Vinčansku – Bezdinsku*, *Knez Lazara*, i *Manastir Krušedol*, ilustrovao je svoju znamenitu *Istoriju Petra Velikog*, i kompoziciju *Stvaranje sveta*, kojom je ilustrovao svoju knjigu *Večiti kalendar*. Njegovi prikazi Fruškogorskih manastira i manastira u Slavoniji i Banatu, imaju dokumentarnu vrednost.

SONJA ĆIRIĆ

19. vek

Uključivši se u formalne okvire evropske umetničke scene, vojvođanski slikari 19. veka u svoju umetnost uvode nove tematske i poetičke sadržaje

Arsa Teodorović, Bogić Vučković, pl. Stratimirović, spahija kulpinski, 1812.

Presudan momenat u formiranju likovne poetike srpskog slikarstva 19. veka u Vojvodini jeste školovanje i vezivanje srpskih slikara za Beč, sve do pojave realizma i prodora novih ideja direktno iz Minhena i Pariza. Uključivši se u formalne okvire evropske umetničke scene, pored religioznog i portretskog slikarstva, dominantnih u srpskoj umetnosti 18. veka, javljaju se i novi tematski sadržaji: istorijske kompozicije, žanr-scene, mrtve prirode i popularni motivi. U ovom razdoblju razlikuju se tri velike slikarske epohe: klasicizam – bidermajer, romantizam i realizam.

KLASICIZAM I BIDERMAJER

Ideje, potrebe i sve ono što je donelo konstituisanje građanskog društva u 19. veku, nametnulo je nove teme slikarstvu na tlu Vojvodine, koje je do tada bilo inspirisano i odano uglavnom crkvenim predstavama. Na početku 19. veka, pored religioznog slikarstva, sve veći značaj dobija i portret. Portreti upotpunjavaju sliku

Đura Jakšić, *Car Dušan*, 1856Stevan Aleksić, *Autoportret u kafani*, 1904Uroš Predić, *Vesela braća žalosna im majka*

novog društva, a i udovoljavaju potrebi građana da ovekoveče svoje likove. Slikaju ih u duhu najboljeg evropskog klasicizma čiji su izraziti predstavnici Arsenije (Arsa) Teodorović i Pavel Đurković. Teodorovićev portret Dositeja iz 1794. je prvi građanski portret u srpskom slikarstvu.

Porodični portreti, pojedinačni i grupni, koji prikazuju i društveni status porodice i njen kult, osnovna je tema i epohe bidermajera koju su tridesetih godina 19. veka u Srbiju preneli iz Evrope školovani slikari. Stil bidermajer je najviše odgovarao širokim slojevima građana okrenutim sebi, porodici i domu. Pored portreta slikarstvo bidermajera je usmereno i na žanr scene i mrtvu prirodu. Najznačajniji predstavnici bidermajerskog izraza su Konstantin Danil i Nikola Aleksić.

ROMANTIZAM

Najviši domet romantičarski izraz u umetnosti u Vojvodini ostvario je krajem šeste i početkom sedme decenije 19. veka. U stilskom i tematskom pogledu, romantizam donosi znatne novine u

odnosu na prethodne preovlađujuće stilove: veću slobodu poteza i kompozicije, tople boje dopunjene igrom svetlosti i senke. Većina srpskih slikara tog perioda ogleda se u slikanju kompozicija nacionalno-istorijske sadržine, ali, izlazeći u susret klijenteli, ne napušta ikonopis i portretno slikarstvo.

U skladu sa romantičarskom idejom o konstituisanju nacionalnog identiteta, popularna tema slikara postali su događaji i ličnosti iz nacionalne prošlosti. U srpskom nacionalnom korpusu, reprezenti zlatnog doba prošlosti bili su Nemanjići i njihov period. Najizrazitiji predstavnici ovog perioda su Pavle Simić, Stevan Todorović, Novak Radonić, Katarina Ivanović i Đura Jakšić.

Đura Jakšić, pesnik i jedan od najznačajnijih predstavnika romantizma u srpskoj umetnosti, celog života je slikao, a svoje prve pesme je potpisivao "Đura Jakšić, moler". Serija likova srpskih srednjovekovnih vladara i junaka, *Car Dušan*, *Kraljević Marko*, *Knez Lazar*, kao i zainteresovanost za savremene događaje i učešće u

njima, čine komponentu srpskog likovnog romantizma koju niko sem njega nije zastupao tako uzbuđeno i ubedljivo.

REALIZAM

U poslednjim decenijama 19. veka srpski slikari su se okrenuli Minhenu kao centru školovanja i njegovoj akademiji likovnih umetnosti, koja je u odnosu na bečku bila avangardnija i progresivnija. Ipak, veći broj njih je ostao veran bečkoj akademiji, u kojoj je sistem školovanja još bio zasnovan na ustaljenim školskim, tradicionalnim postupcima i tehničkim veštinama. U stilskom pogledu realisti posle romantičarske uznemirenosti unose mirnoću i red u slikarstvo. U srpskom slikarstvu realizam nikad nije zaživeo u pravom smislu, u simbiozi tematike i tehnike. Srbija nije bila spremna da prihvati nove socijalne teme za koje se zalagao evropski realizam, pa slikari stoga nastavljaju da slikaju portrete, religiozne i istorijske kompozicije. Najistaknutiji predstavnici realizma su Stevan Aleksić, Uroš Predić, Paja Jovanović i Đorđe Krstić.

Stevan Aleksić je oslikavao crkve, slikao teme iz života banatskog sela, portrete, ali je najpoznatiji po autoportretima. Njegovi autoportreti predstavljaju jednu od najobimnijih i najraznovrsnijih celina ovog žanra ikad naslikanih u srpskoj umetnosti. Danas je poznat 41 autoportret Stevana Aleksića što je jedna od najvećih autobiografija izražena slikama. Njegovi *Veseli Banaćani*, kompozicija koja se sada nalazi u svim čitankama, nije se dopala kritičarima.

Đorđe Krstić je ostao u Minhenu nakon diplomiranja, i tu su nastala njegova prva dela pod uticajem nemačkog realizma: *Utopljenica*, *Anatom*, *Pisac Jevanđelja*. Po povratku u Srbiju slika idilične predele sa terena – *Pejzaž sa Kosova polja*, *Iz okoline Čačka*, *Studenica*, *Žiča*... Autor je više ikonostasa, najpoznatiji su u Čurugu i u niškoj Sabornoj crkvi.

Uroš Predić je kao stipendista Matice srpske pohađao Akademiju likovnih umetnosti u Beču. U njegovom opusu preovlađuju slike religiozne sadržine, žanr i istorijske kompozicije, ređe predeo i akt. Jedan je od osnivača umetničkog udruženja "Lada", izabran je za opisnog člana Srpske kraljevske akademije. Od žanr scena najpoznatija njegova dela su *Vesela braća* i *Siroče (na majčinom grobu)*,

zatim istorijska dela *Kosovka devojka*, *Hercegovački begunci* i *Na Studencu*. Uradio je portrete predsednika Akademije Sime Lozanića, Stojana Novakovića, Jovana Žujovića, Jovana Cvijića, Đorđa Vajferta, Slobodana Jovanovića, Bogdana Gavrilovića i Aleksandra Belića. Oslikao je više ikonostasa i smatra se poslednjim značajnim srpskim ikonopiscem. U Narodnom muzeju u Zrenjaninu nalazi se soba Uroša Predića, i 900 njegovih crteža, zapisa i ličnih stvari.

Paja Jovanović, *Seoba Srba*, 1896

PAJA JOVANOVIĆ

Paja Jovanović je danas najskuplji srpski slikar u inostranstvu. Njegova najskuplja slika je *Ukrotitelj zmija* iz 1887. godine koja je pre više od deset godina prodata za 169.580 evra kod londonskog "Kristija". Po svetu je još za života bio izuzetno tražen. Uvažio je interesovanje Evrope za Balkan, zainteresovane za sve što je orijentalno, i slikama o životu u tom delu sveta stekao slavu i popularnost.

U šesnaestoj je upisao slikarstvo na Bečkoj akademiji, izdržavao se stipendijom Matice srpske, a zatim stipendijom iz ličnog fonda cara Franje Josifa, koju je dobio kao nagradu Akademije za najuspešniji studentski rad, sliku *Ranjeni Crnogorac*. Hteo je da ode u Egipat i slika tada, zbog Sueca, moderni Orijent, ali ga je profesor posavetovao da se pozabavi Balkanom pa Paja Jovanović sliku *Mačevanje* radi u Crnoj Gori. Paja slika Crnogorce, ranjene i na polasku u boj, Arnoute, mačevanja, borbe petlova... Prvu samostalnu izložbu je imao u Londonu. Kad se potvrdio u Evropi, bio

je primljen i kod nas. Postao je stalni član Srpske kraljevske akademije i tim povodom dobio prvu izložbu u Beogradu. Aleksandar Obrenović je od njega poručio sliku kojom će biti obeležena osamdesetogodišnjica izbijanja Takovskog ustanka, ali je nije otkupio. Zatim mu patrijarh Georgije Branković naručuje da za Milenijumsku izložbu 1896. godine u Budimpešti naslika monumentalnu istorijsku kompoziciju koja bi predstavljala seobu Srba iz 1690. godine pod patrijarhom Arsenijem

III Čarnojevićem. Paja je radio *Seobu Srba* deset meseci, ali je u Budimpeštu otišao njegov triptih na kome su predstavljene vršačka žetva, pijaca i berba grožđa. Za *Krunisanje cara Dušana u Skoplju* dobio je zlatnu medalju na Svetskoj izložbi u Parizu, a ona i danas ima status jednog od najznačajnijih ostvarenja u celokupnom srpskom slikarstvu novijeg doba. Smatra se da je žanr scenama iz života balkanskih naroda, posebno istorijskim kompozicijama, Paja Jovanović vidno pomogao vaspitavanju i podizanju nacionalne svesti u godinama pre Balkanskih ratova i Prvog svetskog rata. U Ameriku je otputovao na vrhuncu slave, a po povratku se posvetio portretnom slikarstvu. Nije bilo krupnog kapitaliste – od Krupa do krunisanih glava, srpskog dvora, belgijske kraljice, koji nisu naručivali portrete od Jovanovića. Ovekovečio je kralja Aleksandra, kraljicu Mariju, grofa Bogdana Dunderskog, vođa Karađorđa, Svetog Stefana Dečanskog, cara Franju Josifa, pa i Tita.

s. ć.

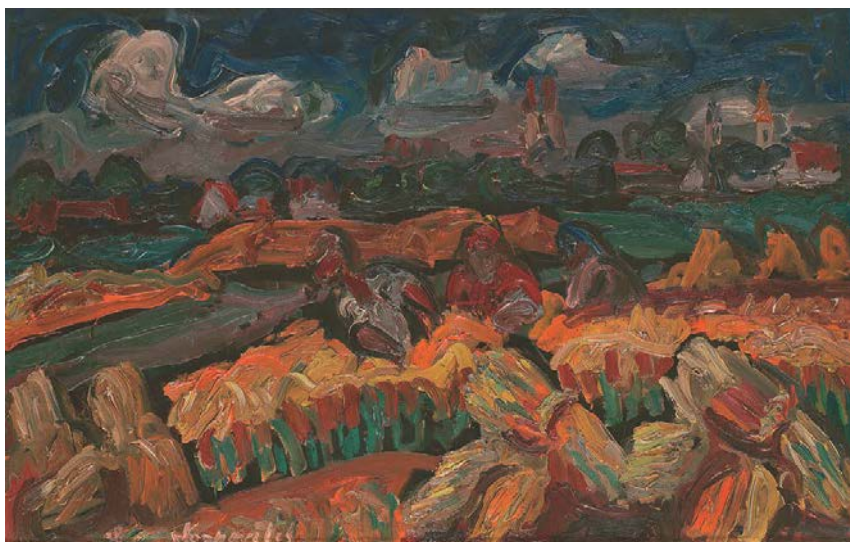
20. vek

U uslovima vrlo složene i, po mnogo čemu, specifične socijalno-kulturne situacije tokom 20. veka proistekla je u Vojvodini tokom jednogovekovnog trajanja umetnička scena jedinstvenih karakteristika, unutar koje su se reakcije na spoljašnje uticaje oplođivale nastankom niza originalnih i vrednih pojedinačnih i u nekim slučajevima grupnih umetničkih pojava

Kao i umetnost prethodnih vekova, i umetnost 20. veka na tlu Vojvodine razvijala se pod uticajem prvo slikarskih akademija Minhena i Budimpešte, a potom Beograda i drugih jugoslovenskih umetničkih škola, ali i na temelju iskustva likovne estetike Pariza kao metropole evropskog modernizma prve polovine 20. veka. "U uslovima tako vrlo složene i, po mnogo čemu, specifične socijalno-kulturne situacije proistekla je u Vojvodini tokom jednogovekovnog trajanja umetnička scena jedinstvenih karakteristika, unutar koje su se reakcije na spoljašnje uticaje oplođivale nastankom niza originalnih i vrednih pojedinačnih i u nekim slučajevima grupnih umetničkih pojava", piše Ješa Denegri u tekstu *Vojvođanski umetnički prostor*.

IZMEĐU DVA RATA

Dvadesetih godina prošlog veka, moderna tipologija slikarstva zasnovanog prvenstveno na pariskim umetničkim tokovima, ostvarena je u delima autora među kojima su Petar Dobrović, Sava Šumanović, Milan Konjović, Ivan Radović, Arpad G. Balaž i Ivan Tabaković. Po Denegriju, u njihovim delima su realizovana umereno kubistička i kuboekspresionistička iskustava, razrade lotovske verzije postkubizma, primene tehničkih

Milan Konjović, *Žetva*, 1938

operacija kubističkog kolaža, odjeka mađarskog modernizma grupe *Osmorica* i socijalne umetnosti u duhu nemačke *Nove stvarnosti*, dakle različitih evropskih umetničkih jezika.

Stil koji je bio aktuelan od sredine treće i tokom četvrte decenije, istoričari umetnosti nazivaju razdobljem "povratka redu", odnosno "vrhunskim izrazom građanske umetnosti". Najavljen je Šestom jugoslovenskom izložbom 1927. godine u Novom Sadu, a njegovi vodeći predstavnici su koloristički Petar Dobrović i Milan Konjović, neoklasicistički Sava Šumanović, intimistički Ivan Radović, zatim pozni Šumanović šidskog perioda, Ivan Pomorišac sa *Autoportretom* iz 1932, Ivan Tabaković, te Milenko Šerban i Bogdan Šuput, čijim se dramatičnim *Lubanama* iz 1939. neposredno pred izbijanje Drugog

svetskog rata simbolički zaključuje ne samo jedna slikarska i umetnička epoha, nego i istorijska.

POSLERATNA UMETNOST

Socijalistički realizam u posleratnoj Vojvodini se manifestovao više u napisima o funkciji umetnosti, nego u produkciji. U središtu ovog perioda bio je Konjović koji, uprkos tome što je nastojao da svoj karakteristični slikarski jezik prilagodi novoj tematici (u slikama *Oslobođenje Sombora*, 1944. i *Izgradnja mosta kod Bogojeva*, 1947), ipak nije izbegao osporavanja i optužbe zastupnika socijalističkog realizma.

Između 1955. i 1972. godine slikarstvo na području Vojvodine definiše sledeća opaska M. Arsića u studiji *Slikarstvo u Vojvodini 1955–1972*: "Slikarstvo na ovim

prostorima nije izgubilo odlike vojvođanske specifičnosti, ali nije ni dobilo (kako se to u jednom političkom trenutku želelo i zahtevalo) značenje autonomnog vojvođanskog slikarstva. Slikari iz Vojvodine uvek su činili jedan relativno definisani i u likovno-programskom smislu artikulisani umetnički krug nekoliko generacija slikara različitih opredeljenja. Reč je o slikarima sličnog motivskog repertoara kao konstante antejskog karaktera u smislu životne povezanosti i stalne pozornosti na izazove pejzažnih prostora i ambijentata Vojvodine." Od ovog dominantnog pravca odstupili su enformel, Bosilj, i fenomen vojvođanskog tekstualizma i konceptualne umetnosti.

Najpre je vodeći predstavnik srpskog enformela Milorad B. Protić prvu samostalnu izložbu održao 1959. godine na Tribini mladih u Novom Sadu, a zatim je na tom istom mestu tri godine kasnije priređena grupna izložba pod nazivom *Đokonda nije ona ista*, kao zajednički nastup pripadnika beogradskog enformela i *Mediale*. Osim Protića, zastupnici enformela su bili i Jožef Ač, Pal Petrik i Bogdan-ka Poznanović.

NOVA SCENA

Vojvođanski tekstualizam i konceptualizam, odnosno nova umetnost sedamdesetih, pojava je koja na vojvođanskoj umetničkoj sceni čini odlučni otklon i od lokalnog umerenog modernizma i od domaćeg enformela. Umetnički radovi nisu tradicionalne forme, već se odnose na mentalno područje, telesne akcije,

Petar Dobrović, *Figura*, 1927

Sava Šumanović, *Beračice*, 1942

Cvetovi ljudskog duha

“Ono što vojvođansko slikarstvo čini posebnim u korpusu srpske umetnosti novog doba jeste jedinstvena linija razvoja koja vuče korene od poznog srednjeg veka. Tada počinje njegova integracija u evropske umetničke tokove, kao i povezanost sa umetničkom matricom širokog prostora severno od Save i Dunava, ali i uticaj složenih multikulturnih i multikonfesionalnih činilaca”

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog čuva antologijska dela moderne srpske umetnosti prve polovine 20. veka, dar čuvenog kolekcionara čije ime nosi. Osim stalne postavke, izloženi su i Memorijal umetnika – portreti i dokumentarni materijal autora zastupljeni u Zbirci, i Memorijal Pavla Beljanskog. Svakog oktobra Spomen-zbirka dodeljuje nagradu Pavla Beljanskog, prestižno priznanje za najbolji diplomski rad iz nacionalne istorije umetnosti. Tokom godine u galeriji se održavaju tematske izložbe, studentske i dečje radionice, koncerti i promocije.

“VREME”: Po čemu se izdvaja vojvođansko slikarstvo?

JASNA JOVANOVIĆ: Vojvođansko slikarstvo se ne može izdvojiti kao celina izvan opštih umetničkih tokova savremenog perioda. Ipak, ono što ga čini posebnim u korpusu srpske umetnosti novog doba je jedinstvena linija razvoja koja vuče korene od poznog srednjeg veka. Tada počinje njegova integracija u evropske umetničke tokove, kao i povezanost sa umetničkom matricom širokog prostora severno od Save

i Dunava, ali i uticaj složenih multikulturnih i multikonfesionalnih činilaca. Naravno, danas je situacija drugačija i slikarstvo posmatramo na planu individualnih ostvarenja. U tom smislu suočavamo se sa malim brojem zaista velikih, harizmatičnih imena, kao što su nekad bili Milan Konjović, Boško Petrović, Jožef Ač ili Tivadar Vanjek. Sa druge strane imamo autore koji i dalje stvaraju, od kojih bih izdvojila Branku Janković, ili Lazara Markovića, ali bi ipak moj lični izbor bio Milan Stanojević. I kao grafičar i kao slikar on stvara punih pet decenija i pripada samom vrhu srpske savremene umetnosti.

Koja dela čine Zbirku Pavla Beljanskog posebnom?

Kolekcija Pavla Beljanskog predstavlja našu najznačajniju i najcelovitiju zbirku srpske umetnosti prve polovine dvadesetog veka. U prilog tome govore pre svega imena autora, od prve generacije srpskih modernista (Nadežda Petrović, Milan Milovanović, Kosta Milićević, Borivoje Stevanović),

Jožef Ač, *Kretanje u istom prostoru*, 1976

Szombathy Balint, *Lenjin u Budimpešti*, 1972

intervencije u prirodi i gradu što uključuje i socijalno-kritičko ponašanje umetnika. Sve je to izazivalo nesporazume, otpore, zabrane, čak i hapšenje. Ovaj fenomen, kako je primetio Ješa Denegri, samostalan je u odnosu na beogradsku umetničku scenu kojoj čak neznatno prethodi i od

koje se uočljivo razlikuje karakterom i posledicama umetničkih opredeljenja. Njegovi predstavnici su subotička grupa *Bosch+Bosch* (Matković, Sombati, Salma, Černik, Kerekeš, Ladik i drugi) novosadskih grupa *KÔD* (Radojičić, Bogdanović, Mandić, Vranešević, Tišma, Kocijančić) i

(Kopić, Raković, Drča, Živanović), te autorskog para *Verbumpprogram* (Kulić – Mattoni) aktivnog u Rumi.

Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina svet, pa i vojvođansku scenu, potresa postmodernizam. Simptomi ove promene ispoljavaju se i

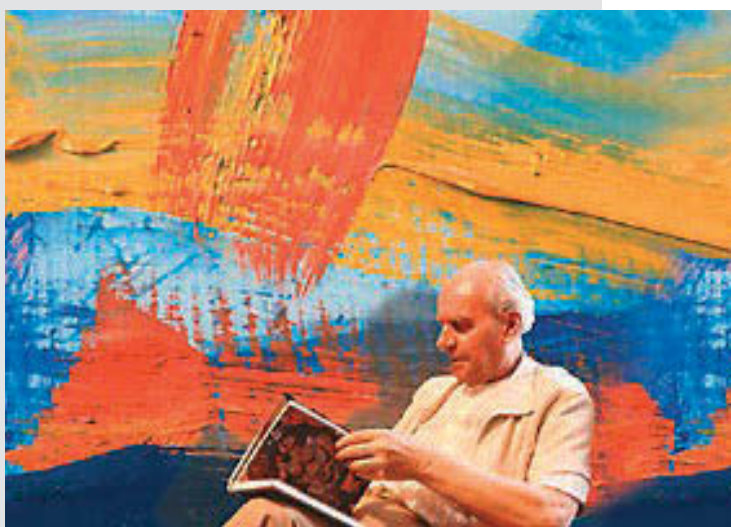
Vlaho Bukovac, *Velika Iza*, 1892, Spomen zbirka Pavla Beljanskog

preko više od trideset imena umetnika generacije koja je stasavala između dva svetska rata, živela i izlagala u Parizu i Beogradu, kao i drugim jugoslovenskim gradovima i na mnogobrojnim inostranim izložbama. To su istovremeno umetnici koji su svojim nastupima u svetu posle Drugog svetskog rata odigrali značajnu ulogu u propagiranju jugoslovenske kulture, a kao likovni pedagozi su učestvovali u formiranju mnogih budućih umetničkih generacija. Ima previše imena da bi se sva navodila, ali da pomenemo bar neka: Savu Šumanovića, Milana Konjovića, Petra Dobrovića, Jovana Bijelića, Mila Milunovića, Rista Stijovića, Sretena Stojanovića... Kolekcija Pavla Beljanskog se prepoznaje po Bijelićevoj *Devojci s knjigom*, Šumanovićevom *Doručku na travi*, Konjovićevoj *Žetvi*, *Resniku Nadežde Petrović*, *Crvenoj terasi* Milana Milovanovića, *Dečaku s belim šeširom* Koste Miličevića, *Mrtvoj prirodi* Mila Milunovića, *Velikoj Izi* Vlaho Bukovca kao delima koja se godinama reprodukuju u školskim udžbenicima i svim pregledima istorije umetnosti.

S. Č.

u "obnovi slikarstva" i "povratku slikanju". Predstavnici ovog raspoloženja su nekadašnji pripadnici subotičke grupe *Bosh+Bosh*: Kerekeš kao životno opravdani preobraćenik u novo slikarstvo poznih sedamdesetih, i Matković u svom dramatičnom ispovednom epilogu u crtežima i uljanim pastelima malih formata u ciklusu nazvanom *Ja tako slikam*.

Produkcija devedesetih godina je bila raznolikih jezika, medija, postupaka, zasebnih autorskih poetika i pozicija. Izdvojili su se Balint Sombati, Dragomir Ugren, Živko Grozdanić, Zvonimir Santrač, Ratomir Kulić, Vladimir Kopić, Milica Mrđa Kuzmanov, Dragan Kojić, Stevan Markuš, Ivan Grubanov, Vesna Tokin, Nataša Teofilović, *Apsolutno*, *Led Art*. Iz šarolikosti medija i tema, ilustracije radi, izdvajamo primer politički orijentisane umetnosti koja nastaje kao reakcija na dramatičan raspad druge Jugoslavije i na vreme tranzicije. Zvonimir Santrač je izveo dva monumentalna alegorijska dela – *Balkanski voz sudbine* (1996), koga čini kompozicija od vagona

Galerija "Milan Konjović" u Somboru

Od 500 slika, "miljenica svojih", kako ih je Milan Konjović (na slici) nazvao, koje je poklonio Somboru zato što "one jedino njemu i pripadaju", 1966. godine osnovana je Galerija "Milan Konjović". Do kraja života ovoj galeriji ostavio je ukupno 1066 dela. Zahvaljujući kasnijem poklonu njegove ćerke, sada se u Galeriji nalaze 1084 dela Milana Konjovića. Galerija je od tada priredila 12 retrospektivnih izložbi i pedesetak tematskih. Milan Konjović je slikao skoro 80 godina, zna se za oko 6000 njegovih ulja, pastela, akvarela, tempera, crteža, tapiserija, pozorišne scenografija, skica za kostim, vitraža, mozaika, keramike i grafika. Imao je preko 300 samostalnih izložbi i 700 grupnih.

Galerija slika "Sava Šumanović" u Šidu

Gospođa Persida Šumanović, majka Save Šumanovića darovala je 1952. godine opštini Šid 417 slika svoga sina, porodičnu kuću i osam jutara zemlje. "Smatrajući životnu želju svog sina svojom materinskom i ljudskom obavezom, ostvarujem je danas kao naš zajednički cilj poklanjajući Savino životno delo rodnom mestu koje je on ovekovečio kroz svoju ljubav, učinio poznatim i slavnim svojim slikama. Posle nesrećne i nagle smrti moga sina kao amanet sam zadržala toliko puta ponovljenu želju da njegova umetnost nađe mesto i bude sačuvana u našem rodnom kraju" piše u darovnom ugovoru. Tako su nastale Galerija slika "Sava Šumanović" i Spomen kuća. Galerija čuva 417 dela Save Šumanovića, većina su iz poslednjeg, šidskog, stvaralačkog perioda. Osim stalne postavke, Galerija priređuje i tematske izložbe. Godišnje prosečno ima oko 150.000 posetilaca. U blizini Galerije je Spomen-kuća Save Šumanovića, u kojoj je proveo detinjstvo i poslednje godine živote, i iz koje je odveden i streljan 28. avgusta 1942. godine.

Sava Šumanović

sa postavljenim, opasnim napravama, i instalaciju *Zid* (Konkordija, Vršac, 1998), koja je postavljena kao koridor od opeka sa

šiljatim komadima stakla koji vire iz njega. Oba dela su alegorijska provokacija opisanog vremena devedesetih.

S. Č.

Martin Jonaš, *Moja radost*

Naivna umetnost u Vojvodini

Teško je poznati život, a slikati je lako

Jedan od najzanimljivijih umetničkih fenomena u Vojvodini jeste naivna umetnost koja je dala velika dela i velike umetnike

O tome da samouki slikari, zahvaljujući usavršavanju vlastite umetničke artikulacije, mogu da izmene vlastiti život, pa čak i da promene način privređivanja, baveći se umetnošću umesto nekim sasvim prozaičnim svakodnevnim zanimanjem, suviše je i napominjati. Međutim, ponegde, pre svega u Vojvodini, ova delatnost je uticala na privređivanje, možda i na šire stanje koje vlada u pojedinim sredinama. Dobar primer je južnobanatsko mesto Kovačica, naseljeno pretežno slovačkim stanovništvom. Prema rečima Ane

Žolnaj Barca, kustoskinje Galerije naivne umetnosti u Kovačici, "samo tokom prošle godine, Galeriju je obišlo 20.000 posetilaca, od kojih su 11.000 bili stranci – možete misliti od kakvog je to značaja za Kovačicu, koja broji 7500 stanovnika". U Kovačicu već decenijama dolaze ne samo radoznalci, turisti i kolekcionari već i mnoge državne delegacije, pa i poznate ličnosti. Na tu temu su već počeli da se ispredaju mitovi, što takođe govori nešto, ali mnoge od ovih poseta su i dokumentovane, poput posete iz 1973. godine kada je Fransoa Miteran boravio

u domu Zuzane Halupove (1925–2001). U to vreme, Miteran je bio lider socijalista (on će 1981. biti izabran i za francuskog predsednika). U biografiji Martina Jonaša (1924–1996), po mnogima najistaknutijeg i najosebujnijeg slikara kovačičke škole, zabeleženo je da su se njegove slike našle u mnogim svetskim kolekcijama, ali i u privatnim stanovima ličnosti kao što su Brižit Bardo, Ronald Regan, Ursula Andres, Alen Delon, Franko Nero, Karl Malden, Piter Justinov i drugi. Rodna kuća Martina Jonaša, spolja prekrivena ornamentisanim keramičkim pločicama

Bosiljeve reči

Dragi moj doktore pitaš me za moj život kako sam živio svašta je bilo. Rođen sam kao deveto dete u majke. Moja mati Ruža mnogo kasnije mi je pripovedala da se nije nimalo radovala mom rođenju a na kraju krajeva tako je valda sudbina tela čitav je svoj vek provela samnom umrviši u dubokoj starosti osamdeset i petoj godini. Moj život je velika borba od rođenja pa do danas i sve-mise čini dasu imali pravo stari ljudi kojisu govorili da uvek traje borba između dobra i zla samose nikad nezna šta je dobro a šta nije jer štogod sam nekad voleo sada mrzim a što sam mrzijo volim e pa snadiše pope. U svome životu sam čuo nekoje reči a zapamtio sam reč daje čovek marama sa dva lica. Eto ti si čovek učen pačeš valda razumeti zašto su na mojim slikama ljudi sa dva lica. Nisu ni životinje bez dvoličnosti jer je i njih stvorio isti Gospod kavo i čoveka po obličju svojem. Jesili ikada videvo u sumi zvare krvoločno u brlogu kada brani mladuncad i ubija sve živo oko sebe. često sam u životu pitavo dali je zaista Božija volja ono što se bez potrebe dešava pa ljudi kazu eto Božija volja. Danas je doduše moda govoriti da nema Boga međjutim kadabi bili sasvim sigurni u to bili bi ljudi još gori. Pitavo sam se još se i danas pitam koje moju pokojnu tetku Dafinu naučijo recimo da netreba kupiti sve već ostaviti nešto za crva i mrava. Teško je poznati život a slikati je lako, treba samo započeti posle ide samo, slažese jedno na drugo i kada svršis sliku vidiš da je na njoj šareno sve kao u životu i da svaka istina ima dva lica.

ILIJA BAŠIČEVIĆ – BOSILJ: IZ PISMA SVOM LEKARU I PRIJATELJU, DR VASI DRAŽIĆU, 1962.

kakve su nekada ukrašavale domove banatskih Slovača (običaj koji je pred odu-miranjem), biće pretvorena u spomen-muzej koji bi trebalo da bude otvoren za devedesetu godišnjicu slikarevog rođenja, 9. maja 2014. Ovaj poduhvat značajno je finansijski pomogla i Vlada Republike Slovačke.

POČECI

O naivnoj umetnosti je na prostoru bivše Jugoslavije počelo da se govori još ot-kako je hrvatski slikar Krsto Hegedušić (koji se zalagao za jednu novu, neeliti-stičku umetnost) godine 1929. upoznao

Zuzana Halupova, *Svadba*

samoukog slikara iz podravskog mesta Hlebine, tada petnaestogodišnjaka, Ivana Generalića (1914–1992). Generalić je, naročito u godinama neposredno nakon rata, stekao znatnu afirmaciju, i danas se smatra ne samo začetnikom hlebinske škole naivnog slikarstva već i jednim od najznačajnijih slikara u svetu, u toj oblasti likovnog izražavanja.

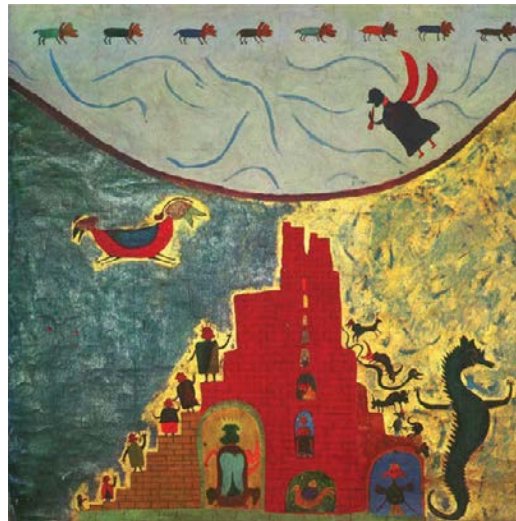
Na likovnoj sceni u Srbiji je naivno slikarstvo prisutno od tridesetih godina, najpre zahvaljujući Janku Brašiću (1906–1994), seljaku slikaru iz Oparića kraj Jagodine. Kao i u mnogim drugim slučajevima, ovaj nadareni pojedinac je ubrzo počeo da utiče na druge laike u svojoj sredini, nagovarajući ih da se i sami odvažuju u likovnom izražavanju. Među njegove “učenike” spada i prvi komšija u selu, Jeremija Radivojević, koji je izgubio život tokom nemačke okupacije, nakon što je otkriveno da je nacrtao karikaturu kojom ismeva naciste. Bio je teško mučen, živ zakopan, posle čega su mu delove tela rastrgli psi.

BUNJEVAČKI I BOSILJ

Iako su najraniji začeci naivne umetnosti u Vojvodini povezani sa tridesetim godinama, ona je doživela širu afirmaciju u posleratnom periodu. Jedna od najzanimljivijih ličnosti koje je iznedrila ova scena je Dragiša Bunjevački (1925–1983), nastanjen u Novom Bečeju, zapamćen kao boem, autor fantazmagorično-autobiografskih slika i crteža. Bunjevački je svoju prvu sliku uljanim bojama naslikao 1938. godine, kao trinaestogodišnjak

– predstavio je svoju rodnu kuću i roditelje koji iznad nje lebde poput anđela. Sin siromašnog kafanskog muzičara radio je kao fotograf i prodavac štampe, čak i kao dreser životinja u cirkusu Medrano. Bar jednako neobičan jeste stvaralački lik šidskog slikara Ilije Bašičevića – Bosilja (1895–1972), jednostavnog čoveka koji je veći deo života proveo baveći se zemljoradnjom, kreirajući svoje prve likovne radove kada je već bio u svojim šezdesetim godinama. Budući da je bio školski drug Save Šumanovića, možda nije čudno da se (iako kasno) zainteresovao da i sam počne da se bavi slikarstvom. Bosiljeva platna objedinjavaju prizore koji kao da korespondiraju sa umetnošću nekakve maglovite drevne civilizacije, sa motivima koji bi ovlaš mogli da budu određeni i kao i vizantijski. Zahvaljujući svedenom stilu koji više liči na “savremeno” nego na ono što podrazumevamo pod terminom “naivno slikarstvo”, istovremeno “primitivni” i “moderni” Bosiljevi radovi su nastavili svoj izlagački život dugo nakon autorove smrti, kako u zemlji tako i u inostranstvu, i kako u galerijama koje neguju naivnu umetnost tako i u onima koje se bave savremenim stvaralaštvom. Zaveštanjem Ilije Bašičevića – Bosilja, u Šidu postoji “Ilijunum”, muzej koji predstavlja njegov, kao i rad drugih naivnih slikara, čija je platna Bosilj sakupio, uglavnom putem razmene.

Razume se, kada je naivna umetnost u pitanju, najveći broj vojvođanskih autora je svoje delanje zasnovao na seoskoj tematici i lokalnim tradicijama, koje su u

Jan Knjazovic, *Razigrani*Ilija Bašičević Bosilj, *Apokalipsa, pad Vavilona*

ovoj pokrajini živopisne, već i zbog nacionalne šarolikosti. Dobar primer je selo Tavankut, pokraj Subotice, nastanjeno uglavnom bunjevačkim Hrvatima, gde se raširila izrada slika pomoću originalne tehnike pletenja slame. Prve slike ove vrste nastale su početkom šezdesetih, nastavljajući se na lokalni običaj kreiranja sitnih predmeta i nakita od slame, za koji se pretpostavlja da je star bar stotinak godina. Slike od slame je moguće videti u Gradskom muzeju u Subotici, kao i u galerijama u Tavankutu i Đurđinu.

KOVAČICA

Međutim, svakako najpoznatija škola naivne umetnosti u Vojvodini je ona koja se razvila u Kovačici, kao i u selima kovačičke opštine – u Padini, takođe naseljenoj slovačkim stanovništvom, i u Uzdinu koji većinom naseljavaju Rumuni. Sve je zapravo počelo od Martina Paluške i Jana Sokola, koji su još tridesetih godina krenuli da se amaterski, stidljivo, zanimaju za slikarstvo. Paluška je bio bravarski radnik, koji je crtao iz zabave, a 1937. je počeo da kopira slike popularnih uzora. Sokol je bio zemljoradnik, koji je iste godine počeo da izrađuje akvarele, plašeći se da ih bilo kome pokaže. Jednog dana, igrajući šah u čitaonici, njih dvojica su slučajno otkrili da imaju zajedničke afinitete, i započeli da razmenjuju iskustva. Njima se, ratne 1942. godine, pridružio i zemljoradnik Mihal Bireš, koji je takođe počeo da preslikava motive sa razglednica. "U seoskoj čitaonici uglavnom su se čitale novine i knjige", izjavio je jednom prilikom Martin Jonaš. "No ponekad su se šapatom vodili, seljani neobični, razgovori o slikanju. Verovao se da je to gospodski posao... Jednom je

bilo dogovoreno da se u čitaonicu donese ono što je naslikano. I tako su se uz knjige, časopise i novine tu našle i slike... Sećam se kako se selom proneo glas o tome koliko se paroh naše crkve oduševio njihovim slikama. A posle njega slikama su se počeli diviti i ostali meštani." Tako je, iz godine u godinu, rastao broj ljudi zainteresovanih pre svega da u svom slobodnom vremenu nauče slikarske tehnike.

Posleratni period bio je prilično značajan za razvoj naivnog slikarstva u toj sredini. Tu treba istaći da je i tridesetih godina naivna umetnost bila pozdravljena pre svega od strane intelektualaca leve orijentacije, i da je podrška amaterskom bavljenju različitim kreativnim delatnostima bila nešto čime je novoustoličena vlast nastavila da se bavi. (Zbog emancipacije koju su manjine doživele tokom socijalističkog perioda, Kovačica i druga naselja u okolini nisu menjali nazive ulica, tako da i danas postoje ulice pod nazivom JNA, Maršala Tita, čak i Edvarda Kardelja). U svakom slučaju, već oktobra 1952, povodom 150 godina od doseljavanja Slovačka na Balkan i osme godišnjice oslobođenja zemlje, priređena je velika smotra amaterskog stvaralaštva, između ostalog i slikarstva. Tu se zatekao i slikar Stojan Trumić, tada profesor u pančevačkoj gimnaziji, koji je grupu seljana amatera podstrekivao (ne bez otpora!) da slikaju vlastita viđenja, umesto preslikavanja motiva sa dopisnica. Već naredne godine, na tradicionalnoj oktobarskoj izložbi su bile zastupljene slike na kojima su seljani oslikavali život kakav su poznavali – u seoskom ambijentu, pa čak i svoja maštanja. Među novopečenim slikarima koji su tada krenuli da stiču afirmaciju, bili su i

oni koji su unosili samosvojan i smeo stil, kao što je Martin Jonaš, koji je od formalnog obrazovanja završio svega četiri razreda osnovne škole i šestomesečni kurs za poljoprivredne proizvođače. Jonaš je slikao zanimljivo izvitoperene ljudske figure, sa preuveličanim nogama i rukama i malim glavama, u slobodnom, gotovo karikaturnom stilu. Takođe se bavio crtežom, i na jednoj smotri u Italiji je 1978. godine dobio zlatnu medalju za crtež, zajedno sa Salvadorom Dalijem. "Drukčiji" stil je nudio i Jan Knjazovic (1925–1986), koji je, uprkos uglavnom ruralnim motivima, slikao gotovo psihodelične figure u jarkim bojama na tamnoj pozadini. Njegovi (ponekad halucinantni) portreti se ljana titraju pokretom.

AFIRMACIJA

Tokom decenija, naročito između šezdesetih i osamdesetih godina, kovačička škola je stekla priličnu afirmaciju u svetu – Zuzana Halupova, koja je predstavница "klasičnog" stila, kojim dominiraju sigurnost folklornih tema i prepoznatljive narodne nošnje, bavila se i religioznim motivima. Na vrhuncu tog kovačičkog pozitivizma, simbolično, na njenim slikama sjedinjuju se novozavetne teme, pa i sam Isus Hrist okružen ljudima u slovačkim narodnim nošnjama... Bio je to završetak jednog kruga. Ako je iz rata Kovačica izašla kao pitomo mesto iskrenih ali anonimnih ljudi, bilo je neke simbole u tome što se, 1977. godine, domaćica i slikarka Zuzana Halupova priključuje akciji za očuvanje Venecije. Ona zatim o vlastitom trošku stiže u centar tog grada, koji na svojim platnima predstavlja u stilu "čuvenih slikara iz Kovačice", a zatim

novac od prodaje slika uplaćuje u Fond za očuvanje Venecije!

Ukoliko, s druge strane, uzmemo da naivno slikarstvo tog tipa danas već uveliko gubi na snazi i autentičnosti, reklo bi se da je ipak odigralo svoju emancipatorsku ulogu. Deca i unuci "originalnih" predstavnika kovačičke škole nastavili su svojim putem. Ivana Vereski, ćerka jedne od predstavnica naivnog slikarstva iz ovog mesta, Zuzane Vereski, danas živi u Bratislavi, bavi se ilustracijom i prevođenjem i još uvek održava veze sa starim krajem. "Mi deca odrastali smo takoreći u samom slikarskom ateljeu, koji je bio sastavni deo naše kuće, a mama je slikala samo u slobodno vreme", kaže Ivana. "Kako smo odrastali i postajali samostalnjiji, rasla je i mamina posvećenost naivnom slikarstvu, a danas je to njena *full-time* profesija. U vreme mojih tinejdžerskih godina, u Kovačici se događao pravi bum kreativnosti svih vrsta. A to su bile devedesete – baš teške godine u Srbiji! Kad se danas setim te atmosfere, prolaze me žmarci – živeli smo kao da je svaki dan poslednji, punim plućima. Skoro svako od mojih prijatelja je tada bio u bendu, svirao neki instrument (ili bar pokušavao), neki su slikali, fotografisali, kreirali skulpture, snimali filmove na VHS formatu i izdavali albume na kasetama... Organizovali smo izložbe, pa čak i alternativni festival zvani KOMAR, i to sve bez ikakvih finansija ili sponzora. Mislim da u Kovačici sigurno postoji taj neki umetnički *genius loci* koji je vaskrsao u delima starih slikara naivaca, ali je pitanje koliko je on danas živ među mladim ljudima." Stevan Lenhart, koji stoji iza muzičkog projekta "Nastrom", nastavlja o kovačičkoj alternativi: "U ovoj sredini su delovali i još uvek deluju umetnici raznih vrsta, ne samo naivni slikari. Pored više zapaženih avangardnih amaterskih pozorišnih predstava, pojavilo se nekoliko strip-autora i razvila se lokalna 'podzemna' muzička scena, i čak nekoliko fanzina, što je dosta neobično za ovako malu sredinu. Nije baš jednostavno objasniti zašto ovde toliko ljudi oseća potrebu za nekom vrstom kreativnog izražavanja – izgleda da što je manja sredina, entuzijazam je veći, kako je to jednom zapazio Vostok."

SAŠA RAKEZIĆ

21. vek

"Kako na aktuelnoj svetskoj, pa onda i vojvođanskoj umetničkoj sceni danas ne postoji dominantan stil i pravac. Na njoj deluje niz značajnih umetnika širokog poetičkog profila"

Početak ovog veka u umetnosti na tlu Vojvodine je bio produžetak ideja nastalih poslednjih decenija prošlog veka. Dragana Garić, istoričarka umetnosti Muzeja Vojvodine, smatra da o umetničkoj sceni u Vojvodini 21. veka ne možemo govoriti bez poznavanja njenih tokova još od sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka.

Neke od ideja novosadskih konceptualnih umetnika koji su se tokom sedamdesetih okupljali oko grupa KOD, (E i (E-KOD, možemo pronaći u radu *Art klinike*. To je utopiistički projekat grupe građana osnovan 2002. godine u Novom Sadu. Stožer *Led arta i Klinike* je Nikola Džafo, multimedijalni umetnik. Osnovani su s uverenjem da umetnost može da menja svet – zato sebe smatraju utopističkim projektom. Dragana Garić objašnjava da su njihove prezentacije bile angažovane, kritikovali su režim, bavili su se socijalnim pitanjima: "Art klinika je vremenom izrasla u multimedijalni centar, dobili su prostor, otvorili Šok galeriju u kojoj organizuju izložbe, predavanja, performanse, imaju prodavnicu, knjižaru, i sve s ciljem da promene i prodrmaju kulturnu politiku, i da javnost zainteresuju za umetnost"

Nikola Džafo, *Zečevi*

u ateljeima na Petrovaradinskoj tvrđavi stvarali umetnost u skladu sa svojim osobenim poetikama. To su danas priznati i cenjeni umetnici kao što su: Petar Ćurčić, Vera Zarić, Dušan Todorović, Dragan Jankov, kao i njihove mlađe kolege. Po pop-artističkom pristupu platnu i motivu, izdvajaju se slike Danijela Babića, dok je slikarstvo Danila Vuksanovića inspirisano starim rukopisnim knjigama i kaligrafijom. Po oštroj društvenoj satiri i provokaciji uvijenoj u dekorativnost platna nalik na tapete, prepoznatljiva su ulja Tadije Janičića. Dragana Garić izdvaja i vajara Petra Mirkovića, autora Telenorovog *Olimpijskog sata* u Beogradu, i Uroša Pajića, grafičara i pesnika, koji se na razne načine bavi fenomenom knjige, kao i radove grafičara Radovana Jandrića, Zorana Grmaša, Milana i Miloša Stanojeva, Aleksandra Botića, Jelene Sredanović, Jastre Jelačić i Tamare Vajs. "Grafika je manje prisutna tehnika, pa je nekoliko profesora sa novosadske akademije osnovalo grupu *Lutajući otisak*, s namerom da prezentuje postupak nastajanja i štampanja grafike i na taj način je približi svakodnevnici." Utisak o prvoj deceniji ovog veka je sledeći: "Kako na aktuelnoj svetskoj, pa onda uslovno rečeno i vojvođanskoj umetničkoj sceni, ne postoji dominantan stil i pravac. Doba *izama* je daleka prošlost, nešto što je nestalo još polovinom 20. veka, a današnji trenutak odlikuje paralelno postojanje različitih umetničkih pristupa, te sami umetnici s brzim internetom bolje znaju šta se dešava u svetu, nego iza ćoška. Čini se da je internet, sa jedne strane razorio pojam umetničkih grupa i da su u javnosti prisutne samo individue, ali sa druge neki stvaraoci su uočili potrebu za druženjem i radom u zajednici i jedna takva grupa je i projekat vojvođanskih grafičara *Lutajući otisak*."

S. Č

Muzeji i galerije

Bitne institucije za modernu, postmodernu i savremenu umetnost na tlu Vojvodine osnivane su tokom 19. i 20. veka. Među njima su Galerija Matice srpske, Gradski muzej u Vršcu, Gradski muzej u Somboru, Narodni muzej u Pančevu, Gradski muzej u Bečeju, Galerija "Sava Šumanović" u Šidu, Galerija naivnih slikara u Kovačici, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Galerija Likovni susret u Subotici, Kolekcija skulptura u gradskom prostoru u Apatinu, Galerija "Milan Konjović" u Somboru.

Muzej Vojvodine u Novom Sadu sa preko 400.000 predmeta u kompleksnoj stalnoj postavci prezentuje arheologiju, opštu istoriju, istoriju umetnosti i etnologiju na tlu Vojvodine u poslednjih osam hiljada godina.

Muzej savremene umetnosti Vojvodine u Novom Sadu, osnovan kao Galerija savremene likovne umetnosti, pa zatim preimenovan u Muzej savremene likovne umetnosti, jeste regionalna matična institucija, i važno mesto savremene umetnosti, ne samo u Srbiji već i u regionu, i jedina je ustanova ove vrste u Vojvodini. U muzejskom fondu nalaze se umetničke zbirke slika, skulptura, grafika i crteža, konceptualne umetnosti i dela novih/proširenih medija druge polovine 20. veka u Vojvodini.

Galerija "Lazar Vozarević" otvorena je 1973. godine u Sremskoj Mitrovici, izložbom slika i crteža ovog umetnika. Osnovu Galerije čini memorijalni deo, koji se sastoji od originalnih slika, crteža, kolaža, i materijala koji se vezuje za Lazara Vozarevića.

Savremena galerija u Zrenjaninu osnovana je 1962. godine s namerom da čuva i sistematski istražuje dela jugoslovenske i srpske likovne umetnosti od 1945. godine do danas, nastala uglavnom u Umetničkoj koloniji u Ečki (osnovane 1956. godine). U dva izložbena prostora, u zrenjaninskom Salonu i u Galeriji Ečka, organizuje izložbe i Bijenale akvarela.

Galerija likovne umetnosti poklon-zbirka Rajka Mamuzića u Novom Sadu osnovana je 1972. godine na osnovu Ugovora o poklonu kolekcionara Rajka Mamuzića. Osnovni fond zbirke predstavlja jedinstveni pregled srpske umetnosti nastale u prvim decenijama posle Drugog svetskog rata. Njen karakter i razmere odredio je kolekcionar izborom i brojem umetnika, a pre svega svojim interesovanjem za stvaralaštvo svojih prijatelja koji su pripadali posleratnoj generaciji umetnika u *Zadarskoj grupi*, *Decembarskoj* i *Beogradskoj grupi*. Cilj mu je bio da istakne ulogu ove generacije u kreiranju naše likovne scene. Osnovni fond zbirke čine dela 35 umetnika. Danas u zbirci ima 933 dela.

Na spisku vojvođanskih umetničkih institucija su i Gradski muzej u Subotici, Savremena galerija Centra za kulturu iz Pančeva, Bijenale jugoslovenske skulpture u Pančevu, Agencija za likovnu i primenjenu umetnost "Tera" u Kikindi, Centar za vizuelnu kulturu "Zlatno oko" u Novom Sadu, Centar za savremenu kulturu "Konkordija" u Vršcu, Centar za nove medije_kuda.org u Novom Sadu...

Pored ovih umetničkih institucija na prostoru Vojvodine, treba pomenuti i prvi privatni muzej u Srbiji, Muzej "Macura" otvoren je 2008. godine u Novim Banovcima. Vlasnik je Vladimir Macura, kolekcionar, koji poseduje značajnu zbirku umetničkih dela iz perioda avangarde dvadesetih i tridesetih godina, kao i moderne umetnosti šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka nastale na tlu Jugoslavije.

Beleške kvariigre

Pisci i književni kritičari (njih dvadesetak) u otvorenom pismu ministru kulture kulturno predlažu da se za književnike obezbede stipendije ne bi li im se omogućio nesmetan umetnički rad. Shvataju vrlo potpisnici da ne iziskuje svaki književni rod, red i rad istovetno pregnuće te daju ljubazno skalu: za kraća dela stipendija samo tri meseca (ili bi najkraća stipendija pripala iskusnom trudbeniku pera kadrom da za jedno godišnje doba napiše roman?), za srednje dugačka književna ostvarenja država bi istaknutim članovima literarne sekcije

stima, ne može Srbija daveka istaknutim državicima i delegacijama poklanjati Belog anđela!”

Šta ćemo sa slikarima, zar ne bi i njih stipendije razgalile: “Poštovani g. ministre, stipendije koje kako vidimo rado dodeljujete umetnicima otkloniče smetnje i u likovnom stvaralaštvu, ali novac niukoliko nije dovoljan: mi stipendisti smo mahom neskućeni, država bi barem nama potpisanima uz scholarship morala dodeliti stanove koji bi nam dok ne stanemo na zdravu nogu ujedno bili i atelje (nemamo dakako ni-

Ako se protivim što država nepravedno i bestidno preplaćuje minuli rad estradne, sportske i naučne elite (nacionalne penzije), kako da ćutim kad se od ministra kulture traži predujam za buduće literarne mačke u džaku?

davala šestomesečne stipendije (šta bi to bilo? odabrane pri-povetke, tja, ko zna, da šest meseci ne pišem kolumne i da ne sviram u kafani možda bih i opravdao novac koji bi mi ministarstvo punonadežno bilo dodelilo: napišem desetak priča što bolje uzmognem i eto “Antologije novije srpske pripovetke”), doklen bi za kapitalna ostvarenja stipendija pokrivala celu godinu.

Ministru koji kao muzičar možda i nije toliko upućen u stvari književne potpisnici unapred pomažu i izlaze takoreći u susret razvrstavajući stipendiste na polusemestralne, semestralne itd., ali su složni da bi nesmotria na dužinu stipendije ova morala biti šezdeset hiljada dinara mesečno, da li bi dobitnici odmah dvanaest hiljada odvajali za građane lišene spisateljskog, sportskog i estradnog dara ne znam, ali je šezdeset hiljada dinara svota koje umetnike takoreći redovno ometa svakog meseca, ko zna koliko godina!

I reklo bi se da nam je književnost ometena u razvoju, ali je sad ustanovljeno odakle smetnje potiču, i pisci pišu dirigentu, kak hudozniki hudozniku: dajte mi deset hiljada dinara odmah, haiku ću završiti do utorka!

Ministar se zacemento neće povesti za onim što govori pristaiša uravnilovke: već time što se prihvatio portfelja pokazao je popečitelj da na kulturu i sam gleda kao na sferu uzvišenu, koja ne sme biti prepuštena ćudima tržišta, hirovima svetine i iskonskoj neprosvećenosti tajkuna koji se danas još i plaše da budu mecene, jer na njihovo kontroverzno bogatstvo popreko pogleduju i pučina, i UPBOK, i PPV.

Ministra kulture obasue sličnim zahtevima i svi ostali umetnici: “Mi dolepotpisani modni kreatori želimo stipendije kao i književnici, plus da nam država obezbedi sirovine, jer nama nisu dovoljni laptop i naočare! Tek ako mi budemo nesmetano kreirali naši će građani biti neko i nešto u porodici evropskih naroda: u Evropu da, ali sa svojim modnim identitetom! Predlažemo i mi, po uzoru na pisce koji su vas saletali da platite prevode njihovih knjiga na strane jezike, da država otkupljuje naše kreacije i da ih poklanja visokim stranim go-

šta protiv da stanove docnije dobiju i slikari slabiji od nas), na fasadama zdanja u kojima smo se skućili naslikaćemo murele sa vašim likom...”

Nakon elite ministru bi se mogli za pomoć obratiti umetnici koji baš usled nedovoljne talentovanosti ne mogu da sa-stave kraj s krajem: “Mi pevačice sa Ibarske magistrle za razliku od književnika radimo nesmetano, ali ne zarađujemo dovoljno. Pevamo za kamiondžije, ali i njima bi, verujete, trebalo ministarstvo saobraćaja da da stipendije, jer nemaju više dovoljno para da kite muziku. Nama bi uz gažu od gazde, uz bakšiš koji je spao na najniže grančice mirisne bagrema belog, lepo legle utešne stipendije od 20 hilj. mesečno, srdačno Vaše...”

Dobro, onda, stipendirajmo talente koji bi nesmetano da pišu, dajmo retroaktivno stipendije svima koji su pisali za vreme prethodnih, nekulturnih režima, obeštetimo sa šezdeset hiljada i stvaraoce koji usled smetnji nisu ništa ni napisali.

Niko ne prima precenjivanje okoline sa toliko prirodno-sti kao što to čine pisci: njih sada da pozoveš na tribinu “Pisac i rat”, “Pisac i zagađivanje vodotoka”, “Pisac u egzilu”, “Pisac i bitak”, “Pisac i ajmokac”, imate plaćen put, hotel, večeru, sto evra, retko ko bi se lecnuo: “Kakva vam je to tema? Koga je briga šta pisac misli o nečemu!”

Ko bi drugi u pismu ministru imao i “Problem bibliote-ka koje se opiru kupovanju knjiga”, tako nekako, ili možda baš tako.

Šta bih ja da sam ministar kulture? Imam budžet u koje su uprte oči kompletne poštene inteligencije, da, ministarstva ne bi ni bilo da država od kulture ne očekuje neko dobro (lično mislim da se i tu nada reklami, kao od sportista). Novac bih ustupio ministru zdravlja, pa socijalnog staranja, ako takvog imamo, dao bih da mi se izradi pečat sličan onome koji je na raznorazne zahteve i trebovanja udarao Polihav: “Znaiu ia vashi shtuki, Polihav” (Znam ja vaše marifetluke, Polihavej), i drugi, na srpskom: ODBIJENO!

“Đilas želi da izbor za mesto gradonačelnika predstavi kao bitku dva ovna na brvnu, od kojih je jedan on, a drugog nastoji da izazove u nekim suparničkim redovima.”

foto: FoNet

ZORANA MIHAJLOVIĆ,
potpredsednica SNS-a

(“Kurir”)

Miki

Đuričić,

nekada predstav-
ljan kao “pčelar
iz Kupinova”, po-
novno je pobegao,
ovoga puta sa
“Farme” i pono-
vo izazvao pažnju
medija. Šta ga je
nateralo da odu-
stane kaže: “Ne
osećam se više

kao pripadnik poznatih ljudi i ne pripadam tom svetu. Već sedam godina ne postoje realni argumenti za moj život u medijima. Ja sam i dalje kao poznat, vi dolazite kao nenormalni u Kupinovo i tražite intervju od mog čaleta, keve i komšija koji nemaju pojma gde sam. U svemu ovome sam samo zbog love. Postoje ljudi koji meni hoće da plate da im izigram budalu na tv. To sam ja i takvog me treba prihvatiti. Oni su znali koga uvode. Rekao sam im da se neće usrećiti sa mnom, kao ni Imoušn. Mogu da budem najbolji saradnik, ali kad pomislim da ne mogu više ili da to tako ne treba, onda samo presećem. Nikoga ne krivim, možda ću se sutra kajati, ali ne verujem.”

Da li mu je žao plate koju neće dobiti: “Nema veze, i ne moram da ga dobijem. Nisam ni zaslužio jer sam pobegao. Ne želim da budem deo estrade. Ne želim uopšte da budem poznat u Srbiji!”

Da li je odustao zbog poštenja ili: “Ne postoje poštenu ljudi. Svaki čovek zna šta je dobro, šta je loše, i ja se trudim da živim što poštenije. Svi rijalitijski su ozbiljan psihološki test. Ja sam treći put pao na tom testu.” (“Kurir”)

Milan Đuričić,

Mikijev stric, nije se iznenadio: “Iz vojske je pobegao, a neće iz ‘Farme’. Bilo mu je muka od svih ljigavih ljudi tamo.” (“Blic”)

Predrag Azdejković,

urednik Gej eho portala, jedan je od onih koji su Jeleni Karleuši dodeljivali epitet gej ikone, i hvalili njen aktivizam. Karleuša je u međuvremenu preterala i stekla ozbiljnog kritičara: “S pljuvanjem Seke Aleksić Jelena Karleuša je dotakla dno... Pala je u mojim očima i jako sam razočaran. Mislim da njen rečnik nije adekvatan za nekog ko hoće da se predstavi kao diva. Suviše se nisko spušta i valja po blatu.”

Dušan Maljković,

urednik gej magazina QT, od Karleušinog vernog obožavaoca, postao je žestoki kritičar i ukazao da ni u Srbiji nije baš sve dozvoljeno: “Nakon svih mojih pokušaja da odbranim Jelenu Karleušu od niza kulturfašističkih napada u prethodnim godinama, sada želim da kažem da je se, nakon izjava o Seki Aleksić, ‘zvanično odričem’, kao one koja je od subverzivnog elementa domaće političke/estradne scene, preispitujući sve – od homofobije do religioznih dogmi – sama postala ono što je nekoć kritikovala: ordinarna rasistička malograđanka.” (“Kurir”)

Nikolina Ristović,

tv novinarka i lepotica, demantuje da je pre nekoliko dana razgovarala sa novinarkom koja je objavila intervju sa njom: “Nakon što je objavljen intervju s mojom malenosti na jednom portalu, naslovljen ‘Nikolina Ristović ex Pišek – nama medeni mesec još traje’, i nakon što su svi portali iz regiona preneli taj poprilično imbecilan tekst, moram napomenuti – ceo intervju u potpunosti je izmišljen.”

Rekonstrukcija događaja i maštovite izjave: “Pomenuta novinarka zvala me je u subotu, 12. septembra, u dva navrata, oko podneva i 16h, da bi razgovarala sa mnom, našta sam je ja zamolila da se čujemo u 18 sati, budući da sam bila na putu. Poziv nije usledio, i ni u najluđim snovima nisam mogla pretpostaviti da ću iduće jutro ugledati intervju sa mnom koji se nikada nije dogodio. U njemu ja, nakon mesec dana bračnog staža ‘dajem savete’ ženama, koji bi se mogao sažeti u besmisleni celinu koja otprilike glasi: ‘Budite uvek uređene za svoje muževe, tako ćete ih odobrovoljiti pa nećete morati ništa da radite, i nemojte se bojati braka, on je super, samo napred’.”

Šta dokazuje da su navodi lažni: “Mislim da je apsolutno jasno zašto i kako mi je time nanesena ogromna šteta, i zašto cela dva dana odgovaram na pitanja ljudi s kojima radim i s kojima sam privatno povezana, koji ne prepoznaju mene u tim izjavama i koji, u najmanju ruku, misle da sam intervju davala pod uticajem psihofarmatika. Dakle, nisam razgovarala sa pomenutom novinarkom, nisam joj dala nikakvu izjavu što je i vrlo lako dokazivo, ni sekunde se ne bih upuštala u pametovanje tog tipa jer se ne smatram kompetentnom niti adekvatnim autoritetom za to područje.” (“Kurir”)

Marjan Rističević,

predsednik Narodne seljačke stranke i narodni poslanik, "ugostio je u najvišem zakonodavnom telu", Narodnoj skupštini Republike Srbije, svog kolegu sa sveprisutne "Farme", Baneta Jankovića, kako novine pišu, "svojevrсноj drugarskoj trač partiji": "Jeste, bio sam na ručku s Banetom, a Kaća nije bila. Ne zato što ne volim žene, već bi to bio predmet raznih spekulacija da se s njima družim, a to mi ne treba. S mojim drugarom sam se video jer sam čuo da je bio bolestan, pa da vidim da li je dobro. I da znate da je oslabio, a najgore je što lekari još ne znaju uzrok svemu."

Bane Janković,

tv voditelj, verovatno doskoro nije ni pomišljao na posetu Skupštini, bio je zadovoljan prijemom: "Od svih 'farmera' jedino se družim s Marjanom. Sastali smo se u restoranu Skupštine, gde smo ručali i pričali. Ništa specijalno, to je bilo prijateljsko časkanje." ("Alo")

foto: Đorđe Tomić

Slavko Beleslin,

urednik i jedan od voditelja, govori o novoj emisiji na tv B92 "Bulevar", koja će u Srbiju, kako kaže, doneti novi žanr – "infotejment", i otkriva da je na ideju za emisiju koja po ponuđenom sadržaju ne liči na one koje smo do sada gledali na toj televiziji "došao menadžment te kuće u saradnji s novinarima". Na pitanje da li je teško svakoga dana naći toliko, prema njihovim kriterijumima, zanimljivih događaja koje će komentarisati, kaže: "Sva sreća pa živimo u Srbiji, gde mnogo čega nema, ali su teme na svakom koraku."

Da li se i ranije interesovao za džet-set, kao sada: "Nisam pratio preterano. Naš izgleda tako da ne zasluđu naziv džet-set. A, mi smo tu da im to i kažemo."

Ima li sličnosti između političara i estrade: "Svi se obraćaju najširoj javnosti."

Ko je od njih otvoreniji za saradnju, a ko više manipuliše medijima:

"Niko ne manipuliše medijima, ali svi pokušavaju da manipulišu gledaocima!"

Šta te dve grupe, politika i estrada, mogu da nauče jedne od drugih? "Bilo bi najbolje da nemaju zajedničkih osobina, ali to nije slučaj." ("Večernje novosti")

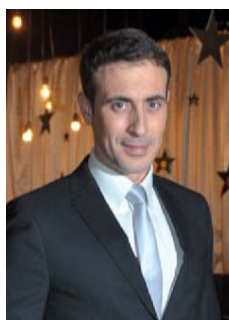

foto: M. Milenković

Zoran Babić,

predsednik poslaničke grupe SNS-a, jedan je od poslanika kojima je "prišiven" nadimak. Njega zovu Krofna, a zamenika Veroljuba Arsića – Bućkalo. Na pitanje šta misli o ovakvom opisu, pomirljivo kaže: "Nisam dosad čuo taj nadimak. Pretpostavljam da sam ga dobio zbog viška kilograma. Međutim, to motivise da redukujem ishranu i nastavim sa dijetom kako bih se oslobodio tog viška." ("Alo")

foto: Vesna Anđić

Dragana Mirković,

pevačica narodne muzike, angažovana u aktuelnom muzičkom programu kao članica žirija, žali se da je na početku imala problem: "Nisam znala pravila, tako da sam najpre svima dala maksimalnih 12 poena, misleći da je to dozvoljeno. Ali kada mi je prišao Petar Strugar i uzeo listu sa mojim glasovima, počeo je da se smeje. Rekao mi je da sam 'prava carica', a zatim su mi objasnili da ne može tako da se glasa i da se poeni deluju po 'evrovizijskom' sistemu. Bilo mi je teško što nekom moram da dam dva, a nekom 12 poena. Stvarno sam se osećala loše zbog toga, a takmičari su me tešili, govoreći da je ovo samo šou."

Bila je na mukama kada je trebalo da oceni Gocu Tržan, koja je pevala njenu pesmu "Umirem majko": "Bila sam u mat poziciji. Samo zato što je pevala moju pesmu, nisam mogla da joj dam maksimalan broj poena. Goca je bila preslatka i potpuno me je oduševila imitacijom i kompletnim stajlingom koji je skinula iz jednog mog šou-programa. Uživala sam, zaista!" ("Večernje novosti")

Prljavi Hari sa

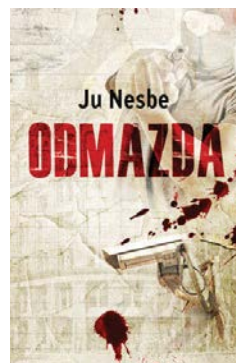
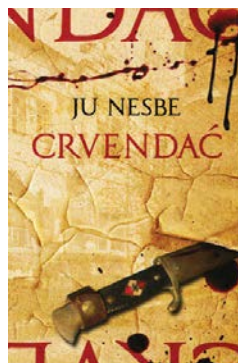
Ključ uspeha celog serijala Jua Nesbea o inspektoru Hariju Huleu krije se u ličnosti glavnog junaka. Po mnogo čemu Hari je klasični romantičarski (anti)junak, autodestruktivac sa sopstvenim osebnim sistemom vrednosti. Već od prvog romana, čim ga upoznamo, on je alkoholičar što je namerio da prestane da pije. Što se pušenja tiče, Hari puši ko Turčin, što se kaže, samo što od pušenja i ne planira da odustane

Famozni zakon koji je patentirao Zoran Živković, a prema kome "Leteći tanjiri ne sleću u Lajkovac", zgodno je i validno objašnjenje za ponešto pokroviteljski te pomalo ponižavajući tretman naučne fantastike u domaćoj književnosti. S jedne strane, čuvari svetinje "ozbiljne književnosti" lokalne SF praktičare smatraju marginalcima i čudacima, dok se pak sami ti lokalni SF praktičari najčešće ne usuđuju da radnje i zaplete svojih proza povežu sa ovdašnjim geografskim širinima i dužinama. Čini se da bi neka varijanta ovog zakona mogla biti na snazi i kad je riječ o kriminalističkom romanu. Mogli bismo, recimo, kazati "U Knjaževcu nema inspektora". Lako ćemo za Knjaževac, reći će neko, ali zar inspektora nema u Beogradu? Ako bismo sudili po književnosti, gotovo bismo mogli reći da nema. I nije tu riječ samo u Beogradu, sličan manjak kriminalističke proze generalno je karakterističan za jugoslovenske prostore. Izuzeci su rijetki. Na pamet najprije padaju Pavao Pavličić i Goran Tribuson koji neku vrstu krimića pišu još od prije rata. Kad je riječ o recentnijim romanima, vrijedi pomenuti *Tito je umro* Mirjane Novaković te *Paranoju u Podgorici* Balše Brkovića. Ipak, sa izuzetkom Tribusona (odnosno njegove serije romana o inspektoru Baniću), ovdje se zapravo radi o romanima o *jednokratnim* slučajnim detektivima. Ne može se reći da je na Balkanu manje zločina negoli u Americi, Skandinaviji ili Francuskoj, a opet kod nas je percepcija

foto: Niklas R. Lello

dalekog severa

krimića uvijek pomalo egzotična. Zamišliv nam je inspektor Hari, ali baš i ne inspektor Haris ili Zaharije; realan nam je inspektor Megre, ali inspektor Magrić nekako i ne.

SIDNEJ, BANGKOK, OSLO

Ovakva (pretpostavljena) očekivanja publike utiču, naravno, i na pisce. Usprkos jakoj tradiciji krimića i u norveškoj literaturi i u skandinavskim književnostima generalno, čini se da je i Nesbeu nekoć bilo potrebno egzotizovanje mjesta radnje da bi se žanrovski razmahao. Prvi roman iz serije o Hariju Huleu (*Šišmiš*, originalno objavljen 1997. godine), naime, u cijelosti se dešava u Australiji. Nakon ubistva norveške državljanke u Sidneju, inspektor iz Osla dolazi u Australiju da pomogne svojim ondašnjim kolegama. Po svoj prilici, Nesbe onomad nije planirao da od Hulea pravi serijskog junaka. Piscu je u to vrijeme bilo trideset sedam godina. Iza sebe je imao završen ekonomski fakultet, prekinutu donekle perspektivnu fudbalsku karijeru (igrao je za Molde, klub dobro znan ovdašnjim čitaocima kladioničkih listi) prekinutu zbog povrede ligamenata, te nešto novinarskog i brokerskog radnog staža. Ipak, knjiga je u Norveškoj i ostatku Skandinavije doživjela priličan uspjeh, zaradivši i neke nagrade, pa je Nesbe već iduće godine objavio *Žohare*. Lavovski dio radnje *Žohara* zbiva se u Bangkoku. Tamo je ubijen norveški ambasador pa Ministarstvo inostranih poslova u saradnji s policijom na Tajland šalje detektiva koji se

proslavio rješivši težak slučaj u Australiji – Harija Hulea. Tek s trećim romanom, tek s *Crvendaćem* (iz 2000. godine), Hari Hule počinje da se bavi zločinima sa ulica Osla. U svih idućih sedam knjiga o Huleu (dosad ih je Nesbe napisao ukupno deset) glavno mjesto radnje su Oslo i Norveška, mada su pojedina poglavlja smještena u Austriju, Hrvatsku, Hongkong, Kongo ili Južnoafričku Republiku. Interesantno je da veliki Nesbeov uspjeh izvan skandinavske regije i nije bio pretjerano brz. Na engleski je najprije preveden peti roman iz serije, *Solomonovo slovo* iz 2005. godine. Već godinu dana kasnije preveden je *Crvendać*, da bi u narednim godinama bili prevedeni svi romani. Dva zasad posljednja, *Fantom* i *Policija*, na engleskom su se pojavili skoro istovremeno kada i na norveškom (2012. i 2013. godine); takođe, tek u prošloj i ovoj godini na engleski su prevedeni *Šišmiš* i *Žohari*. Pomenuta prva dva romana iz serije u Srbiji još nisu prevedena, ali jesu u Hrvatskoj (izdavač je Profil). Laguna, pak, srpski izdavač Nesbeovih romana, dosad je objavila treći, četvrti, peti i šesti naslov iz serije: *Crvendać*, *Odmazda*, *Solomonovo slovo* i *Spasitelj*. Nije nužno čitati romane po redu nastanka i objavljivanja, mada ponegdje jeste poželjno. Tako, recimo, *Crvendać*, *Odmazda* i *Solomonovo slovo* makar bili posve zasebni romani, gdje se u svakom primarno riješava različit slučaj, ipak istovremeno čine i trilogiju povezanu s nekoliko motiva. Generalno, ući u Huleov svijet preko *Crvendaća* nije loša opcija. U ovom romanu, čitalac

upoznaje nekoliko likova koji će biti važni u budućim nastavcima sage. Ponajprije je tu Rakel, žena Harijevog života, kako se to kaže. Takođe, *Crvendać* je vjerovatno najambiciozniji (što ne znači i najbolji) Nesbeov roman u kojem se savremeni kriminalistički zaplet kombinuje sa radnjom što se zbiva za vrijeme Drugog svjetskog rata.

DUVAN I ALKOHOL

Da se razumijemo, Nesbe je dobar pisac i odlično zna zaplesti svoje krimiće. U *Odmazdi*, recimo, varira motiv serijskog pljačkanja banki, a činjenicu da je *mastermind* cijelog projekta romskog porijekla koristi za zanimljive eksurse o istoriji Cigana. *Solomonovo slovo* je u dobroj mjeri razrada Borhesove priče *Smrt i kompas*, a da Borhes u cijelom obimnom romanu nije spomenut nijedanput. S druge pak (ili treće) strane, kroz cijelu trilogiju (*Crvendać* – *Odmazda* – *Solomonovo slovo*) provlači se motiv izdaje i korupcije među policijom, među čuvarima zakona. Ipak, usprkos svemu tome, ključ uspjeha (i vrijednosti) cijelog serijala krije se u ličnosti Harija Hulea. Po mnogo čemu Hari je klasični romantičarski (anti)junak, autodestruktivac sa sopstvenim osebnim sistemom vrijednosti. Već u *Šišmišu*, čim ga upoznamo, on je okorjeli alkoholičar što je ozbiljno namjerio da prestane da pije. Valjda u svakom od ovih deset romana postoje poglavlja u kojima se Hari trudi da ne pije, ali takođe, u svakom ili skoro svakom, postoje poglavlja u kojima poklekne. Što se pušenja tiče, Hari puši

ko Turčin, što se kaže, samo što od pušenja i ne planira da odustane. Hari pije Džim Bim, a puši Kamel. Harijevi poroci su tako kul, na način starinski, da bi ove dvije korporacije Nesbeu trebale dobro da plate za savršenu reklamu, nehotičnu i ubjedljivu. Mada je u životu, zaista, reklo bi se, volio samo dvije žene (Rakel i svoju veliku mladalačku ljubav koja ga je ostavila zbog nekog muzičara) i mada nije klasičan ženskar, u gotovo svakom nastavku serijala pratimo i novu Harijevu manje ili više realizovanu (polu)romansu. Ima u Hariju nečeg od Džeka Bauera iz televizijske serije 24, samo što je Hari manje superjunak i lišen je potpuno onog iritantnog propagandnog patriotizma bez kakvog je u Americi valjda nezamislivo napraviti pozitivan lik policajca, državnog službenika zaduženog za sprovođenje zakona i pravde. Harijevo osjećanje pravde mnogo je bliže onom kakvo imaju starinski *noir* detektivi. Jedan od najkonstantnijih lajtmotiva cijelog serijala zapravo su njegovi sukobi s policijskom hijerarhijom. Uostalom, u najrecentnijim nastavcima sage, Hari više službeno i nije policijski inspektor. Kao čovjek, Hari je prvenstveno lojalan porodici (majku je rano izgubio, ima oca i blago autističnu sestru), dvojici prijatelja iz mladosti, nekolicini kolega i kolegica, nekim dragim ljudima i ženama te nadasve Rakel i njenom sinu (Harijevom, praktično, posinku) Olegu, čije odrastanje, često i traumatično, pratimo od *Crvendača* nadalje. Važno je takođe da Nesbe ne šteti pozitivne i simpatične likove, Harijeve bližnje, likove s kojima se i čitaoci identifikuju. Mnogi od važnih likova umiru, većina njih nasilno, a i oni koji ostanu živi kroz svašta prođu. Ni sam Hari neće ostati lišen svog dijela ranjavanja i sakaćenja.

POREĐENJA

Teško je poreći da je golemi Nesbeov uspjeh, prvenstveno na engleskom govornom području, u dobroj mjeri i posljedica ogromne popularnosti Stiga Lašona i njegove trilogije *Milenijum*. Engleski i američki izdavači dugo vremena su na Nesbeove knjige lijepili reklame i naljepnice tipa "novi Lašon". S komercijalne tačke gledišta, takva je propaganda razumljiva. U nekoliko intervjuva Nesbe priznaje da ga takva poređenja nerviraju, što

foto: Arvid Stridh

je takođe potpuno logično. Osim osnovnog trilerkog okvira i skandinavskog mjesta radnje, nema pretjerane veze između Lašona i Nesbea, kao što nema pretjerane veze ni između Lašona i Heninga Mankela s kojim su ovog u početku porredili. (Interesantno, na pitanja o uzorima, odnosno intimno važnim piscima iz kriminalističkog kanona, Nesbe najčešće pominje Džima Tompsona.) Potencijalna opasnost ovakve reklame jest, međutim, to da će poneko da pomisli kako je riječ o epigonu nedostojnom ikakve posebne pažnje. Iskren da budem, i ja sam dugo mislio da je cijela frka oko Nesbea čisto reklamna. Ipak, kao fan krimića kao žanra, a i onog skandinavskog kao podžanra, čitalac ne samo Lašona i Mankela nego i, recimo, Kertsin Ekman i Karin Fosum, mislio sam: pročitacu jednog Nesbea, bilo kojeg, tek da vidim u čemu je fol. Izbor *Spasitelja* (hronološki šestog po redu) bio je potpuno slučajna, prvi mi je, što se kaže, pao pod ruku. Nisam ga pročitao "iz cuga", nego iz dvije-tri sesije, ali sam odmah znao da neću stati na jednoj Nesbeovoj knjizi. Zatim sam, ponovo slučajno, bez utvrđivanja hronologije, došao do *Žohara*, a nakon ovog romana, znao sam da ću da čitam cijelog Harija Hulea. Naredni je bio *Šišmiš*, pa sve lijepo

po redu, šta je bilo dostupno u beogradskim i zagrebačkim izdanjima, a šta nije – na engleskom. Prije sedam dana, završio sam *Policiju*, deseti roman iz serije i još me malo drži nervoza što ih (trenutno) nema više. Poređenja su zbilja nezahvalna, ali Nesbe je vjerovatno bolji pisac od Lašona. U trilogiji *Milenijum*, barem iz perspektive ovog čitaoca, prvi roman, *Muškarci koji mrze žene*, ubjedljivo je najbolji, druga dva su već dosta slabija. Nemoguće je znati kako bi Lašon nastavio svoju sagu, ali za Nesbea je karakteristično da su mu noviji romani u mnogo čemu kompleksniji i bolji od ranih. Sedmi po redu, recimo, *Snješko Bijelić* po mnogima je i najbolji. (Nesbe dugo nije želio nikom prodati prava na bilo koji od romana iz serije o Hariju Huleu, ali je napokon popustio kad je prava za filmsku adaptaciju ovog romana zatražio Martin Skorseze.) Isto tako, Lašonovi romani su mnogo pamfletski od Nesbeovih. Obojica su majstori doziranja napetosti, ali kod Nesbea postoji veći broj kompleksnijih likova. Nesbe je i bolji stilista, s ponekim proplamsajem lirike dostojnim podvlačenja. Naposljetku, čini se da nas svako razmatranje krimi žanra vraća ka Šerloku Holmsu i Arturu Konanu Dojlu. Nesbeu je, čini se, dosadilo da ga vide samo kao pisca romana o Hariju Huleu. Već je objavio da će u iduće dvije godine objaviti dva romana pod pseudonimom Tom Johansen. Počeo je takođe da ispisuje seriju dječijih knjiga o doktoru Proktoru. Napisao je i triler *Lovci na glave*, u kojem nema Harija Hulea, koji je preveden kod nas i po kojem je snimljen uspješan film. Iz ovdašnje perspektive vrijedi napomenuti da je još 1999. godine, kad nije bio ni približno ovoliko globalno poznat, u saradnji sa Espenom Sobjeom, napisao dokumentarno-putopisnu knjigu o NATO bombardovanju SR Jugoslavije i norveškoj ulozi u tome. Takođe, Nesbe ima i svoj bend, i to prilično uspješan. Kad je Dojlu dosadio Holms, poznato je, morao je da ga ubije, ali je nakon nekog vremena morao i da ga oživi. S masom čitalaca širom svijeta koja ne želi da saga o Hariju Huleu završi sa okruglom desetkom, razložno je očekivati da ovaj, usprkos svemu, još nije ispio posljednji viski i ispušio zadnju cigaretu.

MUHAREM BAZDULJ

Srećnik

Iako su u programu ovogodišnjeg Beogradskog džez festivala isturenija imena savremene američke pevačice i mlađeg pijaniste, glavni događaj za upućene bez sumnje trebalo bi da bude jedan: na festival dolazi i osamdesetšestogodišnji alt-saksofonista Li Konic

Historija važnih koncerata kod nas nerazdvojiva je od mitologizacije, od pričanja priča o događaju, od posebnog žanra koji su povlašteni prisutni stvarali odmah ili, najčešće, s distancom, godinama kasnije. Dodajući ponešto, i sjećajući se, bojeći vlastitim farbam, dok sve ne postane dio većeg nasljedstva, koje pripada svima, onako kako već mitovi nastaju. E, zato da se onda kaže na vrijeme – beogradska publika (i, sretnim slučajem, zagrebačka dan prije) imat će za nekoliko dana priliku da vidi koncert muzičara o kojem će u budućem vremenu, ako dotad išta ostane tojest, moći razvijati takve priče.

Iako su u programu festivala isturenija imena suvremene američke pjevačice i mlađeg pijanista, glavni događaj za upućene bez mrve sumnje trebao bi biti jedan: na festival dolazi i osamdesetšestogodišnji alto-saksofonist Li Konic (Lee Konitz). Da stavimo u kontekst na tren: to je kao kad bi sad u posjetu došao neki iz generacije književnih modernista, iz Džojsove i Eliotove družine, ili, recimo, Polokove i Rotkove u slikarstvu – mada je i ovo samo približno i nedovoljno tačno. Konic je, uz Sonija Rolinsa, Klarka Terija i šačicu drugih, među posljednjim važnim živim predstavnicima (a posljednji bijeli, čini se) najinovativnije – ističemo bez pretjerivanja i odgovorno – i uopće najuzbudljivije ere džeza, one četrdesetih i pedesetih godina prošlog stoljeća u Americi, vremena kad su nastali *be bop*, *cool* i najrazličitija avangardna kretanja.

Ta generacija, nekako sukladno teretu i izazovima vlastitih umjetničkih domaćaja i, jednako, socijalno-historijskim i ličnim zadatostima, obilježena je međutim:

umirala je uglavnom prije vremena, pogotovo onaj glavni, crni dio muzičarske zajednice. Neki su otišli vrlo mladi, a mnogi jedva se dovukavši do srednje i rane starije dobi, pa to da je Li Konic ne samo živ nego i aktivan, da svira koncerte i turneje – s mnogo mlađim pijanistom i saksofonistom Denom Tepferom s kojim i dolazi ovdje – činjenica je zbunjujuća, kao nespojiva s ovim vremenom, gotovo anakrona.

Osim što mu je sviranje sve osim anakronog. Možda je u tome, u stilu kao integralnom dijelu i izrazu ličnosti, i ključ. Konic je čovjek i muzičar koji je unutarnjom snagom, smirenošću, uspio da se odupre opasnostima i strašnim klopama generacije i jedan je od onih rijetkih koji tiho i determinirano – ne može se reći drugačije – idu svojim putem, onako kako američki muzičari često idu vođeni duboko usađenim konceptom sudbine i preodređenosti. A vjerovatno je imao i sreće, što nije zanemarljiva stvar. Za razliku od njegovih najboljih učenika, na primjer: nesretnog koliko talentiranog Arta Pepera odnijela je neshvatljiva glad za opijatima i ugasio se iscrpljen u pedeset i nekoj, a Pola Dezmonda, džentlemana i intelektualca, pojeo je rak.

Tu treba zastati i uputiti ipak drugdje: ovako istaknuta činjenica o dugovječnosti i fascinacija time da je među nama sudionik vremena koje trajno fascinira, možda zapravo vodi na krivi put. Konic je najprije jedan od najsamosvojnijih saksofonista u džezu. To se "mjeri" uvijek istom rečenicom po biografijama, prije nego se krene u dublje slušanje. Kad je Čarli Parker uza svoje i danas teško uprative harmonske i stilske inovacije kao posljedicu donio paradoksalnu "suprotnost" – armiju epigona

gdje su doslovno svi altisti a, šire, i ostali instrumentalisti htjeli zvučati kao on, kao legendarni *Bird* – Li Konic uspio se neka-ko izmaknuti tome utjecaju. Ostao je na svome paralelnom stilu i, makar taktički i svjesno, odbijao utjecaj – namjerno negirati nešto što se teško zaobilazi, čak i kad je najbolje, također je dio sviračke inteligencije. Nije jedino do namjere bilo – senzibilitet je drugačiji, a maničnost, perverzna brzina kojom je Parker svirao nije išla uz Konicovu smirenost i organiziranost tona. Njegov vjerovatno najznačajniji moment van vlastitih grupa zato je sudjelovanje u Majlsovom nonetu kod stvaranja *Birth of the Cool* albuma, reakcije na bebop i momenta gdje je džez "usporio", doslovno i preneseno, i otišao u smjeru komunikativnijem, elegantnijem i bliže modernoj klasičnoj muzici.

Sve je preživio Li Konic, i evo šezdeset (!) godina kasnije, taj duhoviti i opuštenu čovjek, komunikator suhog humora, još kreira čaroliju na sceni. Kao u momentu kad publici zada intonaciju – samo jednu, kontinuiranu notu (D), koja zbog različitih visina glasova dvoranu pretvori u veliki ljudski akord na kojem onda Konic u duetu s Tepferom svira (kontra)melo-dije i improvizaciju.

U njegovoj svirci nema nostalgije i iz toga ide utisak koji najviše zapanjuje: svirač još uvijek djeluje kao da nije ni blizu kraja, kao da može još dugo ovako. Možda i može. Ne bi ni čudilo: Li Konic je sretan čovjek, naime, a budući "mitolozi" moći će tako ugraditi u svoje buduće priče i jednu koja napokon u sebi ima *dobru kob*, sreću dakle, taj najrjeđi sastojak životopisa džezera.

ĐORDE MATIĆ

Oni su probudili vučicu

“Jezik muzike se uvek širi, uvek samog sebe preformuliše. Ali u njemu postoje skriveni prastari kodovi. U slučaju naše muzike, oni dolaze iz bluza”

Kasandra Vilson izuzetna je muzička ličnost, osobena pevačica na džez sceni i dobitnica dva Gremija. Pripadajući džezu, ona pripada barem pomalo svim muzikama sa kojima se džez može dovesti u vezu. Ili, koje su povezane jedna sa drugom u mulju Delte Misisipija, jer budući da dolazi iz grada Džeksone u ovoj američkoj državi, Vilsonova je mogla da sve to oseti još u kolevci. Bluz, folk, kantri, R&B pop, njeno su generacijsko, nacionalno i rasno prirodno stanište. Harijet Tabmen, pak, bila je prva američka crnačka aktivistkinja, poznata po nadimku “Crni Mojsije”. Ali, Harriet Tubman (Brendon Ros gitarista, Melvin Gibs basista i Džej Ti Luis bubnjar) jeste i opasni trio koji na aktuelnoj turneji pravi društvo Kasandri Vilson, uprežući sve svoje rokerske, soul, fank, fri džez i ine ambicije sa njenim nadnaravnim glasovnim moćima. Divno društvo, koje se ne odvaja ni na sceni niti tokom našeg razgovora sa glavnom zvezdom. Radujemo se susretu sa njima uživo na otvaranju 29. beogradskog džez festivala, u četvrtak, 24. oktobra, u Sava centru.

“VREME”: **Kako ste počeli sa ovim projektom, kakva je interna priča iza svega, i kako ste upoznali Kasandru?**

MELVIN GIBS: Svirali smo prošle godine sa Last Poets i sa Dejvidom Marejem i tokom nekih naših razgovora o tome ko ima kakve buduće planove, oni su predložili celu stvar, konkretno Kasandru Vilson kao najbolju saradnicu za naš novi poduhvat. I jedni i drugi su mislili da je upravo ona ta umetnica koja je dovoljno otvorenog duha za ovakvu zajedničku avanturu. Mi smo već veoma dobro poznavali i cenili njen rad, i preko prijatelja smo došli do Kasandre, pa smo joj predložili saradnju, što je i počela ovim kompozicijama koje sada prvi put predstavljamo na evropskoj turneji.

BRENDON ROS: Odnosno, da pojasnim još malo – mi smo već istraživali Misisipi

Deltu i celokupno kulturno nasleđe čitavog tog regiona, sami za sebe. Kasandra je iz Džeksone u državi Misisipi. Dakle, mi smo se već bavili istraživanjem muzike države Misisipi, posebno porekla i nasleđa bluza, naravno, a budući da je Kasandra upravo odatle, izgledalo je kao logičan izbor da baš nju pitamo o kontekstu u kome je ta muzika nastajala. Pozvali smo je na saradnju, jer je ona mogla da doda svoj autentičan “input”, čiji su koreni iz regiona u kome je rođena savremena afroamerička muzika. I došli smo do sjajnog rezultata. Morate znati da je Harriet Tubman – trio čija je muzika električna. Mi smo više rokeri. Kad to kažem, svestan sam činjenice da je DNK svake takve muzike zapravo sačinjen od bluza. Mi ne možemo da pobegnemo od toga.

U tom smislu, gledajući koncerte Kasandre Vilson, shvatili smo da muzika koju ona izvodi ima isto utemeljenje, da volimo i poštujemo iste stvari. Bilo nam je jasno da će saradnja među nama biti ugodna, kako za nju tako i za nas. Čim smo počeli, u toku procesa saradnje, desilo se da je Kasandra napisala nekoliko pesama i donela ih, da je bend napisao nekoliko pesama i doneo ih, te da smo potom zajedno odabrali nekoliko standarda koji odgovaraju našoj poruci.

Konačno, kad smo uzeli da vežbamo, zajedno smo oblikovali sve to pomenuto, svako je dodavao ponešto svoje i tako je nastala ova muzika. To je zapravo metod rada rok benda – svako donosi svoju muziku na sto, pa je zajedno dovršimo. Bio je to proces u kome smo obilato nagrađeni.

KASANDRA VILSON: Brendon Ros je to dobro opisao, stvarno. Pre nego što sam ušla u sve to, a posle njihovog poziva, slušala sam ponovo muziku iz tog perioda, ranu afroameričku muziku xx veka i shvatila da ima mnogo toga sličnog između te muzike i načina na koji želim danas da radim, posebno sa ovim momcima. Brendon me je, uz to, ohrabrivao da sviram gitaru, mada sam to vrlo retko radila do sad. Na neki način – oni su probudili vučicu u meni, ha-ha.

Kakva je poruka vaše zajedničke muzike?

KASANDRA VILSON: Za mene muzika uvek donosi slobodu. Mogućnost da izaberete razne strane svoje ličnosti. Da otkrijete nešto novo u vezi sa sobom. I to je ono što nedostaje danas u muzičkom izražavanju, ono zbog čega nam se čini da nema ničeg novog u muzici – nema otkrivanja sebe.

Šta vas je navelo da tražite inspiraciju baš u muzici Misisipija?

u meni

KASANDRA VILSON: Jezik muzike se uvek širi, uvek samog sebe preformuliše. Ali u njemu postoje skriveni prastari kodovi. U slučaju naše muzike, oni dolaze iz bluz-a. Možete li da zamislite koliko je tek bluz važan prenosilac kodova koji sežu u neslućeno duboku prošlost? To je, dakle, muzika ljudi koji su neznano kad bili doslovce pohvatani negde u Africi, i potom preneseni u njima nepoznat svet. Oni su sačuvali svoje nasleđe pazeći ga kao neku tajnu kroz muziku, da bi njihovi praunuci stvorili bluz, tu modernu verziju tih prastarih kodova.

Znate, muzika se pomera ka budućnosti i nije neki komad iz muzeja. Ona je organska stvar koja se stalno razvija, i raste, ne može biti drugačije. Kad god se nađem na sceni sa Harriet Tubman bandom, osetim to veoma snažno – muzika koju mi sviramo je organska stvar, nešto što diše tu sa nama. Moram priznati da mene to uvek preplavi kad sam sa njima na bini, i da me životnost tih osećanja uvek ispunji kad sviramo našu muziku. Neki put ne znam čak ni da li uspevam da odgovorim momcima na te izlive emocija, ali nekako uspevam da ih sustignem...

Gde vidite ovaj projekat na globalnoj, a posebno džez muzičkoj sceni, šta je toliko novo u vezi sa njim?

MELVIN GIBS: Gledajte, skoro sva muzika se danas pravi nekako namenski. Ko god da je autor, ne možete se otići utisku da mora da se podvrgne nekoj kategorizaciji. A muzika se ne pravi tako – uopšte ne. Zato nama nije važno da li potpadamo pod kategoriju džez ili rok, i šta je to što sviramo.

Mislim da je pravi odgovor na vaše pitanje sledeći, i pokušaću da vam opišem iskustvo sa scene – na jednoj od prvih naših zajedničkih svirki, slušao sam šta Kasandra peva dok smo mi svirali, i odjednom me je pogodilo prosvetljujuće saznanje – da ona ne zvuči kao džez pevačica koja predvodi rok bend, što bi na papiru neko mogao da napiše za nas, a da nije čuo šta sviramo. Zapravo, u tom trenutku nisam znao šta to dolazi iz Kasandre i odakle! O tome se i radi: mi dolazimo sa jednog dela scene, a ona sa drugog, delimo istu tradiciju na udaljenim tačkama – ali smo stvorili zajedničku podlogu na kojoj Kasandra može da istražuje i da radi stvari koje nikad nije pomislila da može. To je naše najvažnije dostignuće.

KASANDRA VILSON: Iskreno, meni se čini da u nekim trenucima iz mene progovaraju stvari koje sam možda čula kad sam bila devojčica, ali ih se više ni sama ne sećam, bar ne tako jasno da bih mogla da ih interpretiram. Razne vokalne fraze, koje kao da dolaze odnekud van mene. U tome i jeste čar i vrednost ovog projekta – on priziva nešto što još nismo doživeli.

Kakve su reakcije evropske publike na vašoj premijernoj turneji koja je upravo u toku i koju završavate u Beogradu?

KASANDRA VILSON: Videli smo dosta oduševljenih lica na ovoj turneji. Ljudi vole kad ih ne potcenjuješ, nego im daješ i ono što nisu slutili da postoji i nisu znali da će doživeti. Za mene, to je ultimativni cilj pravog umetnika.

Osećate li da će ova saradnja imati nastavak, da će još nove muzike nastati iz vašeg iskustva na ovoj turneji?

KASANDRA VILSON: Da, program koji izvodimo jeste samo jedan deo onoga što imamo već spremno. A nove pesme stalno same od sebe dolaze dok radimo zajedno. Mogu već sada da kažem da za Beograd spremamo posebno iznenađenje, nešto što još nismo nikad i nigde do sad izveli. ¶

ZORICA KOJIĆ
DRAGAN AMBROZIĆ

Koncerti

Brisel iz grla

**VAYA CON DIOS,
Kombank arena,
12. X 2013, Beograd**

Po svetu su se mučili nabrajajući sve stilske i žanrovske odrednice koje idu uz Vaya Con Dios (dalje: VCD), uključujući i bar, lounge i slično, a nismo im javili da može i splav(arski). Vaistinu, mnogi ovde VCD doživljavaju kao ambijentalno-kafanski bend, još i više nego, na primer, Gipsy Kings, često i nesvesno kroz obrade uživo (cover bendovi). Ima i elitizma, koji svakom mešavinu (pastiš, melanž, kolaž...) s etno-sastojcima otpisuje u kič, ali obično ključnu razliku čini kvalitet interpretacije, ubedljivost. A toga nije nedostajalo otkad je Dani Klajn (Klein) 1986. s kontrabasistom i akustičnim gitaristom podela Gipsy-blues trio. Sa 17 je počela da nastupa, odrastajući uz plesni soul i ritam-i-bluz po klubovima rodnog Brisela, a s dvostruko više bila je spremna da odustane od karijere ako prvi singl VCD *Just A Friend Of Mine* (1987) ne uspe. Sreća se proširila toliko da smo i u prethodnoj Jugoslaviji licencno imali prva dva eklektična LP-izdanja VCD (*Vaya Con Dios* 1988, *Night Owls* 1990) koja su im postavila standarde – '3 hit-singla po albumu', Danino (ko)autorstvo, prvenstveno stihova, i (ko)produkciju. Premijerno gostovanje VCD u beogradskom Sava centru došlo je prirodno ko šlag na tortu, pre svetske slave.

Ubrzo potom, muški su se neslavno razili, a VCD (p)ostao one woman band i neometano nastavio uspon, s cenom da se Dani 1996. potpuno iscrpljena (do opadanja kose!) povuče i vrati tek 2004. godine, petim studijskim, slabije zapaženim albumom *Promise*. Od 2006. posećuje nas pravilnošću parnih godina (vidi "Vreme"

foto: FoNet

br. 829), zađe i van Beograda, a 2012. sačekala je da objavi autobiografiju, napuni 60 i krene na oproštajnu turneju, koja uz ex-yu obuhvata i Maroko, Liban, Ukrajinu, priBaltik, Poljsku, naše Eusede... Iako s vokali uglavnom na (odličnom) engleskom, VCD su uvek bili i alternativa anglosaksonskoj dominaciji, i optimalni mix svega nedostajućeg na industrijski pop-diktiranim top-listama, a povrhu toga i preteča unplugged-trenda. Elem, uz zavidnu nisku hitova ipak su izrasli u milionski-komercijalni albumsku grupu, kao što se

njihovom pevanju na drugim jezicima (romanske grupe) odazvala šira i šarenija publika, i kao što su iza tipičnog polnog ritma VCD postali pretežno baladeri čak i u halama.

U tom znalački uravnoteženom rasponu kreće se i aktuelni program. Za *One Silver Dollar* slede *Johnny* i *Heading For A Fall*, da bi nakon svega pola sata glavni mikrofon preuzela prateća Marian (Marianne Aya Omac, upečatljiva kantautorka). I posle njene kratke tačke bilo je još deljenja glasovnih deonica i Daninih predaha – od povratka 2004.

nastavlja uzdržano vokalne povlačenje, spretno ušuškano pratećim glasovima. Dva ženska i jedan muški radili su to i u beogradskoj Areni prošle subote, uz pouzdan mada ne preterano inventivan svirački sekstet (uklj. trubu i violinu). Vrhunac u baladi *What's A Woman?* kao da još dublje urezuje trag razlaza s prvobitnim kontrabasistom Dirkom Šufsom (Dirk Schoufs, kratko posle toga smrtno predloziran, ne doživевši 30), a *Just A Friend Of Mine* uvodi u sedeći blok 'starije Frajle'. Sledi *Puerto Rico*, zanimljiva ženska blues-varijacija *Pack Your Memories*, i ovde, gde tako često bolećivo pevaju o "prijateljicama noći", neprimećena lekcija *Don't Cry For Louie*, pa je Dani u staroj formi, glasom robustnim i seksi.

Smanjena dinamika dotle je ostavljala 'plivajuće', otvorene završetke numera s izlaznim

solima električne gitare, ali su sa *Lay Your Hands* i *Je l'aime, Je l'aime* (u prevodu, *Đelem đelem* – podsećanje na njene ovdašnje kontakte, Oliveru Vučo/Katarinu, pa i Galiju) efektno napunili 85 minuta. Ohrabrujuća posećenost (do 10.000 ljudi, ulaznice 1.700-4.200, dosta stajaćeg prostora u parteru) opravdana je, dovoljno sviniga i soula namirili su slado-kusce, a na svom su bili i oni što svaku sinkopu smatraju džezom, i oni što jedva čekaju 'aj'mosvišljap-šljap. Ovacije, bis, *I Don't Want To Know* i naravno – *Nah Neh Nah*...

Vaya Con Dios, zbogom; funkcionalno, doviđenja. Gđa Klajn ne krije godine i bore, nadajmo se da osim s kontraltom nema većih zdravstvenih problema. Podvukla je crtu pod turneje i VCD, ali željeni miran život ne isključuje šansone i ko zna šta još.

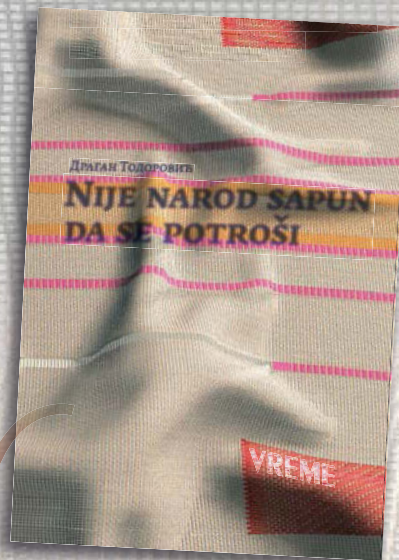
DRAGAN KREMER

KNJIGOM U REFORME NAVALI NARODE!

NOVO PREDSTAVLJANJE DRAGANA TODOROVIĆA

Svedoci smo da je u novinama sve manje ljudi koji su sposobni da pišu pametno i duhovito, prepoznatljivo i ubedljivo. Nikada ih nije bilo previše, ali stariji među nama pamte koliko su, recimo i davno beše, bili poštovani i čitani Dušan Savković ili Žika Živulović Serafim, na primer. Na njihovom tragu, ali znatnije i značajnije, ispisuje svoju crnohumornu hroniku Srbije Dragan Todorović Todor. Zbog njega mnogi od nas kupuju *Vreme* i žurno ga prelistavaju tragajući za novim Todorovim prilogom. Zbog njega i njegovog neponovljivog stila, mnogi od nas će voleti i ovu njegovu knjigu i često je uzimati u ruke.

VASA PAVKOVIĆ

Cena: 700 RSD ili 17 USD

Uplatni račun za RSD: 160-302538-91

Nakon uplate knjiga se preuzima u Redakciji ili šalje poštom. Detalje možete saznati telefonom na broj 011/3234-774 ili na našem sajtu

www.vreme.com/prodaja

Lagunine knjige

VREME
i Laguna
preporučuju

Nova izdanja

U susret Sajmu knjiga!

Od prošlog Sajma knjiga u Beogradu do danas „Laguna“ je objavila 220 knjiga u širokom žanrovskom i poetičkom rasponu, od aktuelnih svetskih hitova i izdanja namenjenih najširoj čitalačkoj publici do kapitalnih dela nacionalne i svetske književnosti. Na predstojećem Sajmu knjiga predstaviće se novim izdanjima. Ovo su neka od njih

Ove godine navršava se petnaest godina postojanja izdavačke kuće „Laguna“. Za sve te godine objavila je više od 2300 naslova, a samo u prethodnoj izdavačkoj sezoni „Laguna“ je objavila 220 knjiga u širokom žanrovskom i poetičkom registru, od aktuelnih svetskih hitova i izdanja namenjenih najširoj čitalačkoj publici do kapitalnih dela nacionalne i svetske književnosti. Ovakva produkcija, uz činjenicu da „Laguna“ Klub čitalaca sada broji oko 250 000 registrovanih članova, ustoličila je ovu kuću na mesto vodećeg srpskog izdavača. Kada je reč o novim „Laguninim“ izdanjima koja će biti predstavljena na predstojećem Sajmu knjiga u Beogradu (20-27. oktobar), skrećemo vam pažnju na sledeće naslove.

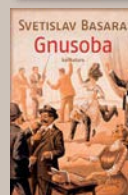
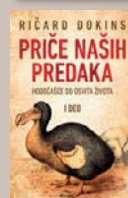

U okviru izabranih dela Žozea Saramaga, koja „Laguna“ ekskluzivno objavljuje, do sada je od šesnaest planiranih izašlo sedam naslova, a poslednji u nizu je čuveni roman *Godina smrti Rikarda Reiša*. Na Sajmu knjiga „Laguna“ će ugostiti Pilar del Rio, udovicu Žozea Saramaga i najboljeg poznavaoца njegovog dela. Iz štampe je upravo izašla i jedanaesta knjiga iz kolekcije odabranih dela Marija Vargasa Ljose, roman peruanskog nobelovca pod naslovom *Diskretni heroji*. Od aktuelnih knjiga s preporukom Nobelovog komiteta tu su još i novi roman američke spisateljice Toni Morison *Voljena*, kao i roman *Žabe* prošlogodišnjeg dobitnika najprestižnije svetske književne nagrade, kineskog pisca Moa Jena.

Od kapitalnih dela svetske književnosti iz „Lagunine“ produkcije izdajamo još remek-delo izraelskog pisca Amosa Oza *Priča o ljubavi i tami*, zatim distopijski roman Margaret Atvud *Godina Potopa*, kao i roman malezijskog pisca Tana Tvan Enga *Vrt večernjih magli*, ovenčan prestižnom Azijskom Man književnom nagradom.

Na spisku „Laguninih“ aktuelnih hit-izdanja nalaze se, pored ostalih, novi roman Haleda Hoseinija *A planine odjeknuše*, *Rukopis otkriven u Akri* Paola Koelja i svetski bestseller Džiljen Flin, triler *Iščezla*. Od novih naslova izdajamo knjigu Kriisa Grinalga *Zavesti Ingrid Bergman* o ljubavi Ingrid Bergman i fotografa Roberta Kape u Parizu 1945, kao i prerađeno i prošireno izdanje romana Nila Gejmena *Nikadođija*. Tu je i ljubavni roman Imodžen Robertson *Stakleni grad*, s pričom smeštenom u Pariz s početka XX veka, novi roman Ildefonsa Falkonesa *Bosonoga kraljica*, kao i roman Šapat senki čiji će autor Jan-Filip Zendker takođe biti „Lagunin“ gost na predstojećem Sajmu knjiga. Od nefikcijskih knjiga iz recentne „Lagunine“ produkcije izdajamo knjigu Ričarda Dokinsa *Priče naših predaka*, zatim dvotomnu istoriju Drugog svetskog rata Maksa Hejstingsa *Pakao – Svet u ratu 1939-1945*, kao i biografiju Mika Džegera pod naslovom *Mik*, autora Kristofera Andersona.

Kada je reč o srpskoj književnosti, iz velike „Lagunine“ produkcije izdajamo novi, šesnaesti po redu tom iz ekskluzivne kolekcije celokupnog književnog opusa Borislava Pekića – knjigu *Sentimentalna povest Britanskog carstva*. Među novim naslovima savremenih srpskih autora nalazi se i roman Svetislava Basare pod naslovom *Gnusoba*, zatim romani Slobodana Vladušića *Mi, izbrisani*, Vladimira Arsenijevića *Let*, Dejana Stojiljkovića *Znamenje anđela* i izvrstan romaneskni prvenac Maje Trifunović *Trkači na duge pruge*. Tu su još i reizdanja romana *Danteov trg* Dragana Velikića, *Hodočasnici neba i zemlje* Filipa Davida i *Prozraci* Svetlane Velmar Janković, tri kultne ilustrovane knjige za decu iz majstorske radionice Dušana Petričića i Ljubivoja Ršumovića: *Još nam samo ale fale*, *Nevidljiva ptica* i *Vidovite priče*, kao i *Dijagnoza* Dušana Petričića, monografija njegovih karikatura objavljivanih u „Politici“ u proteklih nekoliko godina.

Svetska književnost

AMOS OZ:

Priča o ljubavi i tami

Prevela: ŽERMEN FILIPOVIĆ

Autobiografski roman izraelskog pisca Amosa Oza *Priča o ljubavi i tami*, koji je na hebrejskom prvi put objavljen 2002. godine, po opštoj oceni predstavlja ne samo jedno od njegovih najboljih ostvarenja već i više od toga. Kritičari su ovaj roman po snazi i dometima upoređivali s romanom *Pogledaj dom svoj, anđele* Tomasa Vulfa, ocenjivali ga kao remek-delo savremene svetske književnosti, „knjigu veću od života“ i jedan od najlepših i najtužnijih romana ikada napisanih. U njemu Oz ubedljivo, duhovito i potresno pripoveda hroniku svoje jevrejske porodice

poreklom iz Istočne Evrope, priča o detinjstvu provedenom u Jerusalimu četrdesetih i pedesetih godina prošlog veka, od nastanka Izraela do prvih ratova s Palestincima, i jednom tragičnom događaju koji je obeležio njegovo odrastanje – samoubistvu majke, koje će presudno odrediti čitav njegov kasniji životni put. Večna žalost, osećaj krivice, ljubav i mržnja prema majci koja ga je s dvanaest godina ostavila samog da razmišlja o razlozima tog njenog čina okviri su ovog izuzetnog romana prevedenog dosad na dvadeset osam jezika i za koji je kritičar rimske „Republike“ napisao: „Ako vam je ostalo dva dana života, morate učiniti još samo jedno da umrete bez žaljenja – da pročitate ovu knjigu“.

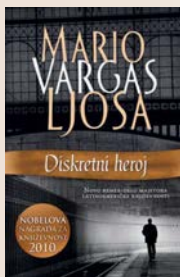
Nobelovci

MARIO VARGAS LJOSA:

Diskretni heroj

Prevod: LJILJANA POPOVIĆ ANĐIĆ

Nepunih mesec dana nakon svetske premijere, „Laguna“ je objavila novi roman peruanskog nobelovca Marija Vargasa Ljose, još jedno njegovo remek-delo. Radnja *Diskretnog heroja* ovoga puta odvija se u njegovom rodnom Peruu, u poznatim gradovima njegovog književnog imaginarijuma – u Pijuri i Limi. U svom prepoznatljivom maniru „spojenih posuda“, i u *Diskretnom heroju* Vargas Ljosa naraciju vodi kroz dve paralelne priče. U središtu jedne je „mali čovek“ iz Pijure po imenu Felisito Janake, vlasnik prevoznog preduzeća učenjen od lokalnih mafijaša kojima je odbio da plati reket, dok je glavni protagonist druge stanovnik glavnog grada Perua, bogati i nemilosrdni Ismael Karera, koji smišlja užasnu osvetu sinovima besposličarima koji su pokušali da ga ubiju. Ova dva čoveka ipak

nešto povezuje: obojica su diskretni buntovnici koji pokušavaju da preuzmu kontrolu nad svojom sudbinom. Dok Ismael prkosi svim konvencijama svog staleža, Felisito bira da se osloni na nekoliko osnovnih pravila protiv ucene. Nijedan nije borac za opštu pravdu, ali obojica se uzdižu iznad sveopšte osrednjosti da bi živeli u skladu sa svojim snovima i idealima. Njihove sudbine se u jednom trenutku stapaju u sjajan, istovremeno melodramatičan i humoran roman o savremenom Peruu. Za mnogobrojne poštovaoce Marija Ljose posebnu draž predstavlja činjenica da će se u *Diskretnom heroju* ponovo sresti i s nekim junacima njegovih prethodnih knjiga, kao što su don Rigoberto, donja Lukrecija, Fonćito i Lituma (iz *Beležnica don Rigoberta*, *Pohvale pomajci* i *Litume u Andima*). *Diskretni heroj* je čitak i slojevit roman koji je i dobar izbor za prvi susret s književnim svetom Vargasa Ljose, i prava poslastica za one koji su u tom svetu odavno odomaćeni.

Istorijski

STIVEN PRESFILD:

Lov na Romela

Preveo: NENAD DROPULIĆ

Stiven Presfild važi za jednog od najboljih savremenih pisaca istorijskih triler romana. Svetsku slavu stekao je knjigama u kojima se bavio istorijom antičke Grčke – *Ognjena kapija*, *Plime rata*, *Poslednje Amazonke*, *Aleksandar - Vrlina rata* i *Pohod na Avganistan* (sve ove romane objavila je „Laguna“). Ovoga puta Presfild izlazi iz okvira antičke istorije i vodi nas u pakao Drugog svetskog rata, i to na severnoafrički front. Ujesen 1942, nemački feldmaršal Ervin Romel, s nadimkom „Pustinjska Lisica“, i njegov Afrički korpus potukli su britansku Osmu armiju u Libijskoj pustinji i nastupaju prema Kairu, Suecu i naftnim poljima Bliskog istoka, koja imaju presudan značaj za ishod rata – ukoliko ona padnu u ruke nacista, Hitlerova ratna mašinerija dobija stratešku prednost za borbu protiv

Crvene armije. Zato britanska vlada sve nade polaže u smeo plan: poslaće malu, vrhunski obučenu ekipu komandosa, Pustinsku grupu za daleka dejstva, u neprijateljsku pozadinu da ubije Romela. To je okosnica radnje ovog Presfildovog romana u kome on, s vanrednim darom da oživi istorijsku epohu i njene protagoniste, iz ugla mladog britanskog tenkovskog podoficira govori o jednoj od najuzbudljivijih epizoda iz Drugog svetskog rata i upečatljivo predstavlja neobičan lik najvećeg nemačkog vojskovođe, čiji memoari, objavljeni posla rata, nose naslov *Rat bez mržnje*. „Posle pet romana o ratovima u starom veku Presfild je s lakoćom udahnuo novi život vrhunskom trileru smeštenom u Drugi svetski rat“, rečeno je o ovoj knjizi. „On majstorski suprotstavlja lične i istorijske trenutke, verno opisuje bitke, usredsređeno i jasno vodi čitaoca kroz uspehe, neuspehe i konačni susret oči u oči s Romelom, koji uprkos svima poznatom ishodu nije ništa manje uzbudljiv.“

Nobelovci

MO JEN: *Žabe*

Prevela: ANA JOVANOVIĆ

Nakon autobiografske knjige *Promena*, „Laguna“ je objavila još jedan naslov kineskog pisca Moa Jena, prošlogodišnjeg dobitnika Nobelove nagrade za književnost. Reč je o njegovom romanu *Žabe*, za koji je Mo Jen 2011. dobio nagradu „Mao Dun“, najprestižniju književnu nagradu koja se dodeljuje u Kini. U ovom romanu Mo Jen problematizuje kinesku „politiku jednog deteta“ i posledice koje politika planskog rađanja ostavlja na kinesko društvo i svakodnevicu. Roman je pisan u epistolarnoj formi i pokriva period od pola veka tokom kojeg se u modernoj Kini pod udarom ovog zakona našlo na desetine hiljada ljudi. Kroz život glavne junakinje, seoske babice koja je više od pedeset godina pomagala ženama da pobace, pisac sučeljava tradicionalna shvatanja i moderan pristup ovoj u Kini i danas osetljivoj temi, lucidno i duhovito raskrinkavajući licemerje i korumpiranost savremenog društva. Za Moa Jena je rečeno da je mešajući fantastično i stvarno, istorijske i društvene perspektive, stvorio svet koji svojom složenosti podseća na svetove iz dela Viliama Foknera i Garsije Markesa, istovremeno nalazeći izvor u staroj kineskoj književnosti i usmenoj tradiciji. Ovaj roman najbolje ilustruje njegov poetski okvir kao i vrednosti za koje se Mo Jen svojim delom zalaže.

Erotski

SAŠA GREJ: *Klub Žilijet*

Prevela: ELI GILIĆ

Zahvaljujući u prvom redu uspehu romana E. L. Džejsa *50 nijansi – siva*, ugledna američka izdavačka kuća „Random Haus“ (koja je, spojivši se nedavno s „Pingvinom“, postala najveći svetski izdavač koji kontroliše čak četvrtinu globalnog tržišta knjiga) udvostručila je prošle godine svoj profit na 325 miliona evra. To je za posledicu imalo i pravu eksploziju produkcije erotskih romana, koji su postali jedan od trenutno najisplativijih književnih trendova i nosećih stubova globalne izdavačke industrije. Na tom talasu pojavio se i romaneskni prvenac Saše Grej (1988), bivše američke porno zvezde, koji se odmah po objavljivanju našao na top-listama svetskih bestselera, ali i iznenadio zahtevniju književnu kritiku. Naime, ispostavilo se da *Klub Žilijet* nudi mnogo više od onog što bi se očekivalo od nekog ko dolazi iz sveta porno zabave, ali i od onoga što obično nudi žanr erotskog romana. Govoreći o prvcu Saše Grej, jedna naša kritičarka je zapisala: „*Klub Žilijet* je priča o seksualnosti, preciznije ženskoj seksualnosti, ili još preciznije, o ženskoj seksualnosti u eri postfeminizma, interneta, pornografskih sajtova i BDSM klubova, mesta specijalizovanih za seksualne prakse dominacije i potčinjavanja... Ali njena poenta je jasna: nije reč o potčinjavanju ili uspostavljanju kontrole nad partnerom, već nad sobom i sopstvenim željama.“

Biografije

ROBERT K. MESI: *Katarina Velika*

Prevela: DUBRAVKA SREČKOVIĆ DIVKOVIĆ

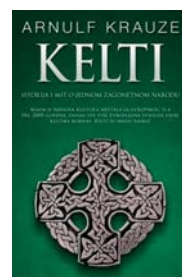

Američki istoričar Robert K. Mesi autor je nekoliko nagrađivanih knjiga o istoriji carske Rusije i dinastiji Romanovih. Poslednja njegova knjiga iz ovog ciklusa jeste biografija ruske carice Katarine Velike. Katarina II Aleksejevna (1729-1796) grandiozna je ličnost svetke istorije. Rođena kao nemačka kneginja, na ruski presto stupila je 1762, i potom nastavila reformatorsku politiku Petra Velikog. Tokom tridesetpetogodišnje vladavine znatno je proširila teritoriju Rusije, dala joj izlaz na Crno more i zasnovala njenu drugu flotu, uspešno vodila ratove i gušila bune, a pre svega evropeizovala zemlju. Za vreme njene vladavine u Rusiji je sproveden nezapamćeno mali broj smrtnih kazni, osnivale su se bolnice i sirotišta, a u Petrograd i Moskvu slivali su se umetnici, intelektualci i umetnička dela iz čitave Evrope. Robert K. Mesi je u ovoj knjizi dao njen fascinantant životopis, opisujući kako njene vladarske aktivnosti tako i njen lični i ljubavni život. S najpedantnijom istorijskom tačnošću, Robert Mesi beleži priče o Katarininim „miljenicima“, ponekad gorke a ponekad golicave, bogato ilustrujući i ovaj kao i sve druge aspekte njenog života pismima i dnevničkim beleškama njenih savremenika, načinivši ovaj živopisan i fascinantant portret „ne samo jednog ruskog titana već i žene od krvi i mesa“.

Esejistika

ARNULF KRAUZE: *Kelti*

Preveo: SLOBODAN DAMNJANOVIĆ

Kelte nazivaju ključnim narodom Evrope – u starom veku selili su se i naseljavali prostor od Irske i Španije do Srbije i Turske. Uprkos činjenici da su s istorijske pozornice sišli pre dve hiljade godina, njihova zagonetna kultura i nasleđe do danas ne prestaju da intrigiraju njihove evropske naslednike. Nemački medievalista Arnulf Krauze u ovoj knjizi je sabrao i na popularan način predstavio sva dosadašnja saznanja o Keltima, njihovoj istoriji, kulturi, religiji, mitologiji i umetnosti, ali i osvetlio načine na koji je keltska baština danas prisutna u zapadnoj kulturi, u književnosti, muzici, filmu, likovnim umetnostima, jeziku i običajima. „U ovom prvom srednjoevropskom narodu čije nam je ime poznato mnogi prepoznaju prve Evropljane, a njihovu kulturu kao dalekog preteču današnjih težnji za ujedinjenjem“, kaže Krauze u uvodu knjige. „Osim istorijske slike o Keltima, ova knjiga sadrži i predstave koje se o njima stvaraju naročito poslednjih dve stotine godina. U skladu s tim, pred čitaocem se pojavljuje jedan šarolik, često bizaran svet, čija se predstava takođe zasniva na savremenim naučnim saznanjima. Kelti se ovde ne predstavljaju samo kao istorijski narod – oni takođe prerastaju u ideal daleke prošlosti sa kojom savremeni čovek povezuje svoje želje, čežnje i maštanja.“

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 3. oktobra do 6. novembra 2013.

Arno Gajger:
**KAO STARI KRALJ
U IZGNANSTVU**

Dirljiva životna priča o odnosu sina i oca koji je obolio od Alchajmerove bolesti, iz pera jednog od najznačajnijih savremenih nemačkih književnika

Džef Kolvin:
TALENAT JE PREČENJEN

Knjiga iz oblasti popularne psihologije koja otkriva tajne ostvarivanja vrhunskih rezultata, govori o tome šta zbilja izdvaja one najuspešnije od svih ostalih i na primerima pokazuje kako primeniti njihova životna načela

Alojz Princ:
VEČNA ČAROLIJA POČETKA - ŽIVOTOPIS HERMANA HESE

Najbolja i najkompletnija biografija velikog nemačkog pisca Hermana Hesea, dobitnika Nobelove nagrade za književnost i autora kulturnih romana „Sidarta“, „Stepski vuk“ i „Igra staklenih perli“

Maša Rebić:
SPONZORUJE

Oporna priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim“ devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih“ bestselera

Ali Kondi:
IZABRANA

Futuristička distopijska bajka o ljubavi i slobodnoj volji koja postavlja pitanje može li postojati sloboda bez slobode izbora

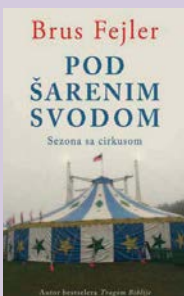
Džordž V. Higinz:
KOGANOV ZANAT

Jedan od najboljih pisaca kriminalističkih romana XX veka, „Balzak bostonskog podzemlja“, u jednom od svojih najpoznatijih ostvarenja

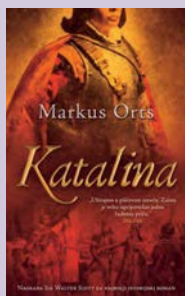
Deže Kostolanji:
ANA EDEŠ - ŠEVA

Dva romana jednog od najvećih mađarskih pisaca Deže Kostolanjija (1885-1936), klasika evropske i svetske književnosti

Brus Fejler:
**POD ŠARENIM
SVODOM**

Pisac je proveo godinu dana radeći u jednom cirkusu kao klov, a zatim to svoje iskustvo pretočio u ovaj roman i u njemu opisao lice i naličje jedne od najstarijih formi umetnosti na svetu

Markus Orts:
KATALINA

Izvrstan istorijski roman čija je radnja smeštena u Latinsku Ameriku XVII veka i koji pripoveda o devojci koja da bi putovala i istražila svet počinje da se predstavlja kao muškarac

Fransisko Herardo Hagenbek:
GORKI GUTLJAJ

Na snimanju čuvenog filma „Noć iguane“ reditelj Džon Hjuston holivudskim zvezdama Avi Gardner, Ričardu Bartonu i Elizabet Tejlor podelio je zlatne revolvare sa po pet srebrnih metaka, „da se međusobno poubijaju ako baš hoće“. Nakon toga usledilo misteriozno ubistvo. Prvoklasan krimić!

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. „Kod Vuka“ (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „SKC“ (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Terazije“ (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Zemun“ (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Kragujevac“ (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Niš“ (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Super Vero“ (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Kalča“ (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Kod sata“ (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Čačak“ (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Novi Sad“ (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)

Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Pančevo“ (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Rodić“ (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. „Zira“ (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „KNEZ“ (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. „Bulevar“ (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Immo“ (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Subotica“ (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Miljakovac“ (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. „Banovo Brdo“ (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. „27. mart“ (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

Ko se strahom hrani

Sve je počelo sa objavljivanjem knjige Brankice Stanković. Posle više od tri godine policijske pratnje, konačno smo saznali ko je zaista predstavljao pretnju njenoj bezbednosti. Ova hrabra mlada žena imenovala je, što inače nije praksa u Srbiji, one koji su joj pretili, ali i one koji su je štitili.

Ono što ćemo tek videti – jeste epilog knjige, bezbedno-sno-naravoučeniye. Da li je pretnja još aktuelna, ili će Brankica konačno izaći iz ovog kućnog pritvora koji nije tražila. Zato verujem da je namena ove autobiografije – novinarskog suočavanja sa strahom u suštini i pokušaj da se ispita da li su se stekli uslovi da ona najzad dobije svoj normalan život. Ma kako učtivi, pažljivi ili profesionalni bili, policajci koji je obezbeđuju ograničavaju njenu ličnu i profesionalnu slobodu.

Brankica u suštini hoće svoj život nazad i ja joj to od srca želim.

Ovakva priča, naravno, ima i svoju senzacionalističku stranu, pa mi je donekle zasmetao bulevarski pristup u reklamiranju – frka na kioscima Štampe, rasprodati tiraž, doštampavanje u toku... Nepotrebna dramatika u oglašavanju knjige koja je triler po sebi, strašniji utoliko što nije fikcija.

Kao i uvek, na Brankicinoj ličnoj priči mnogi će pokušati da profitiraju i dobiju lake političke poene. Tako će i serijal "Gasni nesporazum" biti dodatak sukobu koalicionih partnera (SNS i SPS) oko Srbijagasa, umesto suočavanja sa čudnim i ekonomski upitnim aranžmanom Srbije i Rusije.

Uskoro smo čuli i da je predsednik vlade Iвица Dačić dobio pretnje. Identifikovan je Čačanin sa 12 SIM kartica, koji je zvao Kol-centar policije i pretio da će Dačiću pobiti decu. Dragi naši političari – dobro došli u svet anonimnih pretnji koje je svaki ozbiljan novinar u Srbiji bar jednom dobio. Poremećenih nesrećnika koji su besni i često spremni i da zaprete imate svakodnevno po kontakt programima – od Fokusa, preko Radio Beograda do B92. O forumima na internetu da i ne govorimo! Ništa od navedenog ne umanjuje značaj pretnje, niti treba da potcenjujemo fanatizam, samo mislim da ne treba u takvim incidentima tražiti dodatnu medijsku pažnju.

Da se koalicija zasniva na balansu moći i straha potvrdio je već sledeći sastanak vrha SNS-a, par dana kasnije, posle kojeg smo saznali za "neformalnu grupu" koja želi da zaustavi Prvog potpredsednika. Nezvanična portparolka stranke i Vučića, ministarka Zorana Mihajlović, rekla je da je njega moguće zaustaviti – "samo fizički!"

Zašto je, pitam se, u Srbiji potrebno dokazati da te mrze, ili ti rade o glavi, da bi dokazao da si više u pravu? Da li je ta grupa "neformalna", možda onaj nervozni čovek iz SNS-a što se navodno sreo sa Miškovićem? Je li se taj susret automatski računa kao planiranje "fizičkog zaustavljanja"? Možda, u stvari, tog vikenda u stranci nisu imali bolju vest.

E, onda više nema kraja! Pandorina kutija straha je širom otvorena i sada se svakodnevno suočavamo sa atmosferom straha u ispovednom tonu.

Fudbalske sudije su javile da su spremne da Vučiću, kojem već prete, otkriju ko njima preti. Ti što prete sudijama – u stvari prete Vučićem i Dačićem, jer se predstavljaju kao njihovi ortaci, prijatelji braća ili kumovi. Predsednik i Prvi potpredsednik se, naravno, ograđuju od intimusa, čak im je malo glupo što ih pominju u tom kontekstu, jer sudije preteruju i zvuče neozbiljno, ko još prete sudijama. Dakle, otkrili smo da postoje ozbiljne i neozbiljne pretnje, samo nismo otkrili kriterijume za njihovo razlikovanje.

Pretnje su dobijali i fudbalski igrači. Sećate se, prvotimci Partizana su kapitensku traku dali navijačima, a igrači Zvezde su predali dresove. Ovo simbolično govori o tome ko vlada klubovima. Fudbaleri Zvezde su otišli korak dalje i kolektivno se obratili sa kapitenovog mejla, opisujući tužno stanje u FK CZ. Javnost i mediji su upamtili lirsku sliku – gde se kaže da često nema čak ni šampona u kupatilima.

Dan kasnije, neko je polupao prozore automobila i fudbalerima ubacio u kola pakovanje šampona. Ako su im dali dresove i simbolično priznali autoritet, a ja mislim da se dres ne daje nikom, ako se živi za njega, onda su sada dobili šta su tražili – šampone!

Pitanje u stvari glasi: kako se osećaju u Srbiji obični građani, nenaoružani, bez pratnje, zaštite ili zaštitnika? Mogu da vam prete: nezadovoljni gledaoci/slušaoци/forumaši, tajkuni, nervozni Čačanin, neformalne grupe, partijske ili koalicione kolege, navijači/huligani, Šarićeva ili sportska mafija i ko zna ko još? Da li se pretnje ponavljanjem obesmišljavaju ili stvaraju u društvu atmosferu straha koja neko me odgovara?

Dakle, srpski krug straha i pretnji se potpuno zatvorio istim putem kojim je počeo. Počeo je Brankicinom pričom, a završio se sa fudbalskim navijačima.

Dok se ovde mitovi i kultovi budu pravili na senzaciji i strahu, bez krivca i kazne – vrtećemo se u njemu još dugo!

DRAGAN ILIĆ

Odmetnuta deca rev

foto: EPA

foto: Reuters

U vreme mira, u Libiji su septembar i oktobar, kada zamiru paklene letnje vrućine, tradicionalno bili meseci svadbenih svečanosti. Prošle godine je 11. septembra u Bengaziju ubijen američki ambasador Kristofer Stivens, u oktobru su borci iz Misrate opsedali i razorili “Gadafijev” Bani Valid. Ovu jesen su, za sada, obeležili napad na ambasadu Rusije u Tripoliju i otmica premijera Alija Zejdana

Naš sugrađanin, koji se pre nekoliko meseci vratio iz Libije gde je dve godine radio kao medicinski radnik u jednoj bolnici u Tripoliju, priča da su se stvari u glavnom gradu smirile u odnosu na vreme građanskog rata, ali da je atmosfera “nelagodna”. “Ljudi često nestaju. Nestaju pojedinačno, nekada i cele porodice”, kaže za “Vreme”, uz molbu da mu se ne pominje ime.

Za razliku od iščezlih bez traga, libijski premijer Ali Zejdan, koji je nestao u zoru 10. oktobra, pojavio se istog dana.

Prve informacije o njegovom nestanku bile su konfuzne. Dok je vlada saopštila da je “šefa prelazne vlade na nepoznato mesto i iz nepoznatih razloga odvela grupa ljudi”, nekadašnja pobunjenička grupa “Operativna ćelija libijskih revolucionara”, koja je sada pod nadležnošću ministarstva odbrane i unutrašnjih poslova, saopštila je da je “uhapsila” Alija Zejdana “na osnovu libijskog krivičnog zakona, a posle instrukcija javnog tužioca”. “On je uhapšen zbog zločina i štete koju je nanio državi i njenoj bezbednosti”,

navela je grupa u saopštenju na Fejsbuku.

Pomenuti zločin i ljutnja bivših revolucionara odnosili su se na hapšenje njihovog saborca iz ustanka protiv Gadafija, Naziha Abdul-Hameda el Rukaja, poznatog po nadimku *El Libi*. *El Libija su nekoliko dana pre toga nasred ulice u Tripoliju zarobili američki specijalci, zbog optužbe da je umešan u bombaške napade na američke ambasade u Keniji i Tanzaniji 1998. godine, u kojima su poginule 224 osobe. El Libi je prvo prebačen na američki bojni brod u Mediteranu, da bi potom bio odveden u*

olucije

BEZ KONTROLE: Oružane grupacije u Libiji

Njujork gde bi protiv njega trebalo da bude podignuta optužnica. Amerikanci su tvrdili da je *libijska vlada znala za operaciju*, vlada je to negirala, ali izgleda da im borci pomenute grupe nisu poverovali.

SIMBOLI HAOSA

Kako god, premijer se istog dana pojavio na sastanku vlade, živ i zdrav, a državna televizija je objavila da je "vraćen u svoju kancelariju pod oružanom pratnjom". Nakon što je demantovao da je u pitanju bilo hapšenje, Zejdan je rekao da je njegova otmica bila pokušaj državnog udara iza koga stoji protivničko krilo u skupštini. "Oni su želeli da zbacе vladu. Ovo je bio pokušaj kidnapovanja ne samo premijera već i cele vlade", dramatično je Zejdan saopštio naciji.

Niko nije postavio nezgodno pitanje kako je uopšte El Libi slobodno živio u Tripoliju kada je bio traženi međunarodni

Gadames bez duše

Na tromeđi Alžira, Tunisa i Libije nalazi se legendarni Gadames, grad oaza koji je nekada bio nezaobilazan za karavane koji su prelazili pustinju. Mada je vreme karavana davno prošlo, putnik koji je noću dolazio od Derđa prema Gadamesu, putem pravim kao linija koji stotinak kilometra vodi kroz sprženu pustinju, osećao je verovatno isto olakšanje kada bi se na horizontu pojavila svetla grada. Isti je bio i mir koji bi se osetio kada se iz pustoši Sahare kroči na popločane ulice raskošne oaze.

Stari deo Gadamesa UNESCO je zaštitio kao svetsku kulturnu baštinu. Turisti su u Libiju u poslednjih desetak godina počeli da pristižu u većem broju, pa su se Arapi i Tuarezi, nekada vodiči karavana kroz Saharu, mahom posvetili turizmu i ugostiteljstvu pretvarajući svoje kuće u starom gradu u pansionere i restorane. Arapi i Tuarezi su decenijama živeli u Gadamesu u miru, ali je tokom građanskog rata na Tuarege pala kolektivna stigma podrške Gadafiju. Sukobi su se nastavili posle rata, uz obostrane žrtve, da bi posle uništavanja i pljačkanja njihovih kuća većina Tuarega prebegla u susedni Alžir. Prema podacima UNHCR-a, oko

dve hiljade Tuarega izbeglo je u Derđ, u kome žive pod šatorima i u pretrpanim improvizovanim kućama.

Retke vesti iz ovog dela sveta kažu da su otmice i nestanci ljudi na putu između Gadamesa i Derđa česti, da je Gadames skoro "etnički čist" i da je "biser pustinje", posle mnogo vekova, izgubio svoju dušu.

OTET PA VRAĆEN:
Premijer Libije Ali Zejdan
foto: EPA

terorista, možda i zato što je odgovor bio poznat: u pobuni protiv Gadafija 2011. godine, podržavanoj i do kraja sprovedenoj uz vojnu pomoć međunarodnih snaga na čelu sa SAD, Velikom Britanijom i Francuskom, aktivno su učestvovali i predvodili je mnogi Libijci koji su iskustva sticali ratujući na strani Al Kaide i talibana u Iraku i Avganistanu. Protiv mnogih od njih, poput El Libija, podignute su optužnice za terorizam, ali ih je međunarodna koalicija ipak prigrllila kao saveznike.

Mada su svetski mediji požurili da kažu da otmica premijera Zejdana "odražava duboki kaos i bezakonje u kojem se nalazi Libija", reklo bi se da je ta ocena preterana. Haos i bezakonje u ovoj zemlji mnogo dublje odražavaju teži događaji koji se svakodnevno dešavaju nego jedna otmica koja, makar u pitanju bio i premijer, bar nije imala tragičan kraj. Spisak tih događaja u poslednje dve godine je beskrajan.

Najgori međunarodni incident je svakako bilo ubistvo američkog ambasadora Kristofera Stivensa i još trojice Amerikanaca u napadu na američki konzulat u Bengaziju 11. septembra prošle godine. Početkom ove godine napadnut je italijanski konzulat, zatim je u aprilu automobil-bomba razneo deo francuske ambasade u Tripoliju, u avgustu je napadnut konvoj vozila šefa misije EU, prošle nedelje je napadnuta ruska ambasada u glavnom gradu, potom švedski konzulat u Bengaziju...

I dok napade na međunarodna predstavništva strani mediji još i registruju, domaća razračunavanja beleže se samo ako je reč o drastičnom incidentu. U junu i julu su desetine ljudi ubijene u sukobima rivalskih milicija u Bengaziju i Tripoliju. Vojni, policijski i vladini službenici, zgrade koje pripadaju državnim institucijama, redovno su meta napada različitih naoružanih grupa, za koje se uglavnom navodi

U američkom igranom filmu *Uživo iz Bagdada* (*Live from Baghdad*) producent CNN-a, koji pošto-poto želi da dođe do intervjua sa Sadamom Huseinom, neposredno pred početak Prvog zalivskog rata 1991. godine, patetično ubjeđuje zvaničnika iračkih vlasti da "moramo da razgovaramo", pa makar se nikada ne dogovorili, jer "dok razgovaramo, nećemo da ratujemo i neće biti mrtvih".

Za dva mandata predsjednika SAD Džordža Buša juniora razgovori sa predstavnicima zemalja koje "ugrožavaju interese i bezbednost SAD" uglavnom su se svodili na pretnje i ucene koje su bile uvod u rat. Skovan je slogan "sile osovine zla" na čije je čelo posle invazije na Irak, svrgavanja sa vlasti i pogubljenja Sadama Huseina izbio Iran predvođen tadašnjim predsjednikom Mahmudom Ahmadinežadom. U međuvremenu, Osama bin Laden je ubijen u akciji američkih marinaca u Pakistanu, Libija se uz pomoć vojne intervencije "oslobodila" Moamera el Gadafiga, koga su pobunjenici uhvatili i ubili na licu mesta, a građani Amerike i Velike Britanije siti su ratova, makar to pokazuju istraživanja javnog mnjenja.

Trenutno su bombe ustupile mesto razgovorima i nova vojna intervencija SAD humanitarnog ili nekog drugog tipa nije na vidiku. Prekretnica u politici SAD bila je Sirija, kada se u jednom trenutku posle upotrebe hemijskog oružja činilo da je, po već poznatoj matrici, bombardovanje režima Bašara el Asada pitanje dana i nedelja, da bi predsjednik SAD Barak Obama potom povukao kočnicu. Prvo je Parlament Velike Britanije odbacio ratne planove premijera Dejvida Kameron, potom se i podrška ratu u Siriji u

SPUŠTANJE LOPTE: Predsednik Irana Hasan Rohani
foto: AP

nju građanskog rata, pobunjenici kao preduslov za bilo kakve pregovore zahtevaju bezuslovnu ostavku Bašara el Asada, a SAD, niti bilo ko drugi, na njih ne može da izvrši nikakav uticaj; zato što su razjedinjeni i nemaju jedinstveno rukovodstvo; zato što se ne bore samo protiv režimskih snaga, već i međusobno; zato što sve veći uticaj imaju različite islamističke fundamentalističke naoružane formacije, organizovane po kalupu Al Kaide.

Sa Iranom su, međutim, dok ovaj broj "Vremena" odlazi u štampu, SAD, Velika Britanija, Francuska, Rusija, Kina i Nemačka u Ženevi započele pregovore o ograničavanju iranskog nuklearnog programa, što je uslov da Zapad olabavi rigorozne sankcije koje su uvedene protiv Teherana.

američkom Kongresu činila krajnje neizvesnom. Na scenu je stupio predsednik Rusije Vladimir Putin, koji je sirijske vlasti "ubedio" da prihvate plan o uništavanju svekolikog hemijskog oružja. Obama je to oberučke prihvatio.

Dok inspektori Organizacije za zabranu hemijskog oružja (OPCW) vrše inspekcije po Siriji, najavljuju se mirovni pregovori između režima i sirijskih pobunjenika u Ženevi. I dok bi Asad, uz mali pritisak Moskve, bio spreman na pregovore o obustavlja-

da su pripadnici bivšeg pobunjeničkog pokreta, a danas su na neki način integrisane u sistem. Ta integracija očigledno ne znači i bilo kakvu kontrolu nad njima. Kao razloge oružanih incidenata ove grupe navode, na primer, neisplaćen novac za učešće u borbi protiv Gadafiga, nezadovoljstvo vladinim odlukama, borbu za islamsku državu... Pljačkaške pohode i razračunavanje oko plena niko ne pominje, ali jasno je da su formalni gospodari zemlje te paravojne jedinice nad kojima kontrolu nema niko, ponajmanje vlada čija moć postoji samo na papiru. Za sve ove aktivnosti naoružanja ne manjka, skladišta svih vrsta oružja su temeljno opljačkana u vreme građanskog rata, a višak se prelio u sve susedne zemlje, potom širom Afrike i Bliskog istoka, sve do Sirije.

Neki od zabeleženih incidenata deluju bizarno. "Čuvari naftnih terminala" na istoku zemlje su 25. jula napunili nekoliko neidentifikovanih tankera koji su doplovili do libijske obale i izdileli među sobom zaradu. Posle toga je vlada zapretila da će "svako plovilo koje nije pod ugovorom sa

Nacionalnom naftnom kompanijom, ako pride terminalima biti bombardovano iz vazduha i sa mora", uz procenu da je akcija "čuvara" oštetila Libiju za 1,6 milijardi dolara. Iz zatvora u Bengaziju u julu ove godine pobeglo je 1200 zatvorenika. Libijski ministar unutrašnjih poslova rekao je da je još uvek na slobodi najmanje 14.000 zatvorenika, od kojih su mnogi osuđeni za najteža kriminalna dela, a koji su pobjegli iz zatvora tokom pobune protiv Gadafiga 2011. godine.

DALEKO OD OČIJU

Nabrojani sukobi i incidenti retko zauzimaju udarna mesta u svetskim medijima, ali se makar pominju. Razlog je taj što se dešavaju u velikim gradovima poput Tripolija i Bengazija, ili u blizini obale Mediterana, u pojasu širokom jedva sto kilometara, u kome živi najveći broj od šest miliona stanovnika Libije. Južno od obale, iz prostranstava Sahare, vesti procure veoma retko, a na osnovu oskudnih informacija reklo bi se da je tamo situacija još tragičnija nego na severu. Efektivnu

vlast u tom prostranstvu nema niko, pa su sukobi paravojnih formacija zbog boje kože, nacionalnosti ili pljačkaškog plena svakodnevnica.

Latentni rasizam prema "obojenima", u vreme Gadafiga sankcionisan i suzbijan zakonom, rasplamsao se tokom i posle ustanka, pothranjivan izmišljenim vestima o divizijama crnačkih plaćenika iz Nigera, Sudana, Čada koji se bore na Gadafigevoj strani. Od tada, tamnopusi pripadnici naroda Tubu koji mahom žive na jugu zemlje i migranti crne boje kože imaju teške probleme. U Kufri, na jugoistoku Libije, prošlog leta pale su stotine žrtava u borbama lokalnih arapskih plemena i Tubua, sukobi su česti i u gradu Sebhi, u zapadnom delu libijske Sahare.

U dubinama libijske Sahare umiru i snovi afričke sirotinje o boljem životu. Izveštaji međunarodnih organizacija poput IOM-a (Međunarodna organizacija za migracije) iz 2012. govorili su da libijska vojska masovno proteruje imigrante iz zatvora u Murzuku, na jugozapadu zemlje, u susedni Čad i Niger. Imigrante je hapsila vojska,

... i predsjednik Sirije Bašar el Asad

foto: EPA

Otopljanje odnosa počelo je susretom ministra spoljnih poslova SAD Džona Kerija sa novim iranskim kolegom Mohamadom Đavadom Zarifom pri Ujedinjenim nacijama, zatim su novi predsjednik Irana Hasan Rohani i Obama razgovarali telefonom, a sve je to blagoslovio iranski duhovni vođa ajatolah Ali Hamnei.

Iako su zapadni mediji skeptični po pitanju rezultata započetih pregovora, za Iran je svakako veliki iskorak da uopšte pregovora sa "američkim šejtanom". Za Vašington, ovi razgovori su test za to koliko je daleko Iran spreman da ide.

Rohani je tokom izborne kampanje Irancima obećavao ukidanje ili makar popuštanje iscrpljujućih međunarodnih sankcija. Poslednju reč, međutim, ima ajatolah Hamnei, koji je vladu SAD

nazvao "neverodostojnom", a Rohaniju prebacio da telefonski razgovor sa Obamom nije "dovoljno dobro pripremio". Duhovni vođa očigledno ostavlja sebi politički prostor u zavisnosti od toga kako se pregovori budu kretali.

Na stolu je lista želja Zapada: obogaćivanje uranijuma na 20 odsto mora odmah da se obustavi, postojeće zalihe uranijuma moraju da se osiromaše na ispod pet odsto ili da se iznesu iz zemlje. Dodatno, SAD i saveznici očekuju da inspektori Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) imaju pun pristup iranskim atomskim postrojenjima, pa i podzemnom, u strogoj tajnosti čuvanom kompleksu Fordo južno od Teherana. Pred početak pregovora "crvena linija" za Iran bila je odstranjivanje obogaćenog uranijuma iz zemlje.

I Iran, ali i SAD i EU, nadaju se nekakvom rešenju koje bi dovelo do poboljšanja odnosa. Šefica diplomatije EU Ketrin Ešton je proteklih meseci telefonom razgovarala četiri puta sa iranskim kolegom Đavadom Zarifom, koji je studirao u SAD i deluje prozapadno, sa ciljem da Iran pokaže volju za poboljšanjem odnosa sa EU. Sa druge strane, Rohani je nedavno u pismu upućenom Evropskom parlamentu naveo da je "jedan od glavnih ciljeva nove iranske spoljne politike, da se preko boljeg međusobnog razumevanja započne nova politička era".

Naravno da treba očekivati otpor tvrde struje u Iranu, koja odbija bilo kakvo popuštanje u atomskom programu. Baš kao što je Obama, da bi popustio sankcije, upućen na podršku totalno posvađanog Kongresa, čiji su poslanici tradicionalno prijateljski naklonjeni Izraelu i pažljivo slušaju kada izraelski premijer Benjamin Netanijahu kaže da je "Iran pedeset puta opasniji od Severne Koreje".

A. I.

ali i milicija nazvana "Čuvari nafte", čiju je dvostruku ulogu "čuvara" i lovaca na migrante odobrilo i ministarstvo odbrane. Stranci iz afričkih zemalja su i pre revolucije činili skoro četvrtinu stanovnika Libije. Tokom rata proganjani, maltretirani i ubijani zbog boje kože masovno su bežali iz zemlje, ali su posle završetka sukoba ipak počeli da se vraćaju. Posla je u Libiji više nego u njihovim nesrećnim domovima, a teškim fizičkim radovima u građevinarstvu i poljoprivredi Libijci tradicionalno ne žele da se bave. Međunarodne organizacije upozoravaju da je položaj afričkih migranata u Libiji sada gori nego pre građanskog rata, nije malo onih koji završavaju kao klasični robovi koji se prodaju po ceni od dvesta do petsto dolara.

I u vreme mira porozne pustinjske granice duge hiljadama kilometara bilo je skoro nemoguće kontrolisati, a u postrevolucionarnoj Libiji malo ko se time uopšte bavi. Murzuk sa susednom Sebhom i Kufra na istoku su i ranije bila čvorišta na dve najvažnije švercerske rute kojima ka Mediteranu teku reke ljudi. Tu reku čine

očajnici iz Čada, Nigera, Malija, Eritreje, Somalije, Etiopije, koji beže od bede, građanskih ratova, torture. Neki od njih završavaju svoj put u moru, poput stotina Eritrejaca i Somalaca prošle nedelje kod Lampeduze, neki umiru od gladi i žeđi na hiljadama kilometara dugom putu ka severu. Osim ljudi, ovim stazama švercuju se nafta, oružje, droga, alkohol. U jednom od retkih izveštaja koji iz ovih krajeva stižu posle rata, lokalni stanovnici novinaru "Al Džazire" kažu da se masovno bave švercom preko granica, jer nekog drugog posla više gotovo i nema.

Povodom otmice libijskog premijera oglasila se i američka administracija. Uz zabrinutost, navedeno je i da "SAD podržavaju napore Libije da ispunji ciljeve revolucije iz 2011. i težnju ka demokratiji, bezbednosti i prosperitetu zemlje". I pored formalne podrške, nema oduševljenja koje je pre dve godine propratilo kraj Gadafijevog režima i hvaljenja vojnom akcijom koja je tada proglašena obrascem za buduće vojne intervencije. Taj obrazac podrazumeva bombardovanje neprijateljskih snaga

iz vazduha, dok na zemlji na strani "saveznika" protiv režima ratuju udružene snage, od "demokrata" do osvedočenih terorista. Utešno je makar što je Sirija za dlaku izbegla taj obrazac, jer je krajnji rezultat pomenute taktike vidljiv ne samo kritičarima američke politike.

Posle prošlogodišnjeg ubistva ambasadora Kristofera Stivena, CNN je objavio deo njegovog dnevnika u kome je navodio da je bio zabrinut zbog pretnji po bezbednost u Bengaziju i govorio o rastu islamskog ekstremizma i pojačanom prisustvu Al Kaide u Libiji. Jedina reakcija Stejt departmenta bila je ljutnja što je CNN bez saglasnosti porodice izvestio o postojanju ličnog dnevnika ubijenog ambasadora. Još pre svoje otmice, libijski premijer Ali Zejdan je apelovao na Zapad da pomogne Libiji da se izbori sa jačanjem "militantnih elemenata". Očajničke pozive libijskog premijera za pomoć vodeće zapadne sile su ignorisale, pa se čini da će Libija morati sa svojim zlim duhovima da se razračuna sama.

¶

MOMIR TURUDIĆ

Evolucijom na Bibliju

Lekcije o ateizmu, humanizmu i agnosticizmu od sledećeg septembra će se naći u irskim osnovnim školama. Mnogi smatraju da je to jedna od najznačajnijih promena od osnivanja države

PRED CRKVOM U IRSKOJ: Toalet, ispovest, sveta vodica
foto: Reuters

Skoro dvesta godina u Irskoj katolička crkva ima skoro potpunu kontrolu nad obrazovnim sistemom. Tek tokom protekle decenije dominacija crkve u irskom društvu je malo oslabila. Tako je nevladina organizacija "Edukujmo zajedno" 2000. godine počela da osniva alternativne osnovne škole koje su izvan uticaja crkve. Sada rukovodi sa 68 takvih obrazovnih ustanova. U saradnji sa udruženjem "Ateisti Irske" pokrenula je inicijativu da se u njima od sledeće godine uvedu predmeti ateizam, agnosticizam i humanizam.

Od 3200 državnih škola u Irskoj, u čak 93 odsto katolička crkva određuje nastavni program. U okviru ateističkog pilot-projekta od sledećeg septembra će i u katoličkim školama postojati mogućnost da roditelji upišu decu na ove predmete. U đачkim torbama naći će se i knjiga evolutivnog biologa Ričarda Dokinsa *Magija stvarnosti*, koja je namenjena najmlađoj čitalačkoj publici.

S VEROM U NEVERU

Kako za "Gardijan" navodi Majkl Nadžent, predsednik udruženja "Ateisti Irske", izborni kurs sastojće se od

deset časova u trajanju od 30 do 40 minuta, koji će moći da pohađaju svi đaci stariji od četiri godine. Učenici će i dalje učiti o šest najrasprostranjenijih religija, ali će, između ostalog, učiti i o uverenju da ne postoji bog ili bogovi, kao i da moralne vrednosti zavise od ljudske prirode i iskustva. Ovaj pilot-projekat trajaće osam nedelja i biće "u objektivnom, kritičkom i pluralističkom maniru".

Na pitanje da li je ateizam ubeđenje ili takođe vrsta vere, Majkl Nadžent kaže: "Ja sam ubeđen da bog ne postoji. Postoji razlika između ubeđenja i vere. Do ubeđenja dolazite na osnovu dokaza. Vera je nešto što smatrate istinom, iako nemate dokaza za to."

Nadžent smatra da su ovakve promene neophodne, jer irski školski sistem već dugo ide naruku religijskoj indoktrinaciji. Na časovima veronauke deca ne uče o različitim religijama i njihovom poreklu, već se razvija vera u boga. Sada bi mladi Irci trebalo da dobiju alternativu.

Katolička crkva praktično ima monopol nad irskim obrazovnim sistemom, "poslednju reč" u svakoj školi ima lokalni katolički sveštenik, iako

poreski obveznici finansiraju sve škole.

Nadžent objašnjava da je javno mnjenje počelo dramatično da se menja pre pet godina, kada je njegovo udruženje postojalo samo kao internet forum. U narednim godinama o ateizmu se sve više govorilo naglas, različitosti u društvu su rasle, a čini se da promena koja se nazirala pre pet godina, danas i te kako postoji.

"Irski poreski obveznici plaćaju crkvi da indoktrinira decu. U katoličkim školama ovo učenje je predstavljeno kao formiranje vere, a mi to ne želimo", kaže Nadžent. On je bio osnivač "Novog konsenzusa", mirovne grupe koja je protestovala protiv Irske republikanske armije (IRA) i paravojnih formacija tokom verskih sukoba između katolika i protestanata u Severnoj Irskoj. "Ateisti Irske" su za njega prirodni sled njegovog angažovanja, jer je, kako kaže, video put od religioznog identiteta do ubijanja.

Crkva u Irskoj pokušava da predstavi ateizam kao nešto nemoralno i odgovorno za sve katastrofe na ovoj planeti. Za sada će oko 16.000 dece pohađati ateističke kurseve. Organizacija "Edukujmo

zajedno" nada se da će se potom ateistički pogled na svet širiti na igralištima ili fudbalskim treninzima.

PREUZIMANJE KORMILA

Otkrića o zlostavljanju dece unutar katoličke crkve, kao i pokušaji da se sve zataška, dovela su u pitanje moralni monopol crkve u irskom društvu i poljuljali poverenje mnogih.

Irski ministar obrazovanja Ruairi Kvin prošle godine otkrio je plan da se na stotine škola otrgne od kontrole crkve. Na početku svog mandata dao je obećanje da će uvesti "najradikalnije promene u sistemu nižeg obrazovanja", što znači da bi izabrani predstavnici naroda, a ne crkva, trebalo da donose odluke o školskim programima. Međutim, njegove reforme još nisu zaista počele, pa bi lanac alternativnih škola, kako piše "Gardijan", mogao da bude značajan pomak.

"Ovo je odgovor na rastuće razlike unutar irske populacije i davanje izbora roditeljima i deci", rekao je Kvin za "Fajnenšel tajms".

Da su promene u obrazovnom sis-

temu neophodne, pokazuje i popis stanovništva iz 2011. godine. Broj ateista porastao je za 44 odsto u odnosu na 2006, a broj muslimana porastao je za 51 odsto. Strani državljani sada čine oko 17 odsto stanovništva. Popis je pokazao da je irsko društvo postalo manje katolički nastrojeno, tj. više sekularno, a Kvin, koji je i sam odgajan kao katolik, ali se tokom života opredelio za ateizam, verovao je da to mora da se odrazi i na obrazovni sistem.

Takođe, i UN i Savet Evrope kritikovali su dominaciju katoličke crkve u obrazovnom sistemu Irske. Kao deo Evropske unije, Irska je morala da se trgne, a ovo je, prema Kvinu, najvažnija promena otkako je osnovana nezavisna država 1920. godine.

"Mislim da će sve ovo pomoći da se svest o različitim religijama i ateizmu integriše u društvenu svest zajednice. Sudeći prema najavama inicijatora ove ideje, kursevi će biti o ateizmu, a neće učiti decu ateizmu. Smatram da je ministar Kvin doneo dobru odluku kada je podržao ovu ideju", kaže za "Vreme" Ketrin

Okli, majka dva petogodišnja dečaka iz Dablina. Ona nije odgajana tipično irski. Njena majka je humanista, išla je u katoličku osnovnu školu, a potom u alternativnu srednju školu, gde je mogla da se ispiše sa veronauke da je to htela. Ketrin Okli bi, u skladu sa svojim iskustvom, volela da ovi kursevi budu pristupačni i u katoličkim školama.

"Mislim da je dobro da ako deca već uče o svim religijama, imaju mogućnost da uče i o ateizmu. Ne znam da li je zaista neophodno, volela bih da se više vremena i energije usmeri i ka osnovnim predmetima – matematici, geografiji, jezicima i istoriji, nauci. U svakom slučaju, ako ovo navede više ljudi da imaju humanistički pogled na svet, to svakako ne može da škodi", smatra Okli.

Mlađa populacija u Irskoj mahom podržava ovu promenu. Ovo je možda naznaka da će ateizam dobiti na većem značaju među budućim intelektualcima nove generacije. Jedno je sigurno, Irska se menja većom brzinom nego što su mnogi mogli da pretpostave.

SANJA ZRNIC

29. BEOGRADSKI JAZZ FESTIVAL
24 - 28. OKTOBAR 2013.

сва лица цеза

ДОМ ОМЛАДИНЕ БЕОГРАДА
САВА ЦЕНТАР

HARRIET TUBMAN & CASSANDRA WILSON PRESENT "BLACK SUN"
ХЕРИЈЕТ ТАБМЕН И КАСАНДРА ВИЛСОН ПРЕДСТАВЉАЈУ „ЦРНО СУНЦЕ“

BIG BAND RTS 65th ANNIVERSARY FEAT. BERT JORIS
БИГ БЕНД РТС - 65. РОЂЕНДАН, СОЛИСТА И ДИРИЖЕНТ БЕРТ ЈОРИС

VIJAY IYER TRIO ТРИО ВИЏЕЈА АЈЕРА
LEE KONITZ & DAN TEPFER ЛИ КОНИЦ И ДЕН ТЕПФЕР
LARS DANIELSSON LIBERETTO ЛАРС ДАНИЈЕЛСОН ЛИБЕРЕТО
ANA SOFRENODIC АНА СОФРЕНОВИЧ
NIK BARTSCH'S RONIN РОНИН НИКА БАРЧА
SHAI MAESTRO TRIO ТРИО ШАКЈА МАЕСТРА
STANLUCIA PETRELLA & GIOVANNI GILOTTI
ЃАНЛУКА ПЕТРЕЛА И ЃОВАННИ ЃИЛОТИ
JULIO RESENDE ЖУЛИО РЕЗЕНДЕ
ЖУЛИО РЕЗЕНДЕ И СПЕЦИЈАЛНИ ГЕСТИ МАРИЈА ЖОА
JULIA HOLSMANN TRIO AND TOM ARTHURS
ТРИО ЈУЛИЈЕ ХОЛСМАН И ТОМ АРТУРС
YURI HONING ACOUSTIC QUARTET АКУСТИЧНИ КВАРТЕТ ЈУРИЈА ХОНИНГА
LESZEK MOJZISZ ЛЕШЕК МОЈЗИШ
ALMA MOJIC & ODOR WAMBLE
АЛМА МОЈИЧ И ОДУР ВЕМБЛ
FISH ON OIL ОИЛ ФИШ
EXOT ELOT

ВИШЕ О СВИ ПРОГРАМИ ПРЕКО МРЕЖЕ WWW.EVENTIM.RS

Дом омладине Београда
СТАНДАРДНО ВЕШТАЊЕ

VREME

WWW.DOMOMLADINE.ORG
WWW.BELGRADE-JAZZFEST.ORG

HEROJ 1914.

Vidim Naši baš o'zdo napadaju, Austrougari u plave, 'oće li biti na rezedo, uniforme, nigde Tita, dok još nije bio Tito, uzmem pitam: Ima l' 'de Tita?

O filmu, tačnije terenskom snimanju, boravku na tom setu, imam neka iskustva. Sećam se, muvao sam se tuda, snimanja Užičke republike u Valjevu, Božidarka Frajt, Boris Buzančić, ostalo mi i da je jedan u uniformi jahao na belom konju. Imam i taze iskustva, snimanje Babe koja se češlja na obroncima Goča, tu Radoš Bajić i sin Dragan dočekali Dačića, Veljović se u susretu sa umetnošću 'mal' ne upiše od smeha, ali tu najbolji bio taj ručak u policijskom objektu, 'rana, pesma, 'rana, pa tako redom i iznova. Ali, nešto kontam, za posetu snimanju filma *Heroj 1914*, u produkciji "Vremena", preporučili me i ta geografija,

junački mentalitet, to što sam, jelte, Valjevac, a Valjevo je, ka što se zna bilo centar, što se kaže administrativni, Kolubarske bitke.

Kako bilo, u Pranjane krenem u nedelju, dan po Miroljdanu. i to ne slučajno, toga dana bili izbori u Vrbasu, svi srpski lideri otišli tamo, tako da sam bio siguran da nam se putevi neće ukrstiti. U Vrbas, dodam, gde državnički bio, kao predsednik svih svojih građana, i predsednik Tomislav, ubedljivo pobedio SNS, će sam vlada. Dakle, udarim na put, preko slavne Mionice, gde vojvoda Živojin Mišić ima spomenik, stanem kod mosta preko Ribnice, zapišem Vojvodine reči iz novembra '14, koje stoje na obeležju:

Vojnici, deco, stojte, uspravite se, okrenite lice neprijatelju!

BAJONET I LAKAT

Dalje, putem, i sve uzbrdo, pređem Brajiće, 'de se Tito sreo sa Dražu, pređem Ravnu goru, siđem u Koštuniće, konstatujem Etno selo koje gradio general Čeković dok bio na položaju, posle nekoliko kilometara, eto ih Pranjani. Po dogovoru, u kafanu Kod Čede, tu se nađem sa gospodinom i meštaninom Grebom, nadimak dobio po dedi Soluncu. Samo što sam sa Grebom uzeo da se, po uvek običaj, prekrstim uz rakičicu, eto ti vođe projekta Filipa znam čoveka i druga Švarma. Obavi smo šta smo imali, pa krenusmo, uzbrdo,

i još uzbrdo. Stigosmo na makadam, još makadama, bi ta visina, gola brda prošarana jesen drvećem, obronci Suvobora, Ravna gora na puškomet. Prođosmo bivak ekipe, stigosmo na lice mesta, snimanje u toku, uz padinu nadiru Naši. Vidim da tu zaravan, gola brda i padine, samo čista srpska zemlja, nigde vodopada, žubora vode, tako da mi otpade pitanje – Ima l' gde Monike Beluči. Još vidim, ima tu svega, ko na "pravom" filmu, Naši opet o'zdo napadaju, Austrougari u plave, da l' rezedo, uniforme, među "neprijatelji" nigde Tita, dok još nije bio Tito, uzmem pitam pitanje: Ima l' 'de Tita?

U nedoumicu šta dalje, dok su Naši još napadali o'zdo, priđe mi prvopozivac Mirko znam čoveka Rudić. Pokaza iskrivljen bajonet, koji, pri padu, stradio od njegovog lakta. Uzmem slikam Mirka, koji u filmu glavni, ako se tako može reći, a može, glumac. Kažem mu da se malo raskopča, razdrliji, mora se misliti i na žensku populaciju. Obavim Mirka, primetim oficirsku kapu, dam je Filipu, obavim ceremonijalno slikanje sa njim i drugim šefom od projekta, Radoslavom kako ne bih znao čoveka i druga Čebićem. Još uzmem da se bavim fotografijom, pirotehničari su radili pošto, bi tog dima, još prepreka, Naši su ponavljali scenu juriša o'zdo. Sve je to, ko što biva, laiku kakav sam, izgledalo kao igra, ali videlo se da u svemu postoje potrebni red i disciplina, sve je funkcionisalo profesionalno i na Vi.

Kako je tu bila prijateljska Kragujevac televizija, Filip uze da se izjavi, i ja uzmem, što sam došao, sa svoje čereslo sve to zabeležim. Film je plod timskog rada, ali se može reći da su, uz mnoge druge, u svemu glavni Filip, Čeba i Nino Lukić. Pa ajmo redom, centralna figura filma je običan srpski vojnik, seljak, koji se bori 1914. Film govori o ratu iz perspektive običnog čoveka, koji se borio i ginuo na Ceru, Drini, Kolubari, i kad je sve izgledalo izgubljeno, taj seljak je izvojev'o pobjedu na Kolubari i napravio jedno od najvećih čuda Prvog svetskog rata. Svakako da u toj velikoj pobjedi svoje zasluge imaju vojvode

HEROJI: Reporter sa ekipom filma, na licu mesta

Foto: D. Todorović

i taj rat, kao i svaki drugi, grozan, da ti ljudi nisu idealizovani heroji kakvim ih predstavljaju na spomenicima, to su bili ljudi od krvi i mesa, bilo je tu panike, povlačenja, dezerterstva, ali gro vojske je ostao čvrst, ostali su, u pravom smislu, vojska, zato što su znali ko su i šta brane, i zato su bili veliki heroji.

Biće još snimanja, uz izjave istoričara, dokumentarnu građu, originalan dokumenta i fotografije koje se još nisu videle, nastojeće da najveći deo filma snime na terenu, rekonstruišu život vojnika, pokažu kako je izgledao tran-

Putnik, Stepanović, Mišić, ali može se reći da je bitku dobio srpski seljak.

Bilo još pitanja, odgovora: Kako je sledeće godine sto godina od početka Prvog svetskog rata, biće mnogo reči o tome, ovaj film pokušava da predstavi glavnog protagonistu tog rata, srpskog seljaka. Srpskoj vojsci je u tom ratu nedostajalo takoreći sve, do hrane, sve što je imao seljak je nosio na sebi, ali za razliku od drugih, neprijateljskih vojnika, on je znao zašto ratuje, branio je svoju porodicu, i svoju zemlju. Film će pokazati da je

sport, marš, bolnica, gde su spavali, šta jeli... zna se da je u rovovima bilo strašno, pokušaću da imaju i te scene. Film je, ako se tako može reći, igrano-dokumentarni, i do sada je najveći zalogaj "Vreme filma", tu ne treba očekivati velike glumce, igrani kadrovi su u funkciji rekonstrukcije tog vremena, može da kaže da će koristiti kompjuterske trikove, sva dostignuća montaže, trudiće se da urade film u rang sa najboljim dostignućima savremenog dokumentarnog filma, cilj je da to bude potpuno nov izraz.

BOMBA "VASIĆEVKA"

Tu se iskusno, i u pravom trenutku, nadodam i ja sa svoje znam znanje, pitam o iskustvu na terenu, trejleru za film, gde iskočio mladić Rudić. Filip i na to bi spreman: Nisu ranije radili sa glumcima i statistima, novinar "Vremena" Mirko Rudić, koji se bavi raznim stvarima, se pokazao kao talentovan glumac. On nosi lik tog anonimnog seljaka iz 1914, i priča neiscrpnu biografiju neznanog junaka. Mirko ima mnogo kvaliteta, pokazalo se da je jedan od njih i gluma, mnogi ljudi sa filma, videći trejler, su ih pitali gde su našli tog glumca. On je, u pravom smislu, otkrovenje ovog filma. Filip još uze kaže da su imali razumevanje sponzora u pogledu smeštaja i ishrane, te da zahvalnost duguju opštini Gornji Milanovac. A o Pranjanima, meštanima, ljudima, nema reči koje bi mogle opisati tu srdačnost i gostoprimstvo. Jednostavno, u punom značenju tih reči, prihvatili su ih kao svoje.

Na red dođe mladić Rudić, naporno je, ali snašao se bolje nego što je mislio, rad na trejleru za film mu je pomogao da u sve uđe sigurnije. Predstavi se i statista u srpskoj uniformi, sve super, oduševljen, sve ko stvarno, sviđa mu se uniforma, on je Kraljeva vojska. I drugi zadovoljan angažovanjem, malo ih umara ponavljanje scena, ali dobro prošli, pobedili su. I trećem kraljevom vojniku se sve dopada, sve pravo, i oružje i municija, uvek bi igrao srpskog vojnika, ako treba u reku, u blato,

KOLUBARSKA BITKA NA RAVNOJ GORI: Njihovi i naši u simulaciji rata za kameru

Foto: D. Todorović

uzbrdo i nizbrdo, sve za Srbiju! Bi i "neprijateljski" vojnik, i njemu se sve sviđa i dopada, jedino nije lako što moraju češće da ginu, samo danas poginuo desetak puta...

Ponovo proradi snimanje, Naši su još nadirali o'zdo, sednem odmorim, uđem u razgovor sa vozači, koji jedino na voljno. Jedan bio angažovan na snimanju Bjelogrićevog *Montevidea*, šta sve prošli, Dragan se sa svima druži, sa onaj glumac Amerikanac, neki Santi, bili i u Guči, prva truba im došla noću da svira. Pitam jel bio na Bjelogrić rođendan, gde glumac Dragan pevo sa drug mu Dačić, nije, kako je mog'o, bio ovde. Inače, najviše voli premijere, jedva čeka premijeru i ovog filma...

Uzmem se još upitam sa mladić Rudić, o neke interne stvari, kako će sad još više da ga krenu ženske i ženskinje, mladić

Rudić mi na sve odgovori tehnikom mimike, upozna sa gospodin sa za sunce naočari, lično specijalac SAJ-a Boris Vojvodić, angažovan kao savetnik za oružje. Specijalac odma' pređe na specijalne teme, uze pokaže oružje koje se koristi u filmu. Izvadi revolver, ako dobro čuh, "leon nagan", model iz 1895, ušao u naoružanje 1907, kao službeni revolver Kraljevine Srbije. Onih sa ćirilničnim natpisom Vojno-državni ima samo tri, dva u vlasništvu MUP-a. Specijalac Vojvodić pređe na puške "mauserke", "kratke kokanovke", kalibar 7,57, 8,57, da imaju i konjički karabin, i to kratku varijantu, bombu "Vasićevku" iz 1912, koja imala masu od kilo, i sejala strah i trepet...

Snimanje je dalje teklo, Naši su savladali padinu, na vrhu su ih čekali Austrougari, nastala borba prsa u prsa. Kad saznadem da za ručak neće biden Monika, da nema ništa od muziku i ostali ženski vez, da ne ometam takav program, sa svoje žensko čeljade u funkciji vozača, stanem se povlačim iz bitke. Savladamo uzbrdicu i sve uzbrdne krivine. Samo što izađosmo na ravno, auto prokuva, stade i ni makac, koliko se razumem, samo mog'o konstatujem da je neka bobina. Javim Filipu, stiže pomoć, opravismo, krenemo dalje, ali, kad 'oće, ono 'oće, jopet sve prokuva. Malo je reći nigde žive duše. Ali, vraga nigde nikog, u susret naiđošće vozila iz Pranjana, u svakom kompletno domaćinstvo, pošli gledaju snimanje filma. Stadoše, bez da pitaju odakle si rode, složno se dadoše u pošo, promeniše, ili će biti skratije, tu bobinu, auto ko nov. Kad je Čeba pristig'o vidi šta ću i kako ću, pošo bio skoro gotov. Natočimo vode, i put pod točkove. ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Godišnja nagrada UNICEF-a

za medijsko izveštavanje o deci i dečjim pravima

Kancelarija UNICEF-a u Srbiji oglasila je konkurs za godišnju nagradu za etičko i profesionalno medijsko izveštavanje o deci i dečjim pravima, koja se dodeljuje od 2004. godine. Ovogodišnja tema je digitalno nasilje nad i među decom, koja je veoma aktuelna u zemlji. U eri naglog razvoja digitalnih komunikacija i društvenih mreža, deca i mladi su sve češće žrtve nasilja koje nije uvek vidljivo.

Konkurs je otvoren do 1. novembra za novinarske radove nastale i objavljene u Republici Srbiji. Pravo učešća imaju svi profesionalni novinari, bez obzira na njihov formalni status.

Nagrade za najbolje priloge objavljene na televiziji, radiju i u štampanim medijima, uključujući internet portale medijskih kuća, u periodu od 1. januara do 31. oktobra ove godine, biće dodeljene u partnerstvu sa kompanijom Telenor, 20. novembra, na Svetski dan deteta i godišnjicu usvajanja Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta.

Dr Ristić

DOM ZDRAVLJA

Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJARIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA I MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

01.-31.
OKTOBAR

GINEKOLOGIJA

Dr Ristić

MEDIGROUP
JEDRO

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ NA DVE LOKACIJE

UBB
UNIVERZAL BANKA A.D.
BEOGRAD

Sa Vama na novoj lokaciji!

Kneginje Zorke 25-27, www.ubbad.rs

Pop

Pop je 1942. video đavola. To se dogodilo jedne subote u aprilu, posle ponoći, dok je prelazio viseći most. Jahao je konja i bio je pijan. Đavo mu se glavom i bradom ukazao u reci ispod mosta. Sve do smrti izbegavao je alkohol i Rzav. Samo bi nedeljom posle liturgije kod nas popio par vrućih rakija, ispričao nekoliko anegdota poput ove o đavolu, a onda hitao kući, sve u strahu da ne naleti na šejtana ili na Olgu, ženu mu.

Pedesetak godina kasnije, ispod istog mosta, meni je ispao prvi zub. Bila sam sa Olgom, koja me je čuvala od treće godine. Pop je tad iza sebe imao sedamdeset dve, dva infarkta i dva izgubljena sina.

Iako bi možda bilo logičnije da se popa sećam kao deke, pošto mi je Olga kao prava baka, ipak ga pamtim kao drugara.

Dane smo provodili tako što bi Olga spremala ručak i čistila za nama, dok smo mi igrali šah i svađali se oko toga ko će da pojede poslednju vanilicu. (Pop je vanilice, kao i Vuka Draškovića, voleo više od Biblije.) Uz njega sam i ja zavolela Vuka – šta zna dete! – i od tad gajim pomalo neobično verovanje da su svi ljudi sa bradom dobri ljudi.

U šahu mi nikad nije popuštao, iako ga je Olga ubeđivala da bi trebalo da mi dozvoli da pobedim, pošto sam dete, a on *mator konj*.

Dešavalo se da ja i dobijem neku partiju, ali tada bi se naljutio. S naporom bi ustao sa fotelje, ogrnuo crni sako, levom rukom – desna mu je bila oduzeta posle infarkta – stavio šešir, nakrivio ga malo na stranu, onako šeretski, uzeo štap i otišao iz kuće u šetnju, bez reči. Do konflikta bi dolazilo i kad bi se pop vratio od brice sveže potkresan, a ja pokušavala da mu udarim čvrgu. Ako bi mi pošlo za rukom, on bi smišljao iz kog ćoška da me dočeka i saplete.

Osim vanilica, Vuka i šaha, pop i ja smo delili strast prema životinjama, pogotovu prema psima lualicama. Tri puta smo Olgi sa ulice dovodili napuštenu štenad, za kojima bi ona morala da čisti, dok bismo mi obavljali teži deo posla – igrali se s njima, šetali ih i mazili. Ne sećam se šta se desilo sa Fifijem i Kićom, ali sam svojim očima videla Žućin kraj. Pop je stajao na kapiji, a Žuća, koji je još uvek bio razigrano štenje, uspeo je da mu se provuče kroz noge i izleti na ulicu. Bila sam na sto metara od njih u momentu kad se beli kec našao ispred popove kuće i za sobom ostavio Žuću nasred puta, nepomičnog. Tad sam prvi i poslednji put videla popa kako pla-

če. Uneli smo Žuću u dvorište i nagovorili Olgu da ga zakopa. Žuća nije doživeo starost, ali je imao čast da bude jedan od retkih pasa čijem je *zakopaniju* prisustvovao pop.

Nedeljnu liturgiju, na koju sam s njima redovno išla, pratio je niz rituala. Pripreme bi počele već u subotu uveče, posle drugog Dnevnika i obilne večere. Prvo bismo birali mantiju i epitrahilj koje on treba da obuče: iako je već dugo bio u pen-

ziji, samo tako odeven odlazio je u crkvu. Često se to završavalo popovom i mojom svađom, jer nam se ukus nije poklapao. Meni su se uvek dopadali zlatasti i ljubičasti, dok je on više voleo epitrahilje mirnijih i zagasitijih boja. Posle svega Olga bi ga okupala, obukla mu pidžamu i smestila u krevet. I dok je on spavao snom vernika pravедnika, ja bih se baškarila u toplu kupku koju je samo Olga tako dobro umela da napravi.

Ustajanje u šest sati ujutru padalo je teže njemu nego meni, ali sam ubeđena da ga je iz kreveta izvlačila pomisao na vruću rakiju koju će popiti posle liturgije. Sređivanje za crkvu znalo je da potraje i po sat vremena, jer bi primetio da mantija nije dobro ispeglana, ili bih ja odlučila da mi lepše stoji riblja

kost od punđe koju mi je Olga pravila prethodnih petnaest minuta. Tako uparađeni, hitali bismo duž glavne ulice na liturgiju. Po njenom završetku, Olga je išla na kafu sa prijateljicama vernicama, a pop i ja bismo krenuli ka mojoj kući, gde su nas čekali topla proja, pršuta, kajmak, gibanica i, naravno, vruća. Dešavalo se da mama podlegne mojim molbama, pa da za taj praznični doručak napravi picu. Tad bi pop ostajao gladan, jer je odbijao da jede *bezobraznu pitu*.

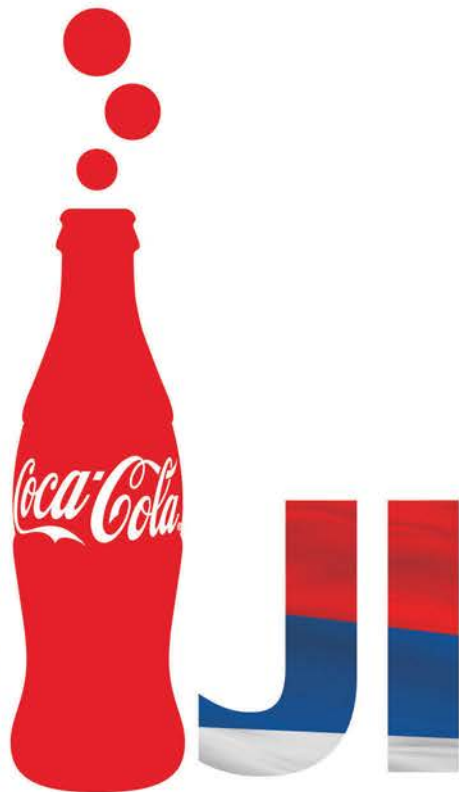
Jednog septembarskog jutra 1995. godine, tata me je probudio rečima: "Lale, umro je." To je bio prvi put da je neko meni blizak otišao na onaj svet.

Znam da bi se naljutio ako bih izostavila da pomenem da me je na kraju svake školske godine čekao ispred škole i vodio na čevapčice u obližnju kafanu, koju je držao njegov *krštenko* Rade. Još više bi ga uvredilo ako bih izostavila da kažem da on nije bio običan pop, već protojerej stavrofor. Uostalom, svaki put kad bih mu se obratila sa "pope", primetio bi da su ga tako oslovljavali samo seljaci u selima gde je imao parohiju. Govorio je da je ispravno reći "oče" ili "proto". Možda su ga zaista tako zvali samo seljani, ali pre bih rekla da je posredi bilo negodovanje zbog umanjivanja značaja njegove titule. ¶

ĐURĐICA BOGOSAVLJEVIĆ

45 GODINA U SRBIJI

PROIZVODIMO SA PONOSOM

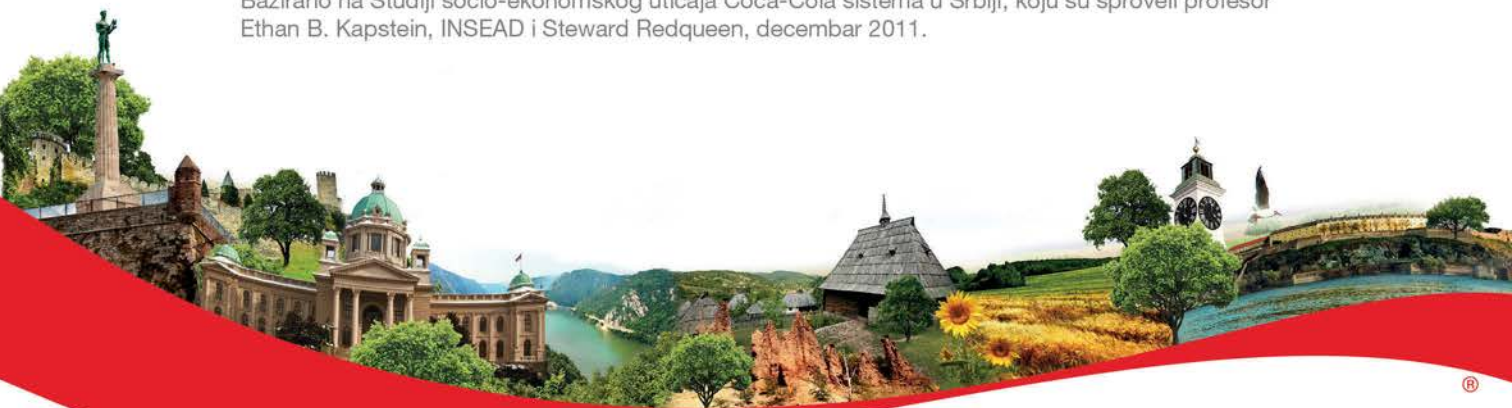
1300 NAŠIH ZAPOSLENIH U TRI FABRIKE NA TERITORIJI SRBIJE
SVAKOGA DANA PROIZVODI OSVEŽENJE ZA MILIONE GRAĐANA REGIONA.

13 NOVIH RADNIH MESTA U SRBIJI SE OTVARA KAO DIREKTNA
POSLEDICA JEDNOG NOVOG RADNOG MESTA U NAŠOJ KOMPANIJI.

69 MILIONA EVRA SMO IZDVOJILI ZA LOKALNE NABAVKE.

345 MILIONA EVRA IZNOSI DOPRINOS NAŠEG SISTEMA BRUTO
DOMAĆEM PROIZVODU SRBIJE.

Bazirano na Studiji socio-ekonomskog uticaja Coca-Cola sistema u Srbiji, koju su sproveli profesor
Ethan B. Kapstein, INSEAD i Steward Redqueen, decembar 2011.

Hellerrich Coca-Cola
Passion for Excellence

Coca-Cola

CEO SVET JESENJIH KOLEKCIJA

Uživajte u novim kolekcijama koje će vas inspirisati
ove šoping sezone!

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec